

Monitorowanie skali problemów uzależnień i przemocy w środowisku lokalnym - przeprowadzenie diagnozy

RAPORT Z BADAŃ

Cieszyn, 2025

Opracowanie powstało w ramach pracy zleconej zespołowi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w składzie:

dr Ilona Fajfer-Kruczek
(*Uniwersytet Śląski w Katowicach*)

dr Łukasz Kwadrans, prof. UŚ
(*Uniwersytet Śląski w Katowicach*)

dr hab. Sebastian Skalski-Bednarz
(*Uniwersytet Śląski w Katowicach*)

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
2. Charakterystyka respondentów	6
3. Ocena samopoczucia i strategie radzenia sobie ze stresem	7
4. Uzależnienia od substancji psychoaktywnych – zachowania ryzykowne i opinie respondentów – skala zjawiska	17
5. Uzależnienia behawioralne od nowych technologii – skala zagrożeń	47
6. Przemoc – zagrożenia i skala zjawiska w opiniach badanych	62
7. Problemy społeczne Cieszyna	86
8. Poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miasta	92
9. Profilaktyka - opinie i działania instytucjonalne	100
10. Wnioski i rekomendacje	104
Źródła:	110
Spis tabel:	111
Spis wykresów:	111
Aneks	113

1. Wprowadzenie

Głównym przedmiotem zrealizowanych badań społecznych były zjawiska uzależnień oraz przemocy, a także inne problemy społeczne identyfikowane w opiniach mieszkańców miasta Cieszyna. Celem zasadniczym projektu było rozpoznanie skali i dynamiki tych zjawisk, w opiniach różnych grup wiekowych, natomiast celem operacyjnym – sformułowanie wniosków i praktycznych rekomendacji, które mogą zostać wykorzystane w lokalnej polityce społecznej oraz w planowaniu działań profilaktycznych i pomocowych na poziomie samorządowym. Badania przeprowadzono w 2025 roku przez zespół badaczy z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Cieszynie – instytucją zamawiającą i jednocześnie kluczowym partnerem wdrażającym wnioski z projektu.

Zakres merytoryczny badań obejmował w szczególności:

- korzystanie ze sprzętów multimedialnych, czas i sposoby ich używania oraz obecność badanych w mediach społecznościowych,
- poziom wiedzy na temat alkoholu, mechanizmów jego działania, konsekwencji zdrowotnych i społecznych oraz stanów po upojeniu alkoholowym,
- wiek inicjacji picia alkoholu wśród dzieci oraz osób dorosłych,
- opinie badanych dotyczące przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim,
- dostępność i spożywanie narkotyków,
- występowanie przemocy i zachowań agresywnych,
- sposoby radzenia sobie ze stresem i gniewem,
- stosowanie kar wobec dzieci i młodzieży oraz doświadczenia młodych ludzi związane z doznawaniem kar,
- reakcje i zachowania podejmowane w sytuacji bycia świadkiem przemocy, wykroczeń lub naruszania norm społecznych,
- identyfikację zagrożeń społecznych oraz miejsc uznawanych za niebezpieczne na terenie Cieszyna.

Badania z 2025 roku realizowano w odmiennym kontekście niż wcześniejsze pomiary z lat 2014 i 2021, prowadzone w okresie pandemii Covid-19. Tym razem szczególnie wyraźnie ujawniły się problemy, które nasiliły się lub uległy przeobrażeniu po doświadczeniu lockdownu, izolacji społecznej i zmian w funkcjonowaniu instytucji. Z tego względu uzyskane wyniki mają istotne znaczenie nie tylko poznawcze, lecz także aplikacyjne – pozwalają lepiej dostosować lokalne programy wsparcia do aktualnych potrzeb mieszkańców.

Przygotowane opracowanie może stanowić ważne uzupełnienie i punkt odniesienia przy aktualizacji oraz realizacji „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Cieszynie” w perspektywie najbliższych lat.

Opracowanie dotyczące monitorowania problemów społecznych zawiera syntetyczne przedstawienie najważniejszych rezultatów badań. Szczegółowe zestawienia odpowiedzi, wraz z rozbudowanymi analizami statystycznymi, zostaną dołączone do niniejszego dokumentu w formie odrębnych plików, co umożliwi ich pogłębioną eksplorację przez instytucje samorządowe i partnerów lokalnych.

Proces badawczy obejmował kolejne etapy realizacji projektu:

- analizę danych zastanych,
- opracowanie koncepcji metodologicznej oraz narzędzi badawczych,
- przygotowanie doboru próby i realizację terenowej fazy badań,
- digitalizację zebranego materiału empirycznego,
- opracowanie raportu statystycznego,
- przygotowanie raportu końcowego.

W projekcie zastosowano procedurę badań ilościowych, charakterystyczną dla diagnostycznych badań opinii publicznej. Zasadniczą metodą był sondaż diagnostyczny, natomiast jako technikę wykorzystano ankietę. Narzędzia badawcze miały formę kwestionariuszy online przygotowanych na platformie Microsoft Office 365 – Forms. Wybór tej platformy wynikał z faktu, że jest ona powszechnie używana w cieszyńskich szkołach na podstawie obowiązujących licencji, co gwarantowało jej znajomość i łatwość obsługi przez respondentów. Udział w badaniach nie wymagał logowania ani podawania danych osobowych, co sprzyjało poczuciu anonimowości i szczerości udzielanych odpowiedzi.

Narzędzia badawcze zostały przygotowane odrębnie dla każdej z grup respondentów i udostępnione pod osobnymi linkami:

- kwestionariusz i bajka projekcyjna dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej,
- kwestionariusz dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej,
- kwestionariusz dla uczniów klas VII–VIII szkoły podstawowej,
- kwestionariusz dla uczniów szkół ponadpodstawowych,
- rodziców, prawnych opiekunów,
- kwestionariusz dla dorosłych mieszkańców Cieszyna,
- kwestionariusz dla specjalistów udzielających profesjonalnej pomocy.

Treści pytań skonstruowano na podstawie wytycznych przekazanych przez Zamawiającego. Obejmowały one zarówno kwestie bezpośrednio związane z problematyką badawczą, jak i pytania metryczkowe, pozwalające scharakteryzować respondentów. Wszystkie narzędzia zostały zatwierdzone przez Zamawiającego w początkowej fazie projektu. Dodatkowo, w celu uzyskania faktograficznego obrazu wybranych zjawisk, posłużono się analizą danych zastanych, udostępnionych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Cieszynie – Zamawiającego – oraz inne instytucje współpracujące. Dzięki temu możliwe było powiązanie wyników badań sondażowych z szerszym kontekstem statystyk lokalnych, co zwiększa ich przydatność dla samorządowej polityki społecznej.

2. Charakterystyka respondentów

Liczba ludności Cieszyna według danych *Raportu o stanie Gminy Cieszyn za 2024 rok* wynosiła 29758 mieszkańców. Grupy biorące udział w badaniu zostały wyłonione w sposób celowy – ze względu na kategorię wiekową oraz wykonywany zawód i rolę społeczną. Grupy badane, to:

- dorośli mieszkańcy Cieszyna;
- rodzice uczniów szkół podstawowych;
- profesjonalnie pomagający specjaliści pracujący na terenie instytucji/placówek w Cieszynie (MOPS, PCPR, oświata, Sąd Rejonowy i inne),
- uczniowie szkół podstawowych kl. 1-3, kl. 4-6, kl. 7-8;
- uczniowie cieszyńskich szkół ponadpodstawowych.

Ogólna charakterystyka liczebności próby populacji biorących udział w badaniach (załącznik 1):

- dorośli mieszkańcy Cieszyna – 234 osób;
- rodzice, prawni opiekunowie – 439 osób;
- specjaliści – 78 osób;
- uczniowie kl. 1-3 – 426;
- uczniowie kl. 4-6 – 449;
- uczniowie kl. 7-8 – 328
- uczniowie szkół ponadpodstawowych – 434.

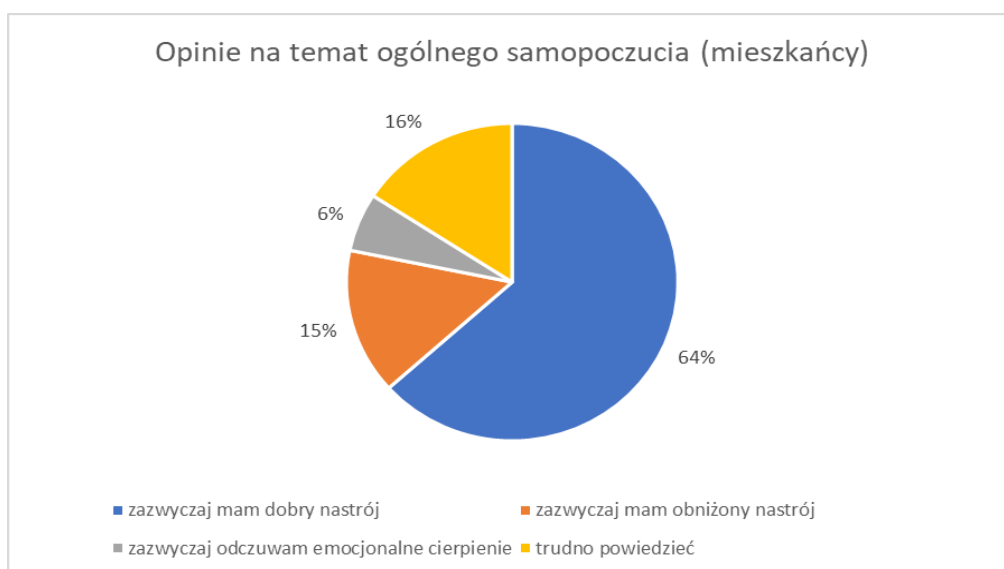
Badania zrealizowano przy wsparciu Centrum Usług Wspólnych w Cieszynie (dotyczy szkół podstawowych), Wydziału Edukacji Starostwa Powiatowego w Cieszynie (dotyczy szkół ponadpodstawowych), Wydziału Kultury i Promocji Miasta – UM Cieszyn (dotyczy mieszkańców Cieszyna), Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Cieszynie (dotyczy specjalistów i pozostałych grup według potrzeb).

3. Ocena samopoczucia i strategie radzenia sobie ze stresem

Samopoczucie

Związek między samopoczuciem psychicznym a zachowaniami ryzykownymi dotyczy nie tylko nastolatków, ale wszystkich grup wiekowych. Gdy dobrostan psychiczny jest obniżony – pojawia się przewlekły stres, poczucie przeciążenia, smutek, lęk, samotność lub bezradność – ludzie częściej szukają szybkich, „doraźnych” sposobów ulgi zamiast rozwiązywania źródła problemu. Substancje psychoaktywne, kompulsywne korzystanie z Internetu, hazard, nadmierna praca, jedzenie czy zakupy pełnią wtedy funkcję regulacji emocji: mają uspokoić, odwrócić uwagę, choć na chwilę poprawić nastrój. W podobnym mechanizmie u części osób pojawiają się zachowania przemocowe i autoagresywne – agresja wobec innych lub siebie bywa próbą rozładowania napięcia, wyrażenia gniewu, frustracji, a czasem wołaniem o pomoc. Im dłużej utrzymuje się złe samopoczucie bez adekwatnego wsparcia, tym większe ryzyko utrwalenia takich strategii i przekształcenia ich w stały wzorec radzenia sobie, który stopniowo prowadzi do uzależnień, problemów zdrowotnych, konfliktów rodzinnych i zawodowych. Wysoki poziom dobrostanu – poczucie sensu, sprawczości, więzi z innymi – działa odwrotnie: wzmacnia zdolność do konstruktywnego rozwiązywania kryzysów, korzystania z pomocy i wybierania mniej ryzykownych sposobów regulowania emocji. Poniżej opinie respondentów na temat własnego samopoczucia (wykres 1, 2, 3).

Wykres. 1 Opinie na temat ogólnego samopoczucia mieszkańców

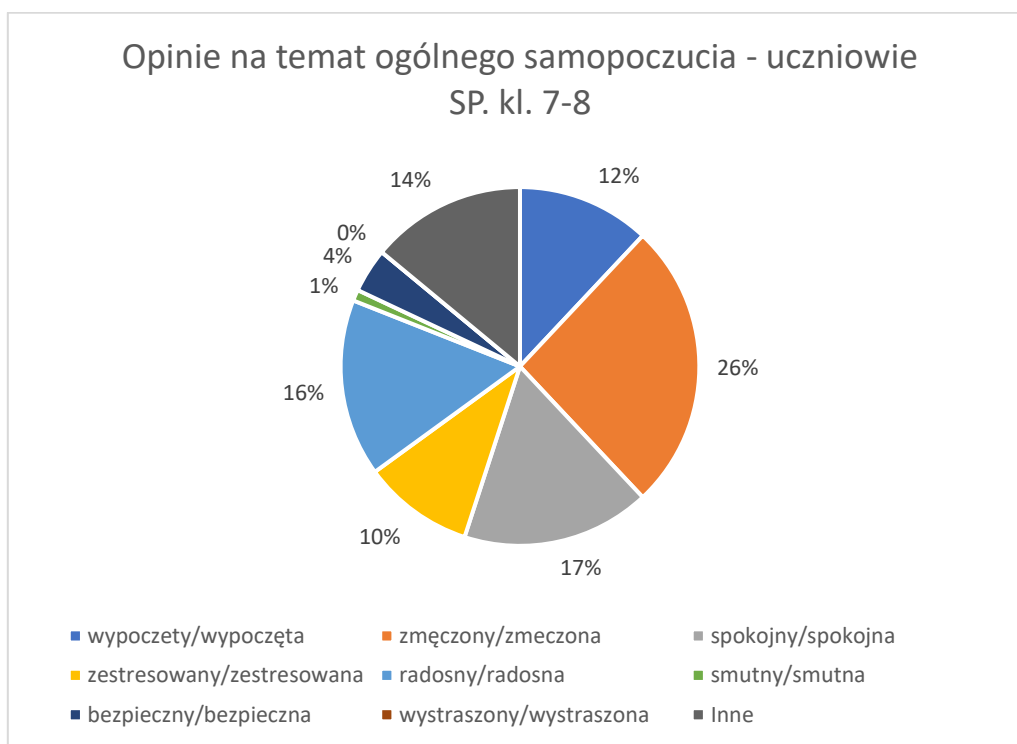

Źródło: opracowanie własne.

Z danych wynika, że większość mieszkańców (64%) ocenia swoje samopoczucie jako dobre, co świadczy o stosunkowo wysokim poziomie dobrostanu emocjonalnego w badanej społeczności. Jednocześnie 15% respondentów deklaruje obniżony nastrój, a 6% przyznaje, że zazwyczaj doświadcza emocjonalnego cierpienia. Około 16% osób miało trudność z jednoznaczną oceną swojego stanu, co może wskazywać na zróżnicowane doświadczenia emocjonalne lub brak refleksji nad własnym samopoczuciem.

Ogólnie można stwierdzić, że większość mieszkańców funkcjonuje w stanie dobrego nastroju, jednak u części populacji widoczne są oznaki emocjonalnego przeciążenia, które mogą wymagać uwagi w kontekście profilaktyki zdrowia psychicznego.

Wykres. 2. Opinie na temat ogólnego samopoczucia uczniów kl. 7-8.

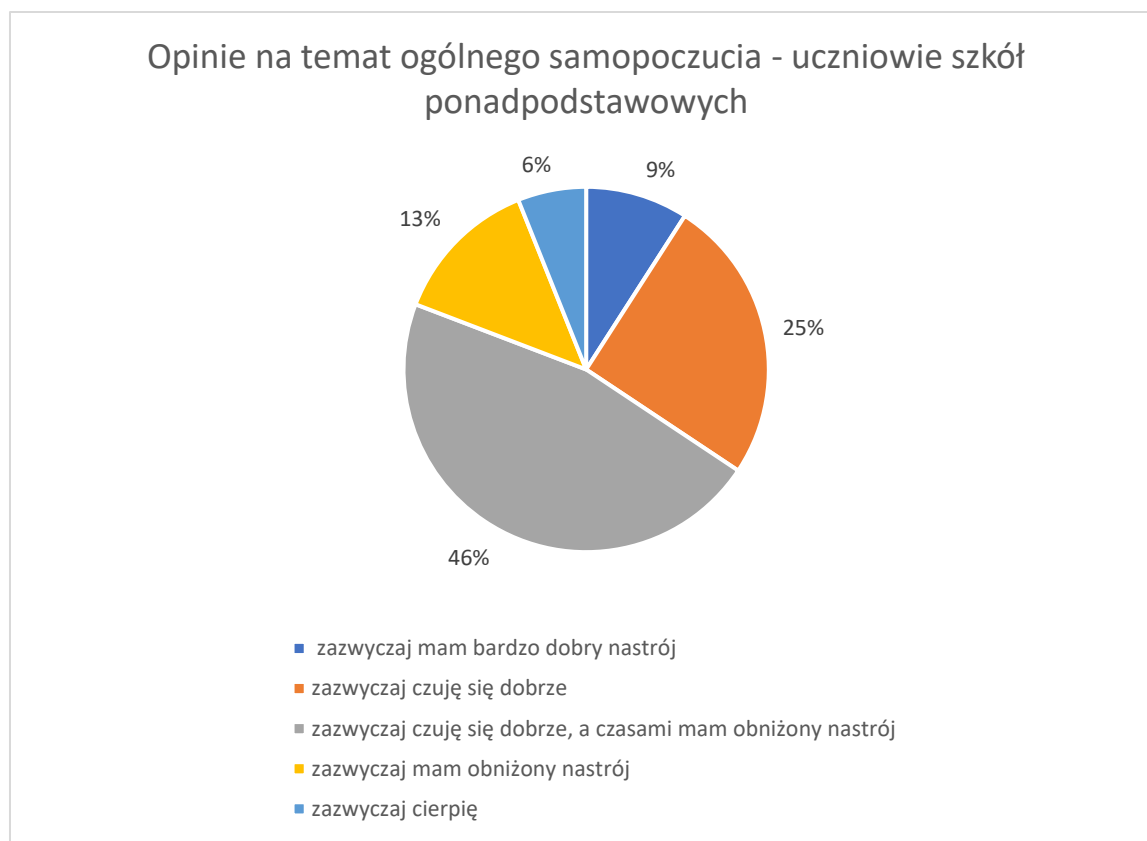

Źródło: opracowanie własne.

Dane z wykresu wskazują, że wśród uczniów klas 7–8 szkół podstawowych dominują uczucia zmęczenia i wyczerpania — aż 26% badanych określa swój stan w ten sposób. Kolejne 17% czuje się spokojnie, a 16% – radośnie, co pokazuje, że część młodzieży doświadcza pozytywnych emocji, choć nie stanowią one większości. Zauważalna jest też obecność stresu (10%) oraz wyraźny odsetek uczniów (12%), którzy czują się wypoczęci. Niewielkie grupy wskazują na poczucie smutku (1%) lub strachu (4%), natomiast 14% wybrało odpowiedź „inne”, co może sugerować trudność w jednoznacznym określeniu swojego samopoczucia.

Ogólnie wyniki sugerują, że uczniowie w starszych klasach szkoły podstawowej częściej doświadczają przeciążenia i zmęczenia niż pełnego dobrostanu emocjonalnego, co może być efektem presji szkolnej i okresu dojrzewania.

Wykres. 3. Opinie na temat ogólnego samopoczucia uczniów klas szkół ponadpodstawowych.

Źródło: opracowanie własne.

Oceny własnego samopoczucia, formułowane przez uczniów szkół ponadpodstawowych, układają się w obraz dość typowy dla okresu dorastania, w którym dobre funkcjonowanie przeplata się z epizodami gorszego nastroju. Najlicniejsza grupa – 46% badanych – wskazuje, że „zazwyczaj czuje się dobrze, a czasami ma obniżony nastrój”. Można przypuszczać, że młodzi ludzie traktują tu wahania emocji jako coś naturalnego, uzależnionego od sytuacji szkolnej, relacji z rówieśnikami czy wydarzeń rodzinnych. Kolejne 25% deklaruje, że „zazwyczaj czuje się dobrze”, a 9% określa swoje samopoczucie jako „zazwyczaj bardzo dobre”. Oznacza to, że dla zdecydowanej większości nastolatków codzienny nastrój jest raczej pozytywny, choć często opisywany z wyraźnym dostrzeganiem zarówno lepszych, jak i gorszych momentów.

Na tym tle szczególnie istotna jest grupa młodych osób, które funkcjonują w wyraźnie gorszym samopoczuciu. Łącznie 13% uczniów deklaruje, że „zazwyczaj ma obniżony nastrój”,

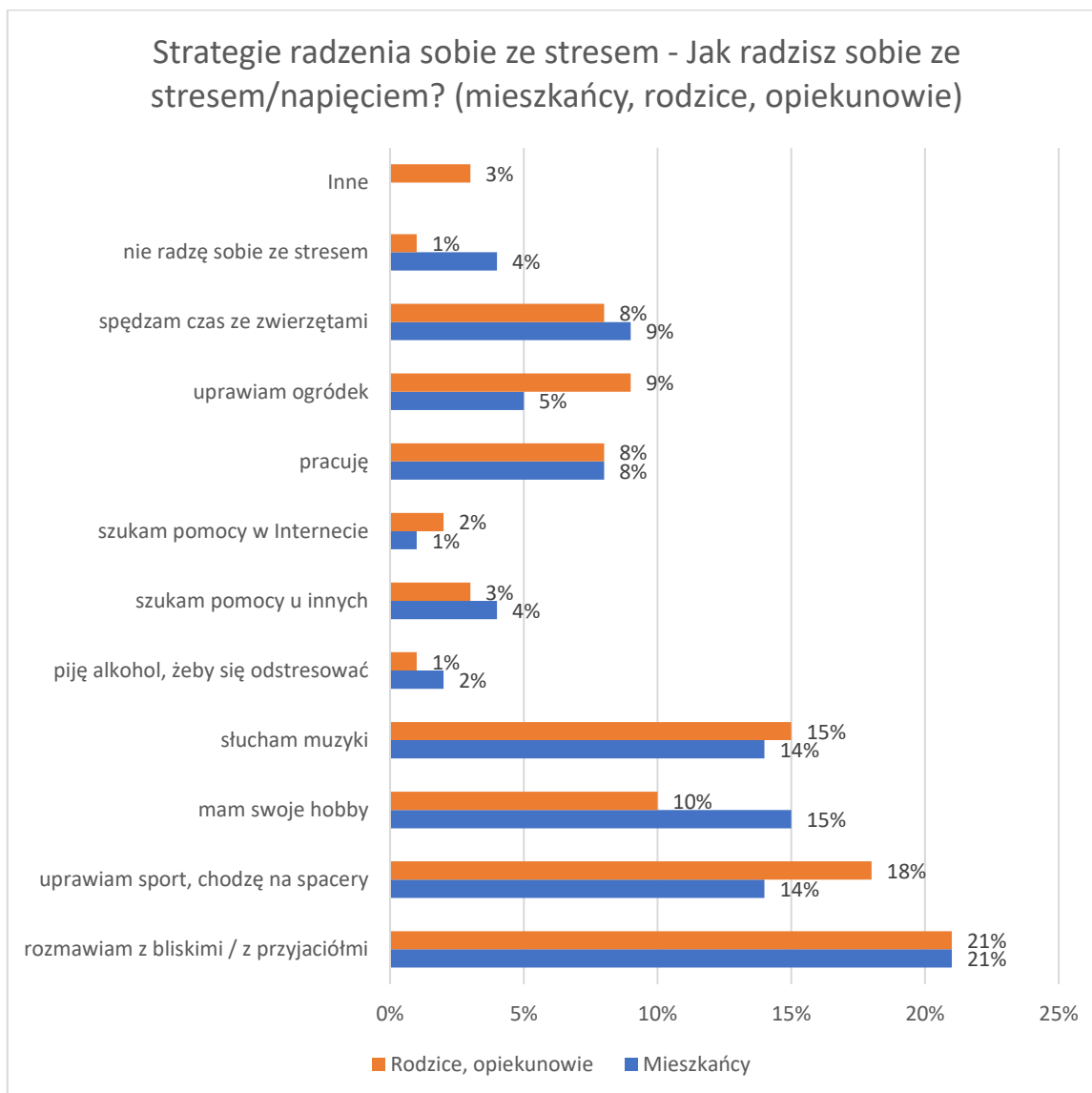
a 6% – że „zazwyczaj cierpi”. Oznacza to, że blisko jedna piąta badanych (około 20%) doświadcza chronicznie obniżonego dobrostanu psychicznego, co wykracza poza zwykłe, sytuacyjne wahania i może wskazywać na trwałe poczucie przeciążenia, smutku czy bezradności. Z perspektywy profilaktyki zdrowia psychicznego jest to grupa wymagająca szczególnej uwagi – ich odpowiedzi sygnalizują, że napięcia i trudności emocjonalne nie są jedynie epizodyczne, lecz stają się stałym tłem codziennego funkcjonowania. Całościowo wyniki pokazują zatem jednocześnie względnie dobrą samoocenę nastroju w większości populacji oraz wyraźnie wyodrębniającą się mniejszość nastolatków, których dobrostan psychiczny jest znacząco obniżony.

Obniżony nastrój i przewlekłe poczucie cierpienia emocjonalnego u adolescentów często współwystępują z zachowaniami ryzykownymi i unikowymi – młodzi ludzie częściej sięgają wówczas po substancje psychoaktywne (alkohol, narkotyki, leki), podejmują impulsywne zachowania, wycofują się z relacji i obowiązków, a u części z nich pojawiają się także formy autoagresji, w tym samouszkodzenia czy myśli samobójcze. W badaniach epidemiologicznych depresyjność i chronicznie obniżony nastrój opisywane są jako istotne czynniki ryzyka zarówno dla rozwoju uzależnień, jak i dla zachowań autoagresywnych, przy czym nie chodzi wyłącznie o epizody „gorszego dnia”, lecz o utrwalone poczucie braku sensu, bezradności i przeciążenia, które młodzież próbuje regulować za pomocą ucieczki – w substancje, w świat wirtualny lub w działania skierowane przeciwko sobie.

Strategie radzenia sobie ze stresem i przykrymi emocjami

Stres i napięcie emocjonalne mogą być redukowane w różny sposób, poniżej zostaną przedstawione opinie badanych na temat własnych strategii podejmowanych w związku z doświadczaniem tych stanów. W badaniach sondażowych poproszono respondentów o wskazanie typowych dla siebie strategii co obrazują wykresy 4, 5.

Wykres. 4. Strategie radzenia sobie ze stresem respondentów: mieszkańców, rodziców-prawnych opiekunów.

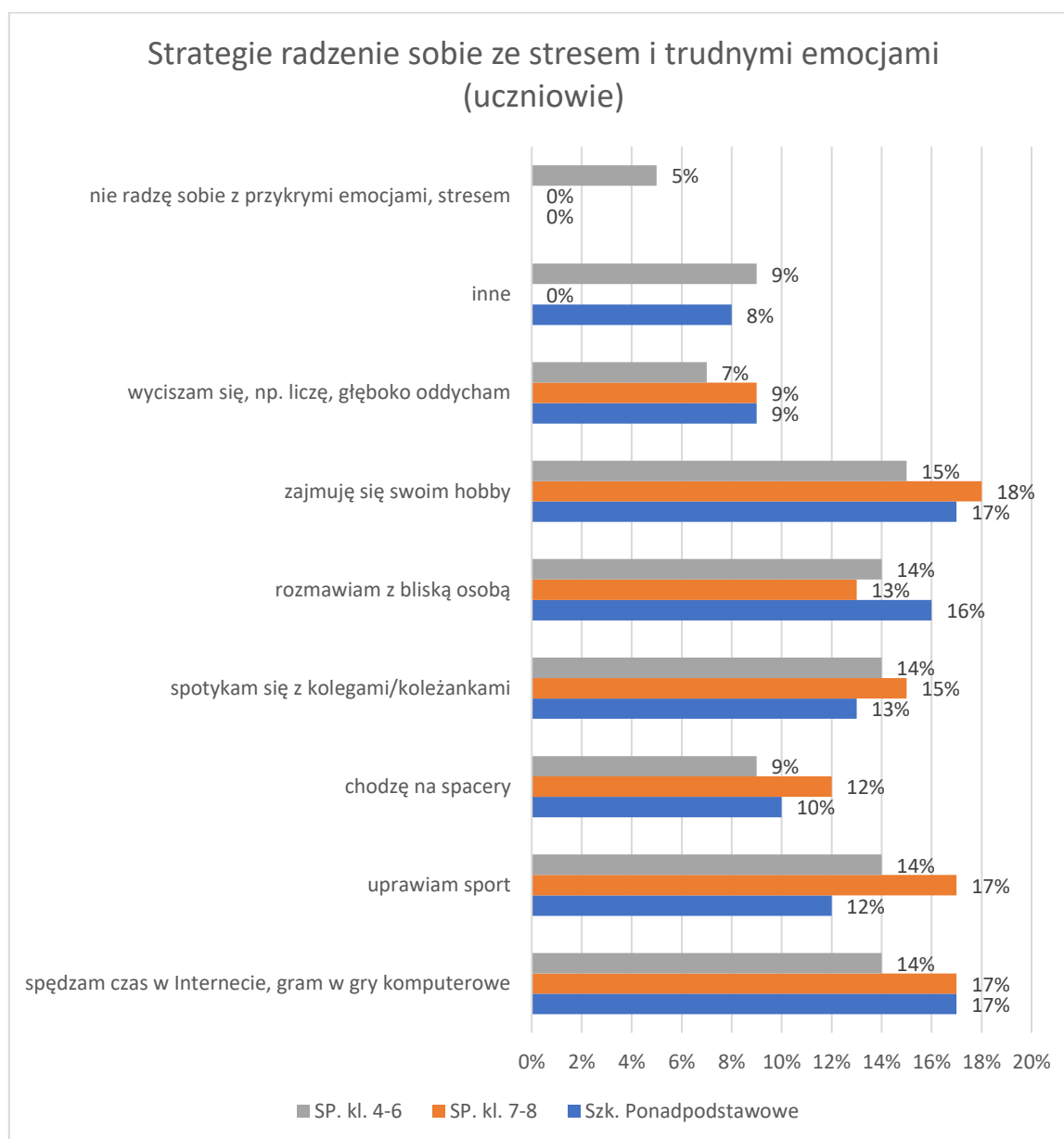
Źródło: opracowanie własne.

Wyniki pokazują, że zarówno mieszkańcy, jak i rodzice/opiekunowie najczęściej sięgają po strategie oparte na relacjach i aktywności. Dla obu grup najważniejszym sposobem radzenia sobie ze stresem jest rozmowa z bliskimi lub przyjaciółmi (po 21%), co wskazuje na duże znaczenie wsparcia społecznego. Stosunkowo często pojawiają się też: aktywność fizyczna i spacer (18% rodziców, 14% mieszkańców), własne hobby (15% rodziców, 10% mieszkańców) oraz słuchanie muzyki (15% i 14%). Część dorosłych korzysta także z prostych, zakorzenionych w tradycji form odreagowania napięcia, takich jak praca w ogródku (9% rodziców, 5% mieszkańców) czy spędzanie czasu ze zwierzętami (8% i 9%).

Relatywnie rzadko respondenci deklarują strategie bardziej problemowe. Picie alkoholu „dla odstresowania” wskazuje 1% rodziców i 2% mieszkańców, a sięganie po pomoc w Internecie

– 2% i 1%. Niewielki, ale istotny z punktu widzenia profilaktyki, odsetek osób przyznaje, że w ogóle nie radzi sobie ze stresem (1% rodziców, 4% mieszkańców) lub szuka wsparcia u innych (3% i 4%). Ogólny obraz sugeruje więc, że w badanych grupach przeważają konstruktywne sposoby regulowania napięcia, oparte na kontakcie z ludźmi, ruchu i zainteresowaniach, choć obecność nawet nielicznych deklaracji picia alkoholu czy bezradności wobec stresu sygnalizuje obszar wymagający dalszych działań edukacyjnych i wsparcia.

Wykres. 5. Strategie radzenia sobie ze stresem respondentów: uczniów szkół podstawowych kl. 4-6, kl. 7-8, uczniów szkół ponadpodstawowych.

Źródło: opracowanie własne.

Rozkład odpowiedzi uczniów na pytanie o strategie radzenia sobie ze stresem i trudnymi emocjami pokazuje przede wszystkim brak jednej, wyraźnie dominującej formy reakcji. W żadnej z badanych grup wiekowych – od uczniów klas 4–6, przez klasy 7–8, po młodzież szkół ponadpodstawowych – wskazania na poszczególne sposoby mieszczą się zasadniczo w przedziale od kilku do niespełna 20%, co świadczy o dużym zróżnicowaniu i indywidualizacji zachowań. Każdy uczeń mógł wskazać kilka form reagowania, a repertuar strategii jest raczej „mozaikowy” niż jednoznacznie ukierunkowany na jeden typ aktywności.

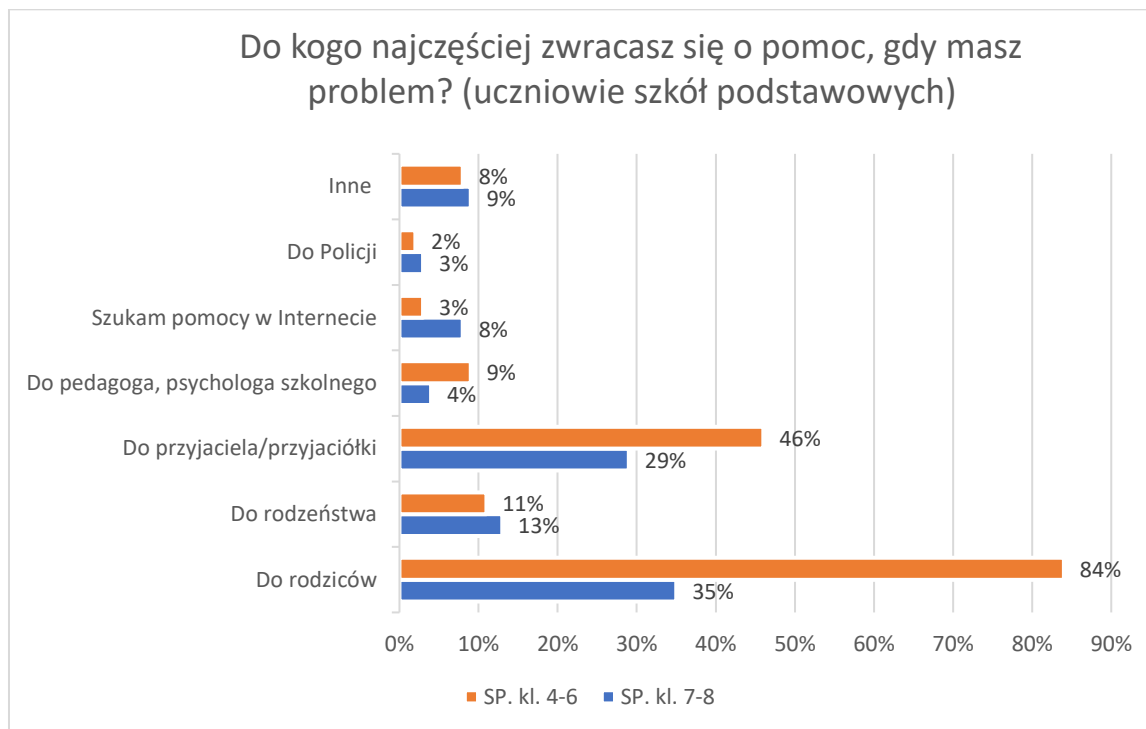
Do najczęściej wybieranych sposobów należą zajmowanie się własnym hobby, spędzanie czasu w Internecie i grach komputerowych, uprawianie sportu oraz kontakty towarzyskie. W klasach 4–6 najwięcej uczniów deklaruje, że w sytuacji napięcia emocjonalnego poświęca się swojemu hobby (18%), a odsetki wskazań na sport, spotkania z rówieśnikami, rozmowę z bliską osobą oraz korzystanie z Internetu i gier oscylują wokół 14%. W klasach 7–8 rozkład odpowiedzi jest bardzo zbliżony: 17% uczniów spędza czas online lub gra w gry komputerowe, tyle samo uprawia sport, 15% zajmuje się hobby, a 14–15% stawia na relacje rówieśnicze. W szkołach ponadpodstawowych proporcje pozostają podobne – 17% młodzieży sięga po Internet i gry, 17% po hobby, 16% rozmowę z bliską osobą, a 12–14% deklaruje sport czy spotkania z kolegami i koleżankami. Widzimy więc, że w każdej z grup wiekowych obecny jest ten sam zestaw podstawowych strategii, różniący się jedynie nieznacznie rozkładem procentów.

Stosunkowo rzadziej uczniowie wskazują na techniki wyciszające (liczenie, głębokie oddychanie) – tę strategię wybiera od 7% uczniów klas 4–6 do 9% w starszych grupach – oraz odpowiedzi „inne” (8–9% wśród najmłodszych i młodzieży ponadpodstawowej, brak takich wskazań w klasach 7–8). Niewielka grupa uczniów klas 4–6 (5%) przyznaje, że w ogóle nie radzi sobie z przykrymi emocjami i stresem; w starszych grupach wiekowych odpowiedzi tego typu nie odnotowano, co może świadczyć o rosnącej wraz z wiekiem zdolności do nazywania i wykorzystywania różnych form radzenia sobie, choć nie musi oznaczać faktycznego braku trudności.

Zestawienie wyników w trzech grupach wiekowych jasno pokazuje, że uczniowie w wieku od około 10–11 do 19–20 lat posługują się bardzo podobnym repertuarem strategii redukowania napięcia emocjonalnego. Różnice między grupami mają charakter ilościowy, a nie jakościowy – te same sposoby pojawiają się na wszystkich poziomach kształcenia, przy czym część uczniów częściej wybiera aktywności offline (sport, hobby, spotkania z rówieśnikami), a część preferuje „ucieczkę” w świat cyfrowy. Taki obraz dobrze ilustruje, że radzenie sobie ze stresem wśród badanej młodzieży jest zjawiskiem silnie zindywidualizowanym, a jednocześnie osadzonym w podobnym, pokoleniowym zestawie możliwości.

Wspomniane strategie można odnieść do sytuacji problemowych, które najczęściej wywołują stres, w tym aspekcie sprawdzono czy i do kogo najczęściej zwracają się uczniowie z prośbą o pomoc, gdy mają problem - wykresy 6, 7.

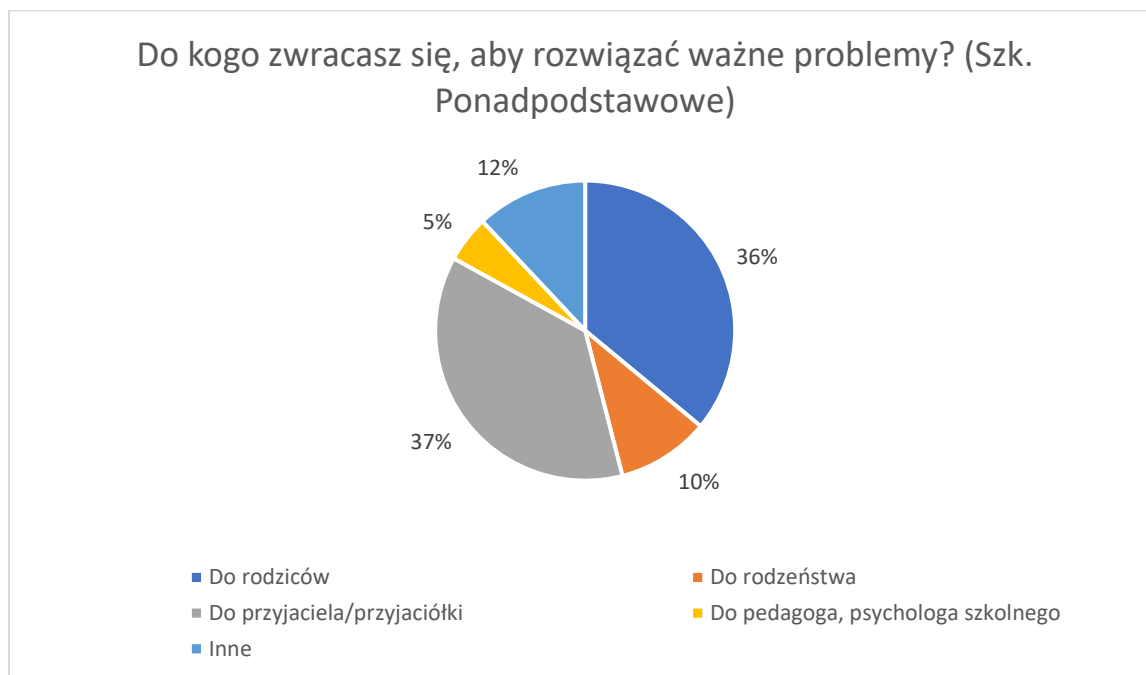
Wykres. 6. Opinie uczniów szkół podstawowych kl. 4-6, kl. 7-8 na temat osób, do których najczęściej zwracają się o pomoc.

Źródło: opracowanie własne.

Młodszy uczniowie (klasy 4–6) zdecydowanie najczęściej zwracają się z problemami do rodziców – robi tak aż 84% z nich, podczas gdy w klasach 7–8 tylko 35%. Starsi częściej niż młodsi wskazują natomiast przyjaciół/przyjaciółki (29% wobec 46% w młodszej grupie), częściej też deklarują szukanie pomocy w Internecie (8% wobec 3%) oraz kontakt z pedagogiem czy psychologiem szkolnym. Odsetki odpowiedzi „do rodzeństwa”, „do Policji” i „inne” są zbliżone w obu grupach. Całościowo oznacza to, że wraz z wiekiem rośnie znaczenie rówieśników i zasobów online, a rola rodziców jako pierwszego adresata prośb o pomoc stopniowo maleje.

Wykres. 7. Opinie uczniów szkół ponadpodstawowych na temat osób, do których najczęściej zwracają się o pomoc.

Źródło: opracowanie własne.

W sytuacji ważnych problemów młodzi ludzie najczęściej zwracają się do rówieśników oraz rodziców – 37% badanych wskazuje przyjaciela lub przyjaciółkę, a 36% rodziców jako główne źródło wsparcia. Zdecydowanie rzadziej wybierane jest rodzeństwo (10%), a jeszcze mniejszy odsetek uczniów deklaruje, że w trudnej sytuacji sięgnąłby po pomoc pedagoga lub psychologa szkolnego (5%), co może świadczyć o stosunkowo niskiej rozpoznawalności lub zaufaniu do tych form pomocy. Dwanaście procent respondentów wskazuje kategorię „inne”, obejmującą zapewne bardzo różne strategie – od radzenia sobie samemu, przez rozmowę z partnerem, po korzystanie z pomocy osób spoza najbliższego otoczenia – co potwierdza, że sposoby szukania wsparcia są zróżnicowane, choć dominującą rolę odgrywają relacje rodzinne i rówieśnicze.

Skutki popandemiczne w perspektywie badanych

Analiza wypowiedzi uczniów szkół ponadpodstawowych, których pandemia Covid-19 dotknęła, kiedy byli jeszcze w szkole podstawowej, pokazuje, że największą, zdecydowanie dominującą kategorię stanowią odpowiedzi, w których uczniowie deklarują brak odczuwalnego, aktualnego wpływu pandemii na codzienne funkcjonowanie – w różnych sformułowaniach typu: „nie wpływa”, „nijak”, „żaden”, „to było dawno”, „już jej nie ma”; młodzi ludzie traktują czas pandemii raczej jako zamknięty epizod niż czynnik kształtujący ich obecne życie. Obok tej większości wyraźnie wyodrębnia się jednak grupa osób, które opisują doświadczenie pandemii

w kategoriach silnie negatywnych: wskazują na pogorszenie zdrowia psychicznego (stany depresyjne, lękowe, myśli samobójcze, zaburzenia odżywiania, wycofanie społeczne), osłabienie relacji z rówieśnikami, trudności z powrotem do kontaktów „twarzą w twarz”, spadek motywacji do nauki, zaległości szkolne, gorszą kondycję fizyczną, wady postawy czy pogorszenie wzroku, a także większe uzależnienie od technologii i internetu; sporadycznie pojawiają się wprost wzmianki o sięganiu po papierosy lub inne używki. Jednocześnie w mniejszościowym, ale wyraźnym nurcie odpowiedzi pojawia się ambiwalentne lub wręcz pozytywne wartościowanie pandemii: część nastolatków podkreśla, że nauka zdalna pozwoliła im dłużej spać, lepiej się odżywiać, rozwinąć zainteresowania, poprawić samodyscyplinę, kompetencje technologiczne czy relacje z wybranymi bliskimi. Całościowo wypowiedzi tworzą więc obraz pokolenia, w którym większość deklaruje brak trwających konsekwencji, ale jest niewielka grupa, dla których nadal niesie ze sobą silne, w tym bardzo trudne doświadczenia psychiczne i społeczne związane z okresem pandemii.

Dodatkowo większość uczniów szkół ponadpodstawowych (42%) ocenia, że lepszy dla nich jest sposób nauczania stacjonarny, 33% uważa, że lepszy sposób mieszany organizacji kształcenia zdalny i stacjonarny, tylko 12% uważa zdalną formę za dobrą dla siebie. Może to wskazywać, na potrzebę bezpośrednich kontaktów i większą możliwość samostanowienia o tym co robić i w jaki sposób się angażować.

4. Uzależnienia od substancji psychoaktywnych – zachowania ryzykowne i opinie respondentów – skala zjawiska

Papierosy, wyroby tytoniowe, e-papierosy

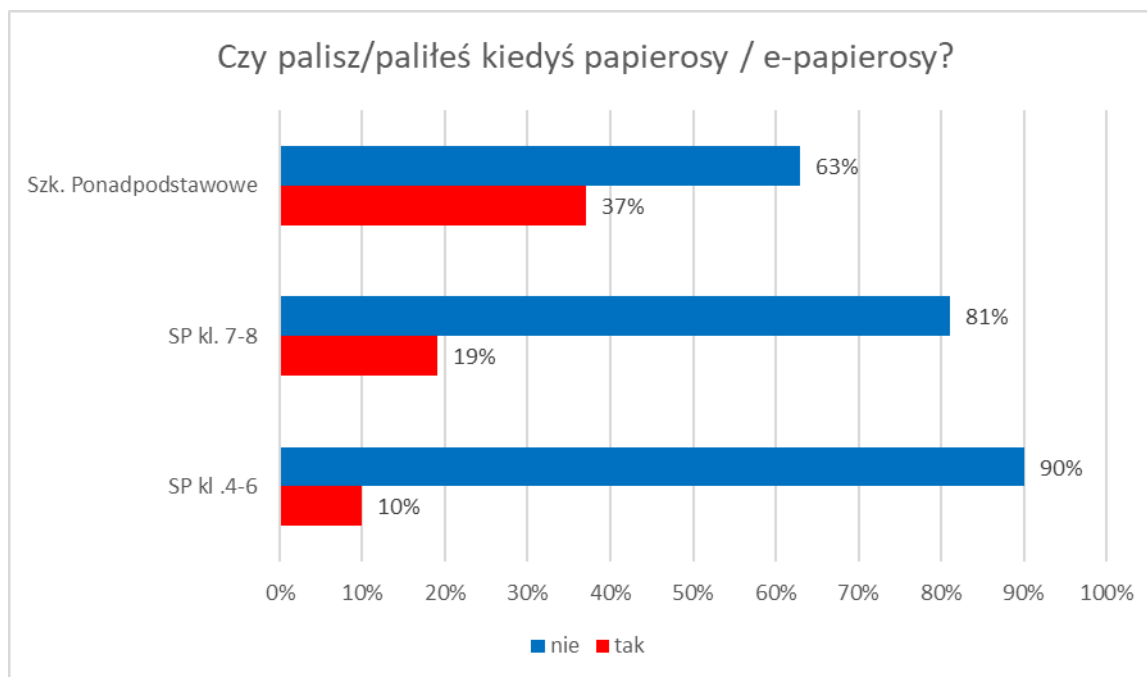
Nikotyna, obecna przede wszystkim w tradycyjnych wyrobach tytoniowych, a współcześnie coraz częściej także w e-papierosach i innych produktach inhalacyjnych, pozostaje jedną z najbardziej rozpowszechnionych substancji uzależniających dopuszczonych do reglamentowanego obrotu. Jej status prawny – legalność przy jednoczesnym silnym potencjale uzależniającym i udokumentowanej szkodliwości dla zdrowia – sytuują ją w szczególnej grupie używek, które wymagają stałej kontroli regulacyjnej oraz działań profilaktycznych.

W debacie publicznej oraz w badaniach naukowych zwraca się uwagę nie tylko na konsekwencje zdrowotne palenia, biernego narażenia na dym tytoniowy czy aerozol e-papierosów, lecz także na wymiar prawny i wychowawczy związany z zakazem sprzedaży oraz używania tych wyrobów przez osoby niepełnoletnie. Ograniczenia te nie są wyłącznie formalnym zapisem w ustawodawstwie, ale stanowią wyraz troski państwa i instytucji życia społecznego o ochronę rozwoju dzieci i młodzieży przed wczesną inicjacją nikotynową.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają analizy skali używania wyrobów tytoniowych i nikotynowych wśród osób młodych, sposobów omijania obowiązujących zakazów oraz skuteczności dotychczasowych rozwiązań prawnych i profilaktycznych. Rozważania te stają się punktem wyjścia do refleksji nad tym, na ile obecny system regulacji i działań wychowawczych jest adekwatny do współczesnych form konsumpcji nikotyny oraz wyzwań, jakie stawia przed szkołą, rodziną i instytucjami odpowiedzialnymi za kształtowanie prozdrowotnych postaw.

Poniżej na wykresie 8 zostały przedstawione dane dotyczące doświadczeń z paleniem i używaniem e-papierosów uczniów cieszyńskich szkół, ich deklaracje a kolejno obserwacje dotyczące rówieśników, osób z otoczenia oraz opinii nt. sprzedaży wspomnianych wyrobów osobom poniżej 18. roku życia.

Wykres. 8. Deklaracje uczniów dotyczące doświadczenia palenia papierosów/e-papierosów.

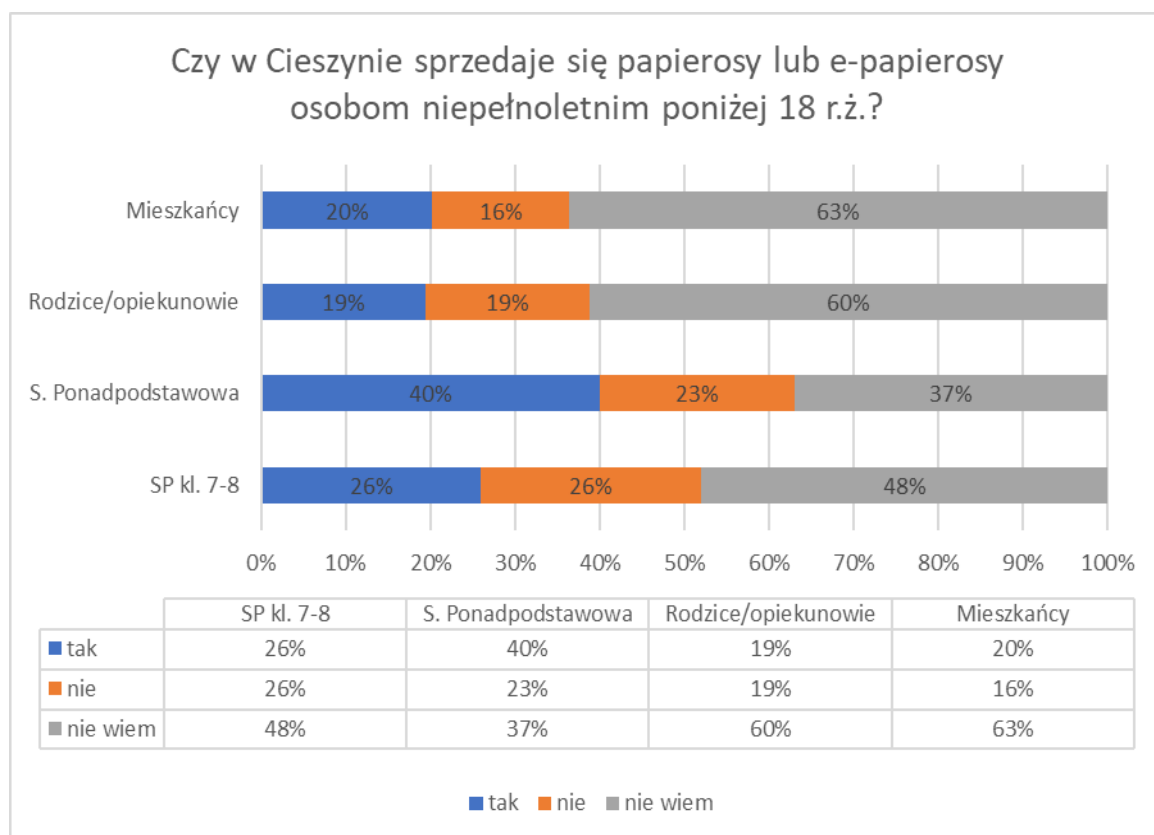
Źródło: opracowanie własne.

Dane z wykresu pokazują wyraźny wzrost odsetka uczniów mających doświadczenia z paleniem papierosów lub e-papierosów wraz z wiekiem. W klasach 4–6 szkoły podstawowej deklaracje kontaktu z tymi wyrobami są jeszcze relatywnie rzadkie – 10% uczniów przyznaje, że pali lub paliło, przy 90% odpowiedzi „nie”. W klasach 7–8 odsetek ten niemal się podwaja i wynosi 19%, co świadczy o nasileniu eksperymentowania z nikotyną w okresie późnego dzieciństwa i wczesnej adolescencji. Najwyższy udział osób z doświadczeniem palenia obserwujemy w szkołach ponadpodstawowych – aż 37% uczniów deklaruje, że pali lub paliło papierosy bądź e-papierosy, choć nadal większość (63%) nie ma takich doświadczeń. Ten wynik jest nieco mniejszy, niż prezentowany w 2021 r. aczkolwiek nadal wysoki. Łącznie wyniki wskazują, że wśród młodzieży cieszyńskiej palenie tradycyjne i elektroniczne pozostaje istotnym problemem wychowawczym i zdrowotnym: mimo obowiązującego zakazu sprzedaży wyrobów nikotynowych niepełnoletnim, ponad jedna trzecia uczniów szkół ponadpodstawowych ma już za sobą kontakt z tymi substancjami. Sugeruje to potrzebę konsekwentnych działań profilaktycznych i egzekwowania przepisów, zwłaszcza na progu przejścia ze szkoły podstawowej do ponadpodstawowej.

Sprzedaż papierosów i e-papierosów osobom niepełnoletnim w Cieszynie w opinii respondentów

W polskim porządku prawnym obowiązuje jednoznaczny zakaz sprzedaży oraz innego udostępniania wyrobów tytoniowych, woreczków nikotynowych, papierosów elektronicznych i pojemników zapasowych osobom, które nie ukończyły 18. roku życia. Zakaz ten został uregulowany w art. 6 ust. 1 *Ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych* (t.j.: Dz.U. z 2024 r. poz. 1162, z późn. zm.). Przepis nie tylko zabrania sprzedaży tych produktów małoletnim, lecz także nakłada na sprzedawców obowiązek zamieszczenia w punkcie sprzedaży wyraźnej informacji o treści „Zakaz sprzedaży wyrobów tytoniowych, woreczków nikotynowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych osobom do lat 18 (art. 6 ust. 1 *Ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych*)”, co ma podkreślić rangę ochrony nieletnich przed wczesną inicjacją nikotynową. Zapytano respondentów o opinie respektowania tego zakazu na terenie Cieszyna, wyniki obrazuje wykres 9.

Wykres. 9. Czy w twojej najbliższej okolicy sprzedaje się papierosy osobom niepełnoletnim?

Źródło: opracowanie własne

W ocenach badanych grup dominuje przede wszystkim niepewność co do faktycznego przestrzegania zakazu sprzedaży wyrobów tytoniowych i e-papierosów nieletnim w Cieszynie. Największy odsetek odpowiedzi „nie wiem” występuje wśród mieszkańców (63%) oraz rodziców i opiekunów (60%), a więc osób dorosłych, które formalnie powinny być naturalnymi sojusznikami systemu kontroli.

Wśród uczniów obraz jest bardziej zróżnicowany. W klasach 7–8 szkoły podstawowej odpowiedzi „tak” i „nie” rozkładają się równomiernie (po 26%), przy nadal wysokim udziale osób niezorientowanych (48%). Natomiast uczniowie szkół ponadpodstawowych częściej niż inne grupy wskazują, że sprzedaż nieletnim ma miejsce – 40% uważa, że papierosy lub e-papierosy są w Cieszynie sprzedawane osobom poniżej 18. roku życia, przy 23% odpowiedzi „nie” i 37% „nie wiem”.

Łącznie pozwala to sformułować konkluzję: z perspektywy młodzieży - zwłaszcza starszej, zakaz sprzedaży niepełnoletnim nie jest postrzegany jako w pełni skutecznie egzekwowany, a jednocześnie wśród dorosłych – rodziców i mieszkańców – dominuje brak wiedzy o realnych praktykach sprzedażowych. Taka rozbieżność doświadczeń powoduje konieczność zarówno wzmocnienia kontroli nad punktami sprzedaży, jak i podniesienia świadomości dorosłych na temat dostępności wyrobów nikotynowych i inhalacyjnych dla młodzieży.

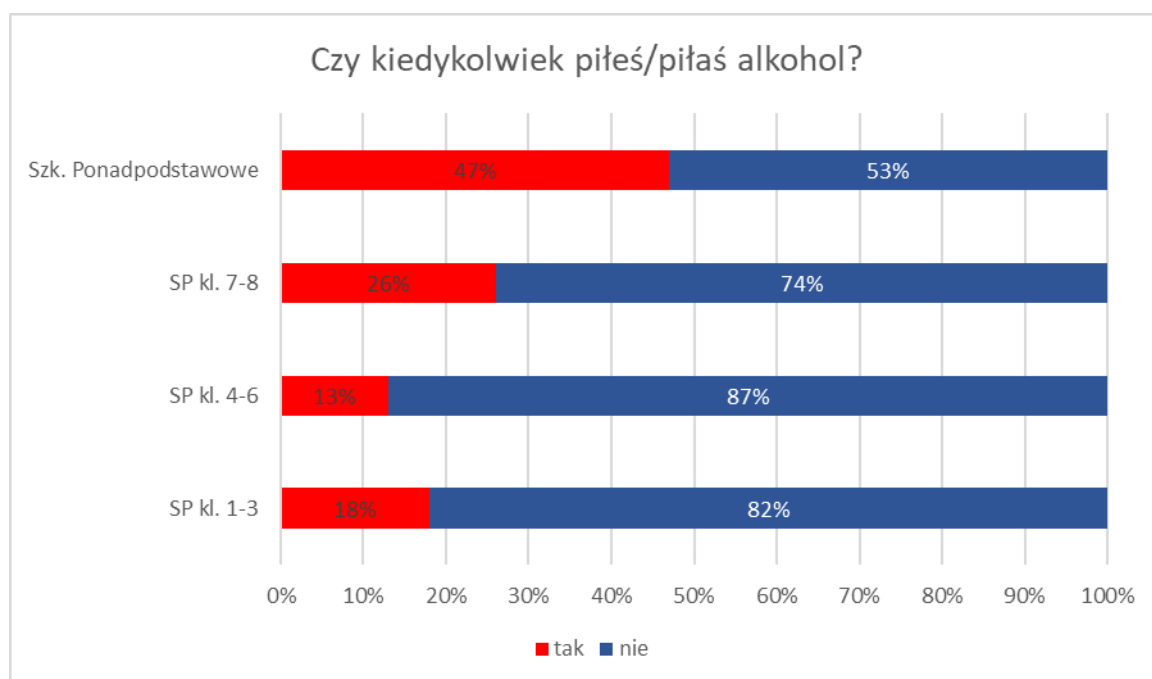
Zagrożenia i problemy związane z alkoholem

W niniejszym rozdziale raportu przedstawiono wyniki badań sondażowych zrealizowanych wśród uczniów oraz dorosłych mieszkańców Cieszyna, dotyczących wybranych wymiarów funkcjonowania w kontekście spożywania alkoholu. Analizie poddano m.in. wiek inicjacji alkoholowej, opinie dzieci i młodzieży na temat konsumpcji określonych rodzajów napojów alkoholowych, ich ocenę sytuacji po spożyciu alkoholu, a także doświadczenia związane z kontaktami z osobą pozostającą pod wpływem substancji psychoaktywnych. Uczestnicy badania zostali ponadto poproszeni o wskazanie, czy w ich przekonaniu na terenie miasta dochodzi do sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim. Zgromadzony materiał empiryczny pozwala uchwycić zarówno skalę obserwowanych zjawisk, jak i dominujące tendencje w percepcji respondentów.

Inicjacja alkoholowa - doświadczenie spożycia alkoholu przez dzieci i młodzież

Jednym z istotnych zjawisk wymagających namysłu z perspektywy pedagogicznej i zdrowia publicznego jest moment w życiu człowieka, w którym po raz pierwszy sięga on po alkohol. To pierwsze doświadczenie spożycia, określane mianem *inicjacji alkoholowej*, bywa symboliczną „bramą wejścia” w świat substancji psychoaktywnych i może rzutować na dalszy styl życia, częstotliwość picia oraz ryzyko rozwoju uzależnienia. Im wcześniej dochodzi do takiej inicjacji, tym większe prawdopodobieństwo zaburzeń w funkcjonowaniu szkolnym, problemów w relacjach rówieśniczych i rodzinnych, a także podejmowania innych zachowań ryzykownych. W dalszej części raportu zaprezentowane zostaną dane pozwalające uchwycić wiek pierwszego kontaktu z alkoholem wśród badanych uczniów – wykres 10.

Wykres. 10. Deklaracje uczniów dotyczące doświadczenia spożywania alkoholu.

Źródło: opracowanie własne.

Dane przedstawione na wykresie wskazują, że wraz z wiekiem rośnie odsetek dzieci i młodzieży mających doświadczenie ze spożywaniem alkoholu. W klasach 1-3 szkoły podstawowej 18% badanych deklaruje, że kiedykolwiek piło alkohol, natomiast w klasach 4-6 odsetek ten jest nieco niższy i wynosi 13%, co można wiązać z jednostkowymi, okazjonalnymi sytuacjami „próbowania” alkoholu w środowisku rodzinnym. Wyraźny wzrost pojawia się w klasach 7-8 – już 26% uczniów przyznaje, że ma za sobą doświadczenie picia alkoholu. Najbardziej niepokojąca sytuacja dotyczy jednak szkół ponadpodstawowych: niemal połowa respondentów (47%) deklaruje kontakt ze spożywaniem alkoholu, przy 53% odpowiedzi „nie”.

Aczkolwiek w porównaniu z danymi z 2021 r. zauważa się spadek deklaracji spożywania alkoholu. Można zatem stwierdzić, że choć większość uczniów na wszystkich etapach edukacyjnych nie ma jeszcze doświadczeń alkoholowych, to skala kontaktu z alkoholem wyraźnie nasila się w okresie późnej szkoły podstawowej i szczególnie w szkołach ponadpodstawowych, co wskazuje na realne ryzyko wczesnej inicjacji alkoholowej części cieszyńskich uczniów i wymaga konsekwentnych działań profilaktycznych.

Inicjatorzy pierwszych kontaktów dzieci i młodzieży z alkoholem

W dalszej części analizy uwaga zostanie skoncentrowana na społecznym kontekście inicjacji alkoholowej, a więc na osobach, które realnie umożliwiają lub wręcz zachęcają dzieci i młodzież do sięgania po napoje alkoholowe. Odpowiedzi uczniów pozwalają odtworzyć krąg dorosłych i rówieśników obecnych przy pierwszych doświadczeniach z alkoholem, a tym samym lepiej zrozumieć mechanizmy wprowadzania nieletnich w świat substancji psychoaktywnych.

W klasach 1–3 szkoły podstawowej 6% badanych przyznaje, że było namawianych do wypicia alkoholu. W grupie tych, którzy deklarują, że kiedykolwiek pili, zdecydowanie najczęściej wskazywani są rodzice – 44% uczniów podaje właśnie ich jako osoby częstujące alkoholem. Jedynie 3% odwołuje się do rówieśników, a 5% do „innych osób”, co pokazuje, że w młodszym wieku główny ciężar odpowiedzialności za kontakt dziecka z alkoholem spoczywa na dorosłych z najbliższego otoczenia.

Nieco odmienny obraz rysuje się w klasach 4–6. Wśród uczniów mających za sobą inicjację alkoholową aż 51% wskazuje, że częstowanych było przez członków rodziny i znajomych, 44% mówi wprost o rodzicach, 40% – o „różnych osobach”, natomiast 5% podaje rówieśników jako osoby oferujące alkohol. Dane te sugerują rozszerzanie się kręgu osób dopuszczających do picia – obok rodziców pojawia się szeroko rozumiane środowisko rodzinno-towarzyskie, w tym dalsi krewni i znajomi dorosłych.

W klasach 7–8 odpowiedzialność za wprowadzanie w picie alkoholu rozkłada się następująco: wśród uczniów z doświadczeniem alkoholowym 26% wskazuje rodziców, kolejne 26% – inną osobę z rodziny, 19% – znajomych/rówieśników, 15% – „inne osoby”, natomiast 14% zaznacza odpowiedź „nie dotyczy”, co można interpretować jako samodzielne sięgnięcie po alkohol, bez bezpośredniego poczęstowania przez kogoś. Oznacza to, że wraz z wiekiem rośnie zarówno rola rówieśników, jak i autonomii młodzieży w podejmowaniu zachowań ryzykownych, choć udział rodziców i rodziny wciąż pozostaje istotny.

Zestawienie tych wyników prowadzi do wniosku, że inicjacja alkoholowa dzieci i młodzieży w Cieszynie w dużej mierze dokonuje się w przestrzeni relacji najbliższych – przede wszystkim rodzinnych – a dopiero w starszych klasach coraz wyraźniej znaczenia nabierają rówieśnicy oraz samodzielne decyzje nastolatków, co potwierdza rozwojowy charakter występowania i podejmowania ryzyka przez młodzież.

Wiek pierwszej inicjacji alkoholowej

W tabeli 1 zaprezentowano deklaracje badanych odnoszące się do wieku pierwszego kontaktu z alkoholem. Zestawione dane pokazują odsetek osób rozpoczynających picie alkoholu w poszczególnych przedziałach wiekowych.

Tabela 1. Wiek pierwszej próby spożycia alkoholu przez respondentów, którzy w pytaniu odpowiedzieli, że piją/pili już alkohol w swoim życiu.

Wiek inicjacji alkoholowej	Uczniowie kl. 7–8	Uczniowie szkół ponadpodstawowych	Dorośli mieszkańcy Cieszyna
mniej niż 6 lat	18%	7%	1%
6–9 lat	13%	9%	0%
10–13 lat	39%	16%	3%
13–17 lat	30%	42%	41%
18 lat i więcej	0%	27%	41%

Źródło: opracowanie własne.

Przetawione dane wyraźnie wskazują, że wśród uczniów klas 7–8 odsetek bardzo wczesnych inicjacji jest relatywnie wysoki: aż 31% badanych deklaruje pierwsze doświadczenia z alkoholem przed 10. rokiem życia (18% przed 6. rokiem, 13% między 6. a 9. rokiem życia). W tej grupie wiek 10–13 lat stanowi główny moment rozpoczęcia picia (39%), natomiast powyżej 13. roku życia inicjacja dotyczy już tylko 30% uczniów.

W szkołach ponadpodstawowych rozkład odpowiedzi przesuwają się ku późniejszemu okresowi adolescencji. Co prawda 16% uczniów wskazuje inicjację poniżej 10. roku życia, jednak już 42% pierwszy raz piło alkohol w wieku 13–17 lat, a 27% dopiero po ukończeniu 18 lat. Oznacza to, że w tej grupie większość deklaruje pierwsze doświadczenia z alkoholem w późniejszej fazie rozwojowej niż uczniowie klas 7–8.

Wśród dorosłych mieszkańców Cieszyna przewaga późnej inicjacji jest jeszcze bardziej wyraźna: aż 82% badanych pierwszy raz piło alkohol po 13. roku życia (po równo 41% w przedziale 13–17 lat i 18 lat i więcej), natomiast poniżej 10. roku życia deklaruje inicjację zaledwie ok. 1–2% respondentów. Porównanie trzech grup sugeruje, że wśród współczesnych uczniów – zwłaszcza klas 7–8 – występuje tendencja do wcześniejszego niż w pokoleniu dorosłych rozpoczynania

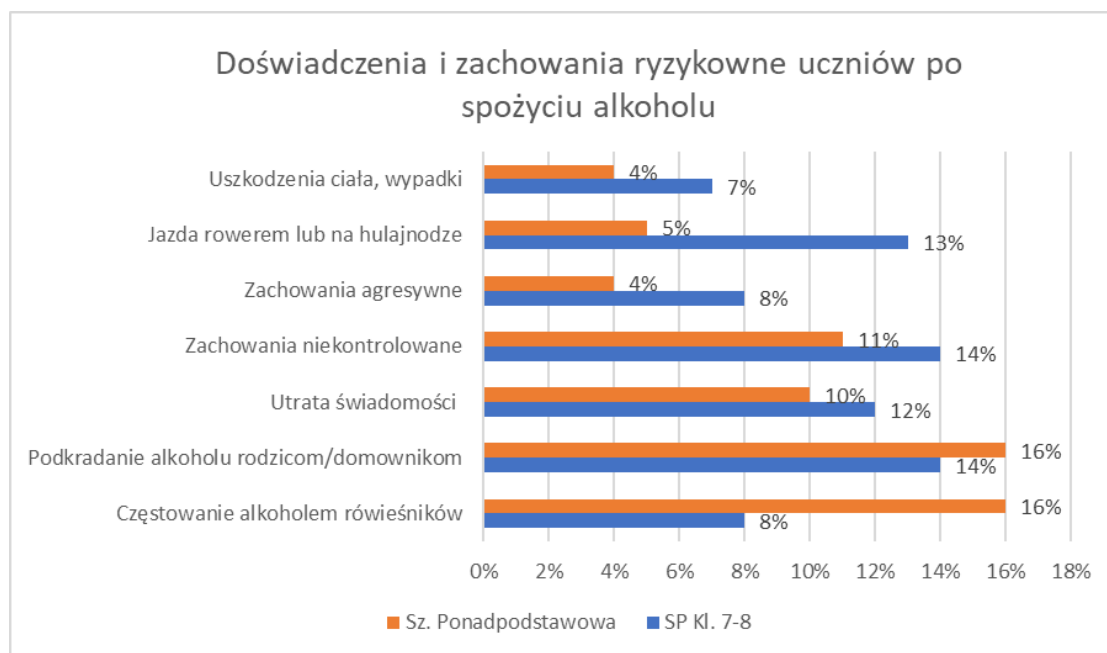
przygody z alkoholem, co z perspektywy profilaktyki i lokalnej polityki społecznej stanowi wyraźny sygnał ostrzegawczy i uzasadnia konieczność wzmacniania działań ochronnych wobec dzieci i młodszej młodzieży.

Zdarzenia i doświadczenia respondentów po spożyciu alkoholu

W kolejnej części opracowania zostaną przedstawione opinie respondentów na temat skutków oraz sytuacji życiowych, których doświadczyli w związku ze spożyciem alkoholu. Analizie poddane zostaną więc nie tylko same deklaracje picia, lecz przede wszystkim to, jakie konsekwencje i okoliczności towarzyszyły tym zachowaniom. Z perspektywy profilaktyki ma to szczególne znaczenie, ponieważ porównywane są doświadczenia trzech grup: uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej (7–8), młodzieży szkół ponadpodstawowych oraz dorosłych mieszkańców Cieszyna. Pozwala to uchwycić zarówno różnice pokoleniowe, jak i potencjalne wzory działań i ich identyfikację.

W tym kontekście warto przyrzeć się, jakie konkretne doświadczenia związane ze spożyciem alkoholu deklarowały dzieci, młodzież i osoby dorosłe w badaniu sondażowym (wykres 11, wykres 12). Dzięki temu możliwe jest odtworzenie katalogu sytuacji, które badani uznali za istotne i o których byli gotowi opowiedzieć, co stanowi ważne źródło wiedzy o realnych następstwach picia alkoholu w lokalnej społeczności.

Wykres. 11. Doświadczenia i zachowania ryzykowne uczniów po spożyciu alkoholu.

Źródło: opracowanie własne.

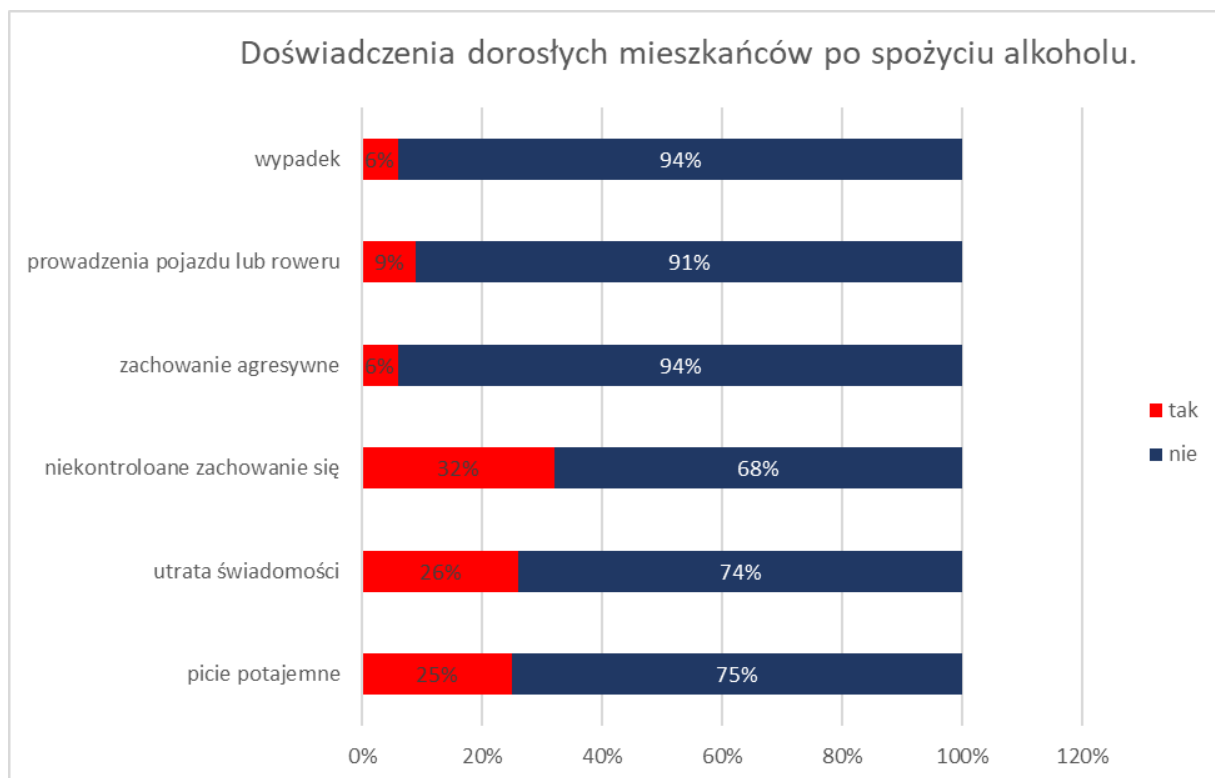
Wyniki przedstawione na wykresie pokazują, że zarówno uczniowie klas 7–8 szkoły podstawowej, jak i szkół ponadpodstawowych mają za sobą doświadczenia wyraźnie ryzykowne, podejmowane po spożyciu alkoholu. Trzeba przy tym pamiętać, że są to deklaracje własne młodzieży – z oczywistych powodów (wstyd, obawa przed oceną, chęć pokazania się w lepszym świetle) część badanych może minimalizować skalę swoich zachowań, a więc rzeczywiste rozpowszechnienie zjawisk może być wyższe.

Najczęściej wskazywanymi sytuacjami są: częstowanie alkoholem rówieśników (16% uczniów szkół ponadpodstawowych i 8% uczniów klas 7–8) oraz podkradanie alkoholu rodzicom/domownikom (odpowiednio 16% i 14%). Dane te pokazują, że starsza młodzież nie tylko sama sięga po alkohol, lecz także staje się jego „dystrybutorem” w grupie rówieśniczej, a dostęp do alkoholu bywa zapewniany poprzez naruszanie domowych zasad. Wśród uczniów klas 7–8 częściej niż w szkołach ponadpodstawowych pojawia się natomiast jazda rowerem lub hulajnogą po alkoholu (13% vs 5%) oraz zachowania agresywne (8% vs 4%), co może świadczyć o mniejszej kontroli nad sobą i słabszym przewidywaniu konsekwencji w młodszym wieku.

Szczególnie niepokojące są wskaźniki dotyczące zachowań niekontrolowanych (14% uczniów klas 7–8 i 11% szkół ponadpodstawowych) oraz utraty świadomości (12% i 10%). Nawet jeśli odsetki te nie wydają się bardzo wysokie, każda taka sytuacja oznacza realne zagrożenie dla zdrowia i życia młodego człowieka – ryzyko urazów, przemocy, wykorzystania seksualnego czy konfliktu z prawem.

Z perspektywy profilaktyki warto podkreślić, że „niewielki procent” nie jest tu kategorią uspokajającą: opisane doświadczenia mogą mieć długotrwałe skutki psychiczne, społeczne i zdrowotne. Dane te wskazują więc na potrzebę konsekwentnych działań wychowawczych i edukacyjnych zarówno w szkołach podstawowych, jak i ponadpodstawowych, a także na konieczność włączania rodziców w programy ograniczające dostęp młodzieży do alkoholu.

Wykres. 12. Doświadczenia dorosłych mieszkańców po spożyciu alkoholu.

Źródło: opracowanie własne.

Prezentowane wyniki ukazują, że respondenci - dorośli mieszkańcy Cieszyna w zdecydowanej większości nie deklarują doświadczeń, takich jak wypadki (6%). Również agresja po wypiciu alkoholu deklarowana jest stosunkowo rzadko (6%). Na poziomie czysto statystycznym mogłoby to sugerować, że większość respondentów nie doświadcza najbardziej spektakularnych, „widocznych” skutków nadużywania alkoholu.

Zupełnie inny obraz wyłania się jednak przy kategoriach związanych z utratą kontroli nad sobą. Aż 32% badanych przyznaje, że zdarzyło im się niekontrolowane zachowanie po alkoholu, a 26% – że doświadczyło utraty świadomości. Co zgodne jest z wiedzą o efektach i skutkach spożywania napojów alkoholowych. Świadomość tych zjawisk świadczy o tym, że dla wielu osób picie alkoholu wiązało się przynajmniej raz w życiu z poważnym przekroczeniem granicy bezpieczeństwa własnego i cudzego. Nie można jednak mówić to uogólnieniu wniosków na całą populację mieszkańców Cieszyna.

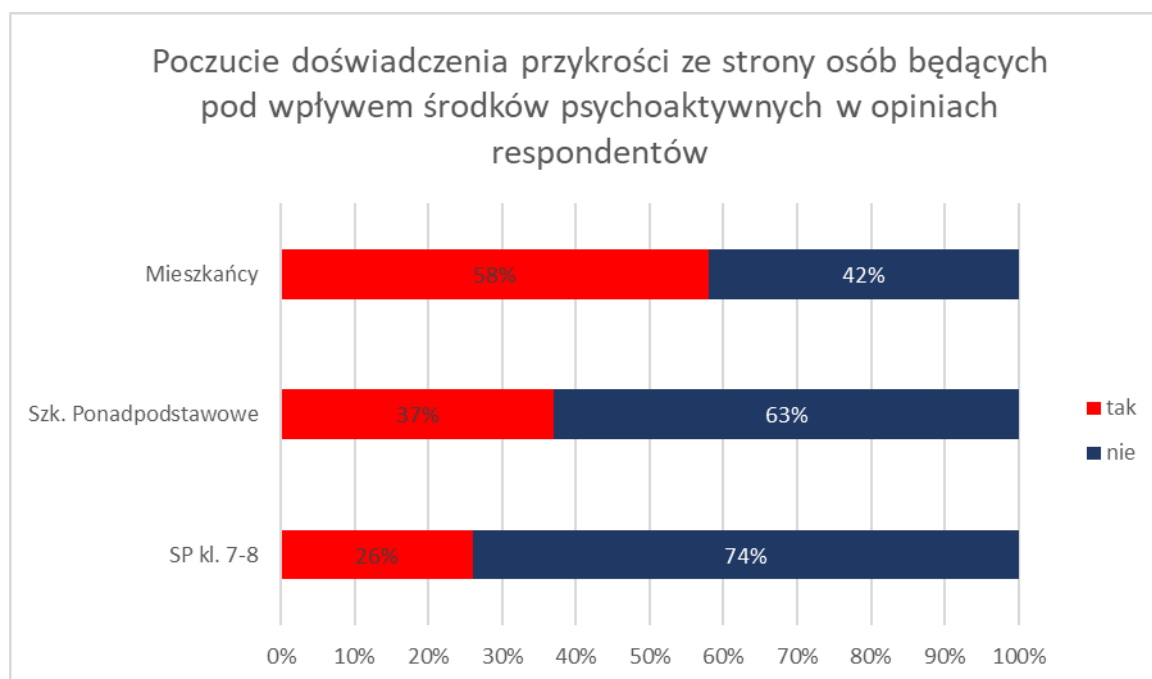
Warto zwrócić uwagę na picie potajemne, deklarowane przez 25% respondentów. Co czwarty ankietowany dorosły przyznający się do takich zachowań to sygnał, że część problemów alkoholowych toczy się „w cieniu” – poza oficjalnym życiem rodzinnym i towarzyskim. Ten rodzaj picia często łączy się z wstydem, zaprzeczaniem i narastaniem trudności, zanim zostaną one zauważone przez otoczenie.

Nawet jeśli wskaźniki procentowe w niektórych kategoriach wydają się na pierwszy rzut oka niewielkie, trzeba pamiętać, że każde z tych doświadczeń niesie ryzyko długofalowych konsekwencji zdrowotnych, rodzinnych czy zawodowych. Z perspektywy polityki społecznej i profilaktyki lokalnej dane te pokazują, że problem nadużywania alkoholu nie dotyczy wyłącznie młodzieży – jest realnie obecny także w pokoleniu dorosłych, które pełni funkcję wzoru dla dzieci i nastolatków.

Doświadczenie przykrości ze strony osób będących pod wpływem substancji psychoaktywnych – w opiniach badanych

W analizie zjawisk przemocy oraz różnego rodzaju krzywd szczególnego znaczenia nabiera kontekst, w jakim dochodzi do tych doświadczeń – w tym zwłaszcza sytuacje, gdy sprawca znajduje się pod wpływem substancji psychoaktywnych. Obecność alkoholu lub innych środków odurzających może modyfikować dynamikę zdarzenia, intensywność doznawanej krzywdy, a także sposób, w jaki ofiara interpretuje całe zajście. Z perspektywy badawczej istotne jest więc rozpoznanie, czy respondenci potrafią powiązać własne doświadczenia przemocy, przykrości lub naruszenia granic z tym, że osoba dopuszczająca się tych zachowań była pod wpływem środków psychoaktywnych, doświadczenia w tej kwestii obrazuje wykres numer 13. Umożliwia to nie tylko lepsze zrozumienie mechanizmów leżących u podłoża agresji, lecz także wskazuje obszary wymagające wzmocnionej profilaktyki i interwencji ze strony instytucji lokalnych.

Wykres. 13. Opinie respondentów doświadczenia przykrości ze strony osób, które były pod wpływem substancji psychoaktywnych (alkoholu, dopalaczy, narkotyków).

Źródło: opracowanie własne.

Znaczna część badanych ma poczucie, iż przynajmniej raz w życiu doświadczyła przykrości ze strony osoby będącej pod wpływem środków psychoaktywnych. W najmłodszej badanej grupie – uczniów klas 7–8 – taką sytuację wskazuje 26% respondentów. Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych odsetek ten rośnie już do 37%, a w grupie dorosłych mieszkańców sięga 58%. Oznacza to, że ponad połowa dorosłych i ponad jedna trzecia starszej młodzieży potrafi przywołać z pamięci choć jedno zdarzenie, w którym źródłem przykrości była osoba pod wpływem alkoholu lub innych substancji.

Choć respondenci nie musieli opisywać szczegółów tych sytuacji, sama emocjonalna identyfikacja doświadczenia – zaznaczenie odpowiedzi „tak” – jest ważnym wskaźnikiem. Świadczy o tym, że w percepcji badanych kontekst społeczny niekorzystnych, często niekontrolowanych zachowań po użyciu środków psychoaktywnych faktycznie występuje w ich otoczeniu. Dane te dowodzą, że problem nie dotyczy jedynie jednostkowych incydentów, lecz jest realnym elementem doświadczenia życiowego wielu mieszkańców Cieszyina.

Doświadczenia dorosłych mieszkańców z używkami i innymi substancjami

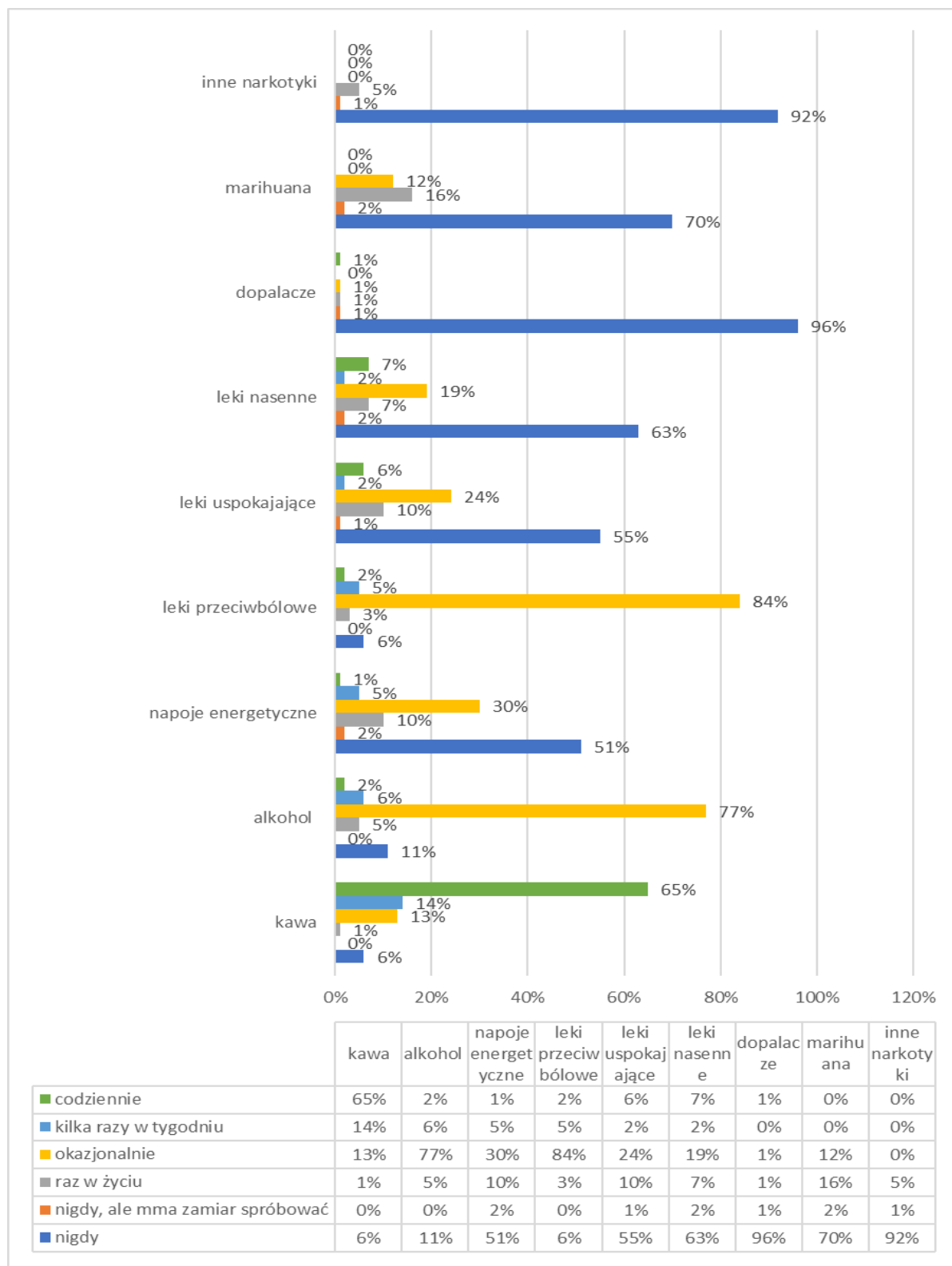
Doświadczenia mieszkańców z różnymi substancjami należy rozpatrywać jedynie w odniesieniu do próby badanej, aczkolwiek dane ukazane na wykresie 14 wskazują pewną tendencję. Należy zwrócić uwagę, że zarówno rozkład odpowiedzi, jak i częstotliwości mogą być zdecydowanie większe. Na podstawie zaprezentowanych wyników sondażu można stwierdzić, że mieszkańcy Cieszyina wykazują wyraźnie zróżnicowane wzorce konsumpcji substancji psychoaktywnych i używek, przy czym dominują zachowania o charakterze społecznym i kulturowo akceptowanym.

Najbardziej rozpowszechnione jest codzienne picie kawy – robi to 65% badanych, a kolejne 14% sięga po nią kilka razy w tygodniu. Tylko 6% respondentów deklaruje, że w ogóle nie pije kawy, co wskazuje, że w tej społeczności jest to praktycznie uniwersalny element codziennego funkcjonowania.

W przypadku alkoholu obraz jest odmienny: jedynie 2% ankietowanych przyznaje, że pije codziennie, a 6% kilka razy w tygodniu. Zdecydowana większość – 77% – wskazuje na spożywanie alkoholu „okazjonalnie”, natomiast 11% deklaruje całkowitą abstynencję. Mamy więc do czynienia z modelem, w którym alkohol jest obecny, ale raczej w formie epizodycznej niż regularnej konsumpcji, co dobrze koresponduje z danymi ogólnopolskimi, według których alkohol pozostaje najczęściej używaną substancją psychoaktywną, przy jednocześnie relatywnie

niskim odsetku codziennych użytkowników (Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom [KCPU], 2023).

Wykres. 14. Częstotliwość spożywania/używania substancji i środków psychoaktywnych.

Źródło: opracowanie własne.

Napoje energetyczne są znacznie mniej zakorzenione w codziennych nawykach. Codziennie pije je 1% respondentów, a 5% sięga po nie kilka razy w tygodniu. Jednocześnie 30% deklaruje spożycie okazjonalne, 10% – jednorazowe doświadczenie, 2% rozważa spróbowanie, natomiast połowa badanych (51%) nigdy po nie sięga. Wskazuje to na umiarkowaną popularność tej kategorii produktów.

Szczególną pozycję w profilu konsumpcji zajmują leki. Preparaty przeciwbólowe są używane bardzo często, lecz głównie w trybie doraźnym: 84% respondentów deklaruje przyjmowanie ich okazjonalnie, 5% kilka razy w tygodniu, a 2% codziennie. Tylko 6% badanych wskazuje, że nigdy nie sięga po leki przeciwbólowe. Oznacza to, że w analizowanej populacji niemal każdy ma doświadczenie z tego typu farmaceutykami, przy czym dominują formy używania zgodne z ich przeznaczeniem – nieregularne, powiązane z bieżącymi dolegliwościami.

Leki uspokajające i nasenne są stosowane zdecydowanie rzadziej, choć również nie są zjawiskiem marginalnym. W przypadku leków uspokajających 6% badanych przyjmuje je codziennie, 2% kilka razy w tygodniu, a 24% – okazjonalnie; 10% ma za sobą pojedynczą próbę, 1% deklaruje zamiar spróbowania, natomiast 55% nigdy ich nie stosowało. Leki nasenne przyjmuje na co dzień 7% ankietowanych, 2% sięga po nie kilka razy w tygodniu, 19% – okazjonalnie, a 7% tylko raz w życiu; 2% rozważa użycie, jednak większość, bo 63%, deklaruje, że nigdy po tego typu preparaty nie sięga. Widzimy więc, że choć farmakologiczne regulowanie snu i napięcia emocjonalnego występuje w badanej społeczności, to jednak pozostaje udziałem mniejszości, co wpisuje się w krajowe obserwacje o rosnącej, ale wciąż ograniczonej skali używania leków psychotropowych poza kontekstem psychiatrycznym (KCPU, 2023).

Substancje nielegalne są wśród mieszkańców Cieszyna obecne w znacząco mniejszym stopniu. W odniesieniu do dopalaczy po 1% respondentów deklaruje używanie codziennie, okazjonalnie oraz „raz w życiu”, a kolejne 1% rozważa spróbowanie; aż 96% wskazuje, że nigdy ich nie używało. Marihuana ma wyraźnie większy zasięg: 12% badanych deklaruje używanie okazjonalne, 16% – jednorazowy epizod w życiu, 2% ma zamiar po nią sięgnąć, natomiast 70% twierdzi, że nigdy jej nie używało. W przypadku innych narkotyków niż marihuana 5% ma za sobą pojedyncze doświadczenie, 1% deklaruje zamiar spróbowania, podczas gdy 92% mówi o całkowitym braku kontaktu. Taki rozkład odpowiedzi sugeruje, że eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi dotyczy stosunkowo niewielkiej części mieszkańców, a dominującą postawą jest nieużywanie.

Zestawiając ten obraz z danymi ogólnopolskimi, można zauważyć zbieżność ogólnego wzoru: substancje legalne – alkohol, leki, napoje zawierające kofeinę – są używane powszechnie, przy czym u większości osób przyjmują formę okazjonalną bądź doraźną, natomiast substancje

nielegalne pojawiają się znacznie rzadziej i najczęściej w formie pojedynczych prób, a nie trwałych wzorów konsumpcji (KCPU, 2023). Wyniki badań w Cieszynie wpisują się więc w szerszy trend.

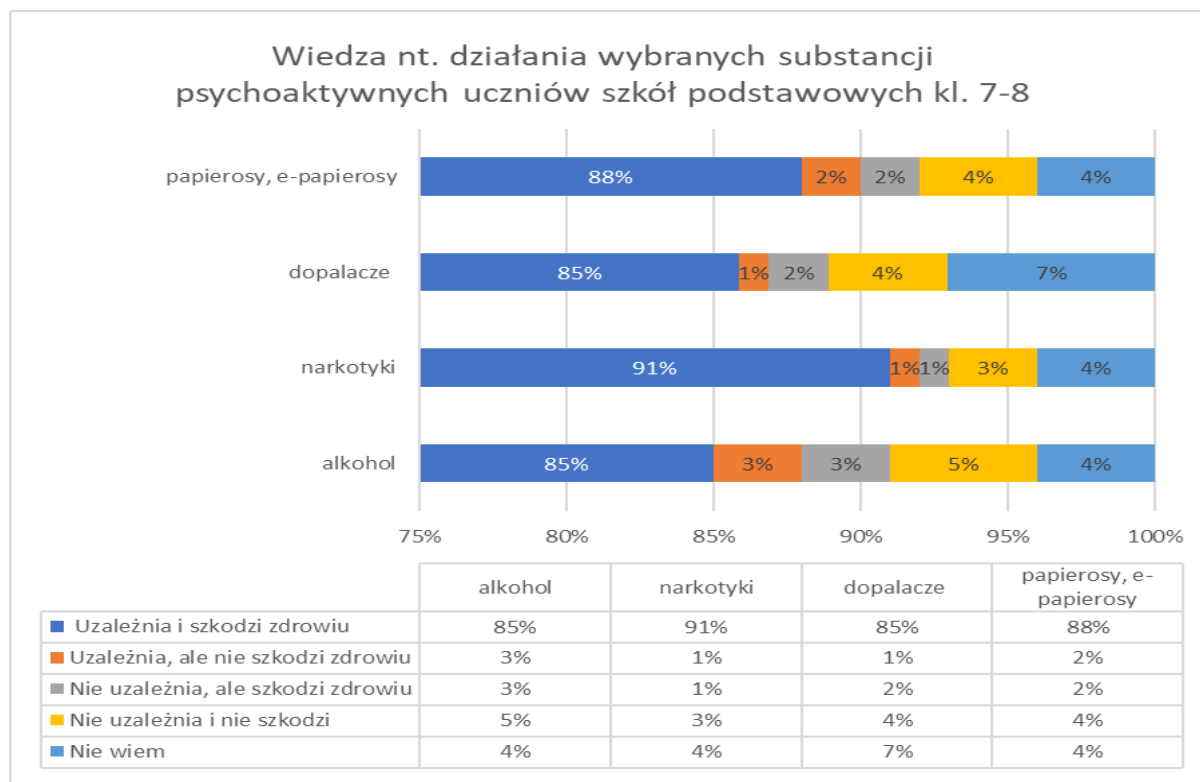
Wiedza na temat środków psychoaktywnych i skutków ich spożywania wśród respondentów

Świadomość dotycząca sposobu działania substancji psychoaktywnych oraz ich potencjalnych skutków stanowi jeden z kluczowych elementów umożliwiających jednostce podejmowanie racjonalnych i odpowiedzialnych decyzji dotyczących zdrowia oraz stylu życia. Wiedza w tym zakresie ma również istotne znaczenie w kontekście działań profilaktycznych, zarówno indywidualnych, jak i systemowych. W literaturze podkreśla się, że poziom świadomości społecznej na temat substancji psychoaktywnych jest bezpośrednio związany z efektywnością programów prewencyjnych oraz ze sposobem postrzegania ryzyka związanego z używaniem tych substancji (por. Jędrzejko, 2018, Sierostawski, 2021).

W niniejszym badaniu skoncentrowano się na analizie poziomu wiedzy mieszkańców Cieszyna z różnych kategorii wiekowych dotyczącej działania wybranych substancji i produktów psychoaktywnych. Respondentów poproszono o wskazanie, w jakim stopniu znają oni mechanizm działania tych substancji oraz jakie konsekwencje, zdrowotne, psychiczne i społeczne, wiążą się z ich używaniem. Pozyskane dane pozwalają na wstępne zdiagnozowanie poziomu świadomości lokalnej społeczności w tym obszarze, a tym samym mogą stanowić punkt wyjścia do projektowania skuteczniejszych działań profilaktycznych dostosowanych do specyfiki danego środowiska społecznego.

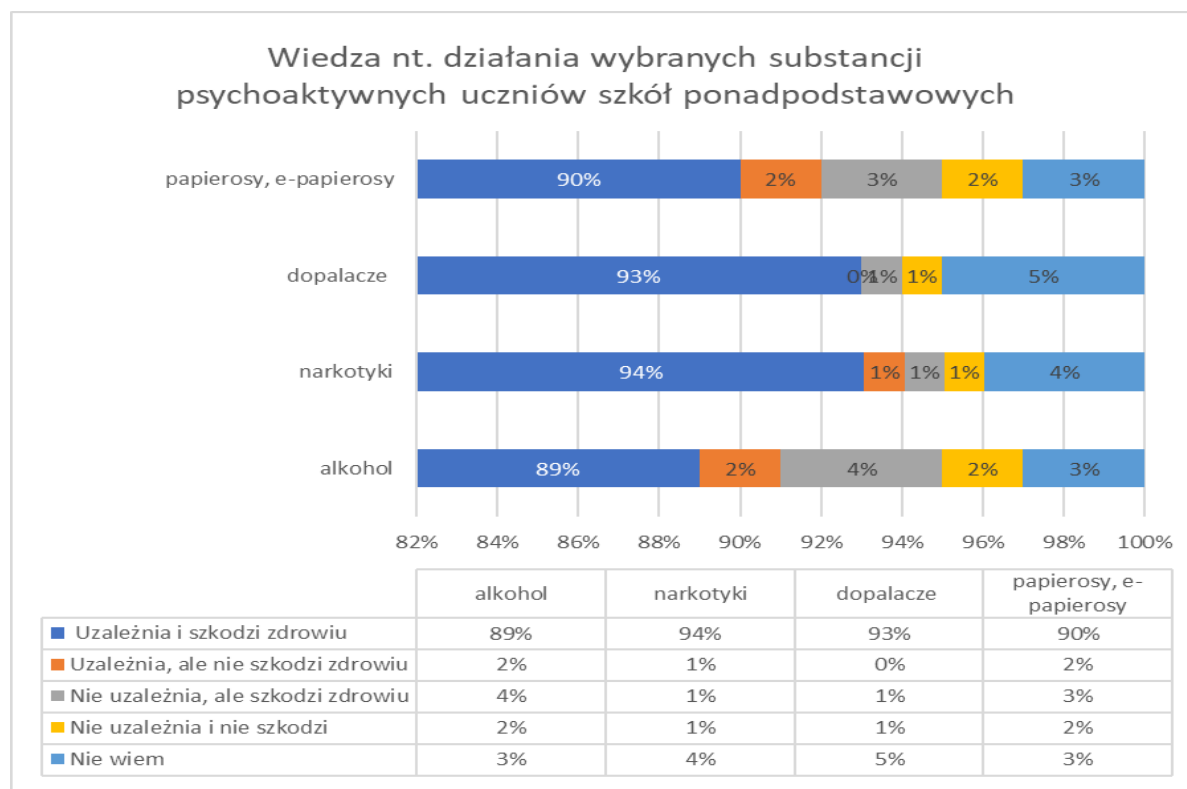
W kontekście współczesnych wyzwań społecznych i zdrowotnych, takich jak wzrost dostępności nowych substancji psychoaktywnych czy zmieniające się postawy młodzieży wobec używek, badania tego typu nabierają szczególnego znaczenia. Pozwalają one bowiem nie tylko ocenić aktualny stan wiedzy, lecz także zidentyfikować obszary deficytowe, wymagające intensyfikacji działań edukacyjnych i profilaktycznych. Poniżej na wykresach 15, 16, zwizualizowano szczegółowy rozkład odpowiedzi.

Wykres. 15. Wiedza uczniów szkół podstawowych kl. 7-8 nt. działania wybranych substancji.

Źródło: opracowanie własne

Wykres. 16. Wiedza młodzieży szkół ponadpodstawowych nt. działania wybranych substancji.

Źródło: opracowanie własne.

Wiedza uczniów na temat działania analizowanych substancji psychoaktywnych jest w zdecydowanej większości adekwatna, co z punktu widzenia profilaktyki należy uznać za niezwykle ważne. Zarówno uczniowie klas 7–8 szkół podstawowych, jak i młodzież szkół ponadpodstawowych na ogół trafnie rozpoznają, że alkohol, narkotyki, dopalacze oraz papierosy i e-papierosy jednocześnie uzależniają i szkodzą zdrowiu, a więc łączą w swojej świadomości oba zasadnicze wymiary ryzyka.

Najwyższy poziom prawidłowej wiedzy w obu grupach dotyczy narkotyków. W klasach 7–8 aż 91% badanych wskazuje, że narkotyki uzależniają i są niebezpieczne dla zdrowia, natomiast w szkołach ponadpodstawowych odsetek ten rośnie do 94%. Podobny, bardzo wysoki poziom świadomości dotyczy dopalaczy: w młodszej grupie 85% uczniów poprawnie identyfikuje ich działanie, a w starszej 93%. Wskazuje to, że mimo pewnej niepewności dotyczącej tej kategorii substancji, zdecydowana większość młodzieży – niezależnie od etapu kształcenia – postrzega dopalacze jako środki o wyraźnie niebezpiecznym potencjale.

Zbliżony obraz uzyskujemy w odniesieniu do papierosów i e-papierosów. Wśród uczniów klas 7–8 88% deklaruje, że zarówno uzależniają, jak i szkodzą zdrowiu, natomiast w szkołach ponadpodstawowych odsetek ten wynosi 90%. Można zatem mówić o stosunkowo ugruntowanej świadomości ryzyka związanego z paleniem czy „wapowaniem”, przy czym w starszej grupie wiedza ta jest nieco bardziej rozpowszechniona. Również w przypadku alkoholu obserwujemy duże podobieństwo między grupami: w szkołach podstawowych 85% uczniów prawidłowo ocenia jego działanie, a w ponadpodstawowych 89%. Alkohol pozostaje więc substancją, której szkodliwość jest dostrzegana przez większość młodzieży, chociaż właśnie przy nim relatywnie częściej ujawniają się różnego rodzaju mity i sprzeczne przekonania.

W obu grupach wiekowych występuje bowiem niewielki, ale zauważalny odsetek uczniów, którzy rozdzielają w swoich przekonaniach kwestię uzależnienia i szkód zdrowotnych. W klasach 7–8 dla alkoholu po 3% badanych uważa, że „uzależnia, ale nie szkodzi zdrowiu” lub „nie uzależnia, ale szkodzi”. Analogiczne, choć niższe odsetki dotyczą narkotyków (po 1%), dopalaczy (1% i 2%) oraz papierosów i e-papierosów (po 2%). W szkołach ponadpodstawowych struktura tych błędnych przekonań jest bardzo podobna: w przypadku alkoholu 2% uczniów uważa, że uzależnia, ale nie szkodzi, a 4% – że nie uzależnia, lecz szkodzi; przy narkotykach, dopalaczach oraz papierosach i e-papierosach wartości te mieszczą się w granicach 1–3%. Oznacza to, że także w starszej grupie część młodych ludzi nie postrzega uzależnienia i szkód zdrowotnych jako zjawisk ściśle ze sobą powiązanych, co stanowi ważny sygnał dla programów profilaktycznych.

Zarówno w szkołach podstawowych, jak i ponadpodstawowych wyodrębnia się też mała grupa uczniów przekonanych, że badane substancje „nie uzależniają i nie szkodzą”. W klasach

7–8 dotyczy to 5% respondentów w odniesieniu do alkoholu, 3% – narkotyków, 4% – dopalaczy oraz 4% – papierosów i e-papierosów. W szkołach ponadpodstawowych odsetki te są nieco niższe, ale nadal obecne: w przypadku alkoholu, dopalaczy oraz papierosów i e-papierosów wynoszą po 2%, a dla narkotyków 1%. Można przypuszczać, że mamy tu do czynienia z utrwalonymi w środowisku rówieśniczym lub rodzinnym przekazami normalizującymi używanie substancji, które wchodzą w kolizję z oficjalnym przekazem profilaktycznym.

Istotnym elementem obrazu są także odpowiedzi „nie wiem”, wskazujące na deklarowaną niepewność co do działania substancji. W młodszej grupie najwyższy poziom niewiedzy dotyczy dopalaczy (7%), podczas gdy dla alkoholu, narkotyków oraz papierosów i e-papierosów odsetek ten jest równy 4%. W szkołach ponadpodstawowych rozkład odpowiedzi wygląda podobnie, choć wartości są nieco niższe: 5% uczniów nie potrafi ocenić wpływu dopalaczy, 4% – narkotyków, a po 3% – alkoholu oraz papierosów i e-papierosów. W obu populacjach dopalacze okazują się więc substancją najłatwiej rozpoznaną, co może wynikać z ich zmiennego składu, niejednoznacznej obecności w debacie publicznej i relatywnie krótkiej historii występowania w przestrzeni szkolnej.

Podsumowując, można stwierdzić, że zarówno uczniowie klas 7–8 szkół podstawowych, jak i młodzież szkół ponadpodstawowych dysponują generalnie wysokim poziomem wiedzy na temat szkodliwości i potencjału uzależniającego omawianych substancji psychoaktywnych. W obu grupach dominują odpowiedzi zgodne z aktualną wiedzą medyczną, a różnice mają charakter głównie ilościowy, na korzyść uczniów starszych. Jednocześnie obecność niewielkich, lecz stabilnych odsetków uczniów deklarujących brak wiedzy lub prezentujących przekonania bagatelizujące ryzyko pokazuje, że działania profilaktyczne powinny być kontynuowane i bardziej precyzyjnie ukierunkowane na demaskowanie mitów oraz na lepsze wyjaśnianie związku między uzależnieniem a konsekwencjami zdrowotnymi.

Problemy z alkoholem w ujęciu statystycznym instytucji

Nie tylko dane sondażowe wskazują na istniejący problem społeczny związany z alkoholem wśród mieszkańców miasta. Warto w tym miejscu przytoczyć dane przygotowane dla gminy Cieszyn przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, dotyczące szacowanej liczby osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych (tabela poniżej). Jak wynika z szacunków szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży, zakłada się, że w 2020 r. mogło być aż 1300 dzieci wychowujących się w rodzinach z problemem alkoholowym, wśród nich również te, które mogły doświadczać przemocy, gdzie ten problem występował (odnosimy się do danych z 2021 roku, bowiem trudno powoływać się na obecnie tworzony dokument. Trudno również mówić tu o skali zjawiska i dokonywać jego oceny, gdy wiadomym jest, że problem niesie za sobą złożone mechanizmy w funkcjonowaniu systemu rodzinnego. Natomiast jest to poważne zagrożenie. Biorąc pod uwagę sytuację zmiany funkcjonowania w wielu sferach życia rodzinnego i społecznego po pandemii Covid -19 oraz powszechność napojów alkoholowych, problem ten może być wciąż niedoszacowany.

Tabela 2. Problemy związane z alkoholem w Gminie Cieszyn.

Identyfikacja problemu – Gmina Cieszyn (Obliczeń dla gminy Cieszyn dokonano przyjmując liczbę mieszkańców zameldowanych na pobyt stały i czasowy, według stanu na dzień 31.12.2019 r. – 33.560 osób)	Szacunkowa skala problemu – liczba osób
Liczba osób uzależnionych od alkoholu	670
Dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (partnerzy, rodzice)	1300
Dzieci wychowujące się w rodzinie alkoholików	1300
Osoby pijące szkodliwie	1680 – 2350/
Ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	1780

Źródło: dane PARPA dla Gminy Cieszyn, [w:] *Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Cieszyna na lata 2021 – 2024*, s. 79.

Jak wynika z danych problem natógowego picia oficjalnie zgłoszony dotyczy 670 mieszkańców, natomiast liczba osób pijących szkodliwie waha się od 168 - do 2350. Udokumentowana skala tych przypadków jest dużą i z pewnością niedoszacowana z wielu względów. Zatem zagrożenia bezpośrednio związane ze spożywaniem alkoholu w aspekcie dzieci i młodzieży są duże: od doświadczania przemocy lub bycia jej świadkiem, po demoralizację,

nabywania nieprawidłowych wzorców związanych z kulturą picia, po problemy emocjonalne, ekonomiczne.

Konsekwencje nadużywania alkoholu dotyczą nie tylko bezpośrednio osób uzależnionych od alkoholu, pijących szkodliwie, ryzykownie i ich rodzin, ale także mają wpływ na całą populację, niosąc za sobą różnego rodzaju doraźne szkody związane z zażywaniem alkoholu takie, jak: wypadki samochodowe (w tym śmiertelne), konflikt z prawem, zachowania agresywne, przemoc, większe ryzyko stania się ofiarą przestępstwa, konflikty z rówieśnikami i w rodzinie, problemy z nauką, czy sięganie po inne środki psychoaktywne.

Dane dotyczące liczby osób doprowadzonych z terenu Cieszyna do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku – Białej wskazują na wzrost liczby osób nietrzeźwych doprowadzonych do OPPA w 2024 roku w stosunku do lat wcześniejszych w porównaniu do lat 2020 i 2021 nawet o kilkadziesiąt procent. W roku 2024 doprowadzono do Ośrodka ogółem 452 osoby (395 mężczyzn i 57 kobiet), w tym 84 osoby w związku z wystąpieniem zagrożenia zdrowia i życia (o 4 więcej niż w 2023 r.), 64 osoby w wyniku interwencji domowych (o 10 więcej niż w 2023 r.) oraz 304 osoby w ramach interwencji publicznej (o 31 więcej niż w 2023 r.). 426 osób spośród doprowadzonych to osoby powyżej 29 r. ż., zaś 189 z nich to osoby powyżej 50 r. ż.

Szkody wynikające z nadmiernego spożywania alkoholu na terenie miasta Cieszyna przedstawiają również statystyki Straży Miejskiej. Nadal obserwujemy w nich spadek liczby interwencji związanych z nieobyczajnymi wybrykami, spadek liczby zatrzymanych osób nieletnich będących pod wpływem alkoholu, a także spadek liczby osób spożywających alkohol w miejscach niedozwolonych.

Z danych Wydziału Prewencji KPP w Cieszynie wynika, że znacząco spadła liczba osób, które doprowadzono do miejsca zamieszkania przez służby mundurowe (w 2022 r. – 39 osób, w 2023 r. – 38 osób, w 2024 r. – 20 osób). Podobnie liczba interwencji domowych znacząco spadła z 314 w 2022 r. i 301 w 2023 r. do 201 w 2024 r. W 2024 r. znacząco także spadła liczba interwencji w związku ze spożywaniem alkoholu w miejscach niedozwolonych, w stosunku do 2023 r. z 329 do 216, liczba tych interwencji spada systematycznie od 2022 roku. Podczas interwencji Straży Miejskiej wobec nietrzeźwych 119 osoby zostały odwiezione do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej (izba wytrzeźwień) lub miejsc zamieszkania /w 2023 r. - 142/.

Z danych MOPS w Cieszynie wynika, że w latach 2020 – 2023 następował spadek liczby rodzin korzystających ze wsparcia finansowego w związku z uzależnieniem od alkoholu, natomiast w 2024 r. nastąpił wzrost tej liczby do poziomu z 2022 roku.

Z danych Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Cieszynie wynika, że w 2024 roku liczba osób zgłoszonych do Komisji pozostaje na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego.

Z danych otrzymanych ze Szpitala Śląskiego w Cieszynie wynika, że w 2024 roku udzielono świadczeń opieki zdrowotnej 274 pacjentom (w tym 207 mężczyzn i 67 kobiet) zamieszkałym w Cieszynie, u których rozpoznana choroba miała przyczynę związaną z alkoholem (m.in. zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania czy alkoholowa choroba wątroby) - 12 pacjentów zmarło.

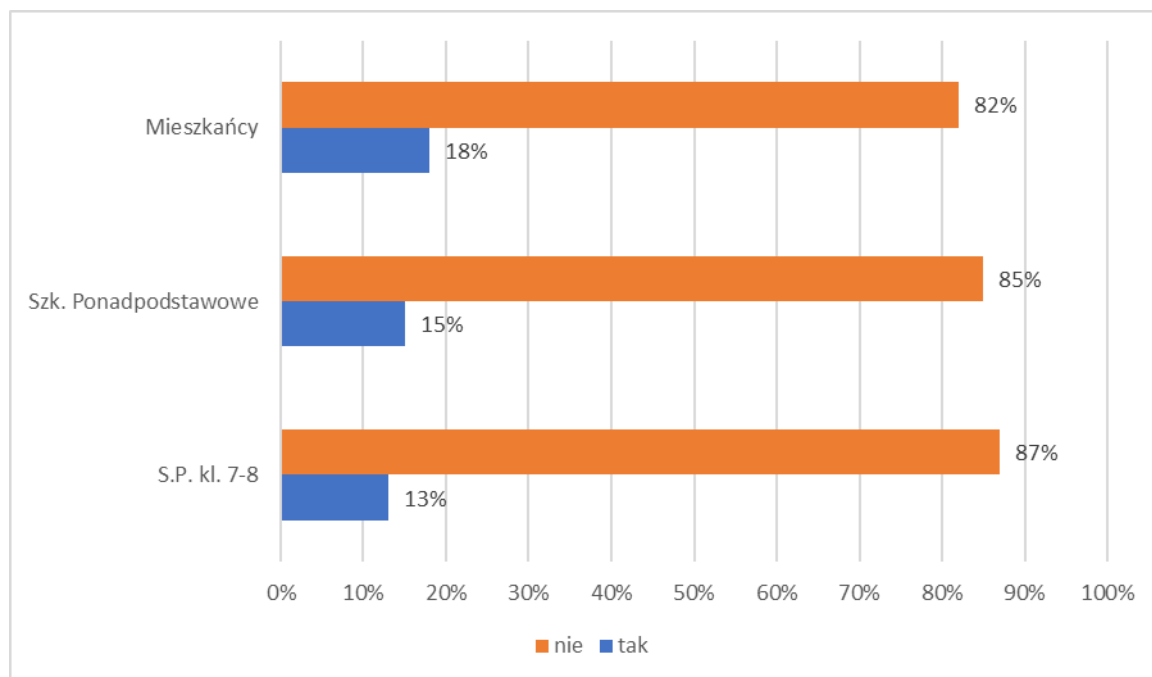
Na terenie miasta Cieszyna w 2024 roku funkcjonariusze łącznie wyeliminowali 44 pijanych uczestników ruchu drogowego (nietrzeźwych lub po użyciu). Sami funkcjonariusze WRD zatrzymali 17 kierujących pod działaniem alkoholu. W porównaniu do roku 2023 nastąpił spadek o 14 ujawnionych kierujących znajdujących się pod działaniem alkoholu. Na terenie miasta Cieszyna w 2024 nie ujawniono kierujących znajdujących się pod działaniem środka podobnie działającego do alkoholu.

Zakaz sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim w Cieszynie

W kontekście przeciwdziałania negatywnym skutkom spożywania alkoholu przez osoby młode, niezwykle istotnym zagadnieniem pozostaje przestrzeganie przepisów ograniczających dostęp niepełnoletnich do napojów alkoholowych. W Polsce kwestia ta została uregulowana w *Ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* z dnia 26 października 1982 roku, która w art. 15 ust. 1 pkt 2 jednoznacznie zakazuje sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom do lat osiemnastu, a także osobom znajdującym się w stanie nietrzeźwości. Ponadto, zgodnie z art. 15 ust. 2, w przypadku wątpliwości co do wieku nabywcy, sprzedawca zobowiązany jest do żądania okazania dokumentu tożsamości potwierdzającego pełnoletność (*Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, Dz.U. 2023, poz. 2151).

W kontekście lokalnym — na przykładzie miasta Cieszyn — istotne jest zatem zbadanie, w jakim stopniu zakaz ten jest przestrzegany, a także jaka jest świadomość społeczna w tym zakresie. Ocena ta nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do działań profilaktycznych oraz polityki lokalnej, której celem jest ograniczenie dostępności alkoholu dla osób niepełnoletnich. W niniejszym badaniu analizie poddano opinie respondentów - wykres 17.

Wykres. 17. Czy w najbliższej okolicy twojego zamieszkania sprzedaje się alkohol osobom niepełnoletnim?

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wyników ukazuje wyraźne różnice w postrzeganiu przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim pomiędzy poszczególnymi grupami badanych. Wśród uczniów szkół podstawowych (klasy 7–8) jedynie 15% respondentów uznało, że zakaz ten jest przestrzegany, podczas gdy 31% jest przeciwnego zdania, a aż 54% zadeklarowało brak wiedzy w tej kwestii. W grupie uczniów szkół ponadpodstawowych proporcje te układają się nieco inaczej – 27% badanych twierdzi, że zakaz jest respektowany, 28% uważa, że nie, natomiast 45% nie ma zdania. Wśród dorosłych mieszkańców Cieszyna 16% respondentów sądzi, że przepisy są przestrzegane, 19% wskazuje odpowiedź negatywną, a aż 62% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Podobny rozkład uzyskano w grupie rodziców i opiekunów – 12% uważa, że zakaz jest przestrzegany, 25% ma zdanie przeciwnie, a 61% nie zajęło stanowiska.

Interpretując te wyniki w kontekście specyfiki rozwojowej i społecznej badanych grup, można zauważyć, że to właśnie młodzież na progu dorosłości, czyli uczniowie szkół ponadpodstawowych, stanowi najbardziej wiarygodne źródło wiedzy o faktycznej dostępności alkoholu. Wiek ten charakteryzuje się naturalną ciekawością, potrzebą niezależności oraz skłonnością do eksperymentowania, co często obejmuje próby zakupu alkoholu mimo istniejących ograniczeń prawnych. Fakt, że ponad jedna czwarta respondentów z tej grupy (27%) uważa, iż sprzedaż alkoholu nieletnim faktycznie ma miejsce, może sugerować, że proceder ten rzeczywiście występuje w lokalnych punktach handlowych. Co więcej, świadomość nielegalnego charakteru takich działań nie zawsze stanowi czynnik powstrzymujący – około co piąty

nastolatek, zdając sobie sprawę z naruszenia prawa, może mimo to podejmować próby zakupu alkoholu. Tym samym przyczynia się on pośrednio do utrwalania zjawiska poprzez wytwarzanie tzw. „społecznego przyzwolenia” na łamanie przepisów.

Z kolei wśród dorosłych mieszkańców oraz rodziców zauważalny jest wyraźny deficyt wiedzy i zaangażowania. Ponad 60% badanych z obu grup deklaruje brak zdania, co może świadczyć o ograniczonej obserwacji zjawiska bądź niskim poziomie zainteresowania problemem dostępu młodzieży do alkoholu. Wynik ten ujawnia potencjalną lukę w świadomości społecznej i wychowawczej, która może osłabiać skuteczność lokalnych działań profilaktycznych.

Podsumowując, to młodzież, szczególnie uczniowie szkół ponadpodstawowych, posiada najbardziej aktualną wiedzę o rzeczywistym przestrzeganiu zakazu sprzedaży alkoholu osobom niepełnoletnim w Cieszynie. Ich obserwacje są jednak dwuznaczne: z jednej strony dostarczają wiarygodnych informacji o występowaniu procederu, z drugiej zaś ujawniają ryzykowne zachowania, które mogą sprzyjać utrwalaniu nielegalnych praktyk sprzedaży. Wyniki te wskazują na potrzebę wzmocnienia nadzoru nad punktami sprzedaży oraz prowadzenia długofalowych działań edukacyjnych i wychowawczych skierowanych zarówno do młodzieży, jak i dorosłych członków społeczności lokalnej.

Zagrożenia związane z narkotykami i nowymi substancjami psychoaktywnymi

Jednym ze wskaźników dotyczących skali zagrożenia przestępczością związaną z narkotykami są dane policyjne, zaprezentowane poniżej (tabela 2). Odnoszą się one tylko do przestępstw stwierdzonych wśród dorosłych i nieletnich na przestrzeni 2016-2020 r. dotyczą przestępstw z *Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 29 lipca 2005 r.* (tekst jednolity Dz.U. 2020 poz. 2050). Ustawa również stanowi w szczególności o zadaniach Gminy w realizacji zapisów ustawy.

Tabela 3. Przestępstwa narkotykowe z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w Gminie Cieszyn.

rok	Przestępstwa narkotykowe z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w Gminie Cieszyn	
	Przestępstwa stwierdzone	Przestępstwa stwierdzone nieletnich
2016	293	25
2017	324	23
2018	160	15
2019	159	13
2020	157	7

Źródło: dane Powiatowej Komendy Policji w Cieszynie, 2021.

Z danych KPP w Cieszynie wynika, że w latach 2019 – 2022 liczba wykrywanych przestępstw związanych z posiadaniem i sprzedawaniem środków psychoaktywnych pozostawała na zbliżonym poziomie. W 2023 roku odnotowano spadek tej liczby. W 2024 roku spośród 91 spraw wszczętych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przez KPP w Cieszynie 89 zarzutów dotyczyło posiadania (w tym 3 dotyczyły osób nieletnich), a 2 zarzuty za sprzedaż substancji. Jak pokazują statystyki policyjne stwierdza się spadek stwierdzonych przestępstw. Należy pamiętać, iż wynik ten nie oznacza faktycznej skali zjawisk przestępczości w Cieszynie, a jedynie stwierdzone przestępstwa.

Natomiast liczba osób zgłaszających się do „Punktu konsultacyjnego do spraw narkomanii” w 2024 roku ponownie wzrosła, z 47 w 2023 do 82 w 2024.

Działania podejmowane w Punkcie są bardzo ważnym elementem w lokalnym systemie pomocy osobom eksperymentującym ze środkami psychoaktywnymi, osobom uzależnionym, a także ich rodzinom. Działania edukacyjne i informacyjne zwiększają świadomość mieszkańców gminy, a kompleksowe wsparcie pozwala na jak najszybsze zdiagnozowanie problemu i podjęcie pracy nad jego rozwiązaniem. Niższa liczba osób korzystających ze wsparcia w 2023 roku wskazuje, że klienci Punktu korzystali z niego dłużej i w bardziej systematyczny sposób. Z kolei ponowny wzrost liczby odbiorców w 2024 roku odzwierciedla specyfikę tej grupy – wiele osób zgłasza się po pomoc na krótko, znika, a następnie powraca po pewnym czasie.

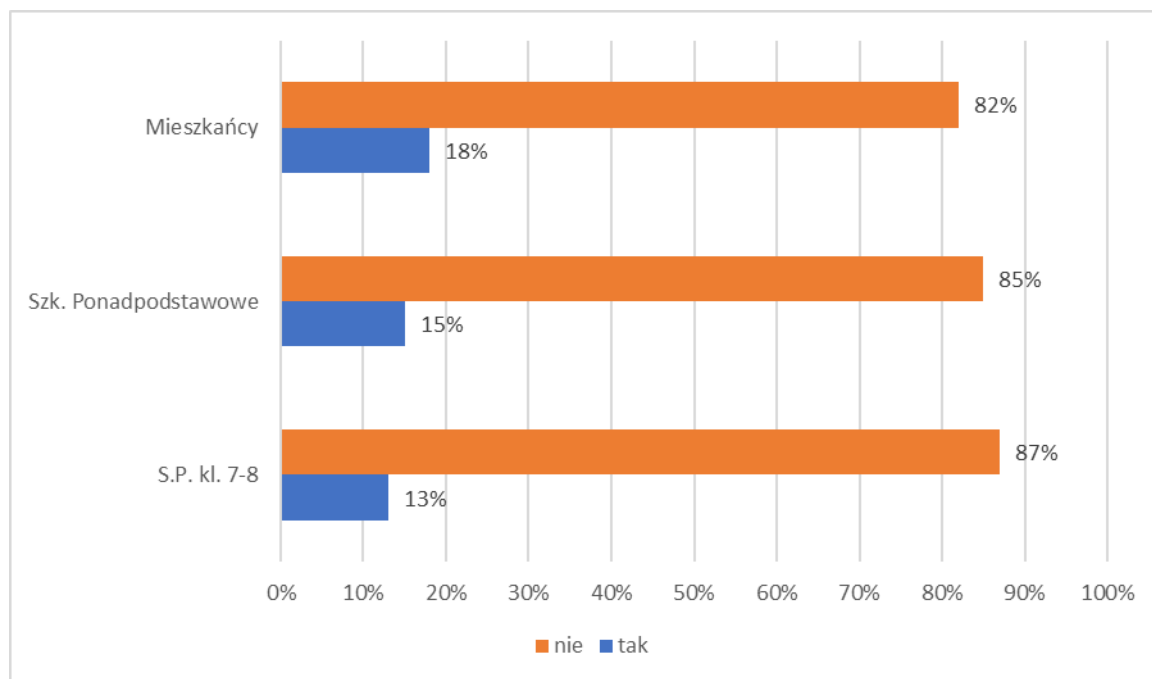
Pomoc społeczna udzielana z tytułu uzależnienia od narkotyków stanowi znikomy ułamek wszystkich przypadków wsparcia udzielanego mieszkańcom Cieszyna i w 2024 roku otrzymało ją 10 rodzin. Liczba ta, nie obrazuje jednak rzeczywistej skali problemu uzależnienia od narkotyków w gminie Cieszyn. Problem jest niezwykle trudny do uchwycenia ze względu na brak regulacji prawnych, czy brak możliwości przeprowadzenia badań tak, aby uzyskać potwierdzenie przypuszczeń, czy otrzymanych informacji w stosunku do osób, wobec których istnieje podejrzenie zażywania środków psychoaktywnych w postaci narkotyków lub dopalaczy. Istnienie problemu potwierdza fakt, że w 2024 roku zabezpieczono 15 dzieci w rodzinach, w których występował problem uzależnienia od substancji psychoaktywnych (w 2023 roku takich rodzin było aż 18). W znacznej mierze są to osoby bardzo młode, co wskazuje na konieczność wczesnego uświadamiania młodzieży o konsekwencjach zażywania różnego rodzaju środków psychoaktywnych, w tym o wpływie tego typu środków na prawidłowy przebieg ciąży i rozwój płodu.

Nakłanianie do spożycia narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych

Współcześnie temat używania substancji psychoaktywnych przestał być dla dzieci i młodzieży tematem tabu. Powszechny dostęp do informacji – zarówno w mediach tradycyjnych, jak i w przestrzeni internetowej – sprawia, że młodzi ludzie od najmłodszych lat mają świadomość istnienia narkotyków, dopalaczy oraz innych środków odurzających. Wzmianki o tych substancjach pojawiają się nie tylko w przekazach medialnych, ale także w rozmowach rówieśniczych, w kulturze popularnej czy w codziennych obserwacjach życia społecznego. Zjawisko to powoduje stopniowe „oswojenie” tematu, który dawniej budził lęk i był przedmiotem milczenia. Jednocześnie rosnąca świadomość istnienia takich substancji nie zawsze idzie w parze z umiejętnością rozpoznawania zagrożeń. Młodzi ludzie, szczególnie w okresie dorastania, są narażeni na wpływ środowiska rówieśniczego, które może promować eksperymentowanie z substancjami psychoaktywnymi jako formę buntu, ciekawości lub sposobu na radzenie sobie ze stresem. Z tego powodu kluczowym elementem badań stało się ustalenie czy młodzież i dorośli mieli bezpośredni kontakt z sytuacjami namawiania do zażycia środków odurzających. Jak wskazano wcześniej, wśród respondentów - mieszkańców Cieszyna, część osób deklarowało doświadczenia zażywania substancji psychoaktywnych. Kluczowym wydaje się doświadczenie realnej dostępności i społecznego kontekstu proponowania zażywania tych środków.

Respondentów zapytano, czy kiedykolwiek w swoim życiu doświadczyli namowy do użycia narkotyków lub dopalaczy. Odpowiedzi przedstawiono na wykresie 18, który ukazuje nie tylko skalę zjawiska, ale również pozwala ocenić, w jakim stopniu młodzi ludzie zetknęli się z bezpośrednim naciskiem otoczenia na podjęcie tego typu zachowań.

Wykres. 18. Informacje nt. doświadczenia namowy do spróbowania narkotyków/dopalaczy.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród uczniów klas 7–8 szkół podstawowych 13% badanych przyznaje, że otrzymało propozycję zażycia narkotyków lub dopalaczy. Oznacza to wyraźny wzrost w porównaniu z rokiem 2021, kiedy taki epizod deklarowało jedynie 5% uczniów. Innymi słowy, w ciągu czterech lat odsetek młodszych nastolatków stykających się bezpośrednio z ofertą użycia substancji psychoaktywnych wzrósł ponad dwukrotnie. Fakt, że dotyczy to uczniów szkoły podstawowej, należy uznać za szczególnie alarmujący z punktu widzenia profilaktyki, ponieważ oznacza obniżanie się wieku pierwszego kontaktu z nielegalnymi środkami.

W grupie uczniów szkół ponadpodstawowych 15% respondentów wskazuje, że miało do czynienia z sytuacją, w której ktoś częstował ich narkotykami lub dopalaczami bądź zachęcał do ich spróbowania. Jest to poziom zbliżony do wcześniej notowanych wyników, co sugeruje stabilizację zjawiska na stosunkowo wysokim, ale nie narastającym poziomie. Mimo braku wzrostu, sam fakt, że około co siódmy nastolatek ze szkoły ponadpodstawowej został osobiście skonfrontowany z tego typu propozycją, świadczy o trwałej obecności substancji psychoaktywnych w środowisku młodzieżowym.

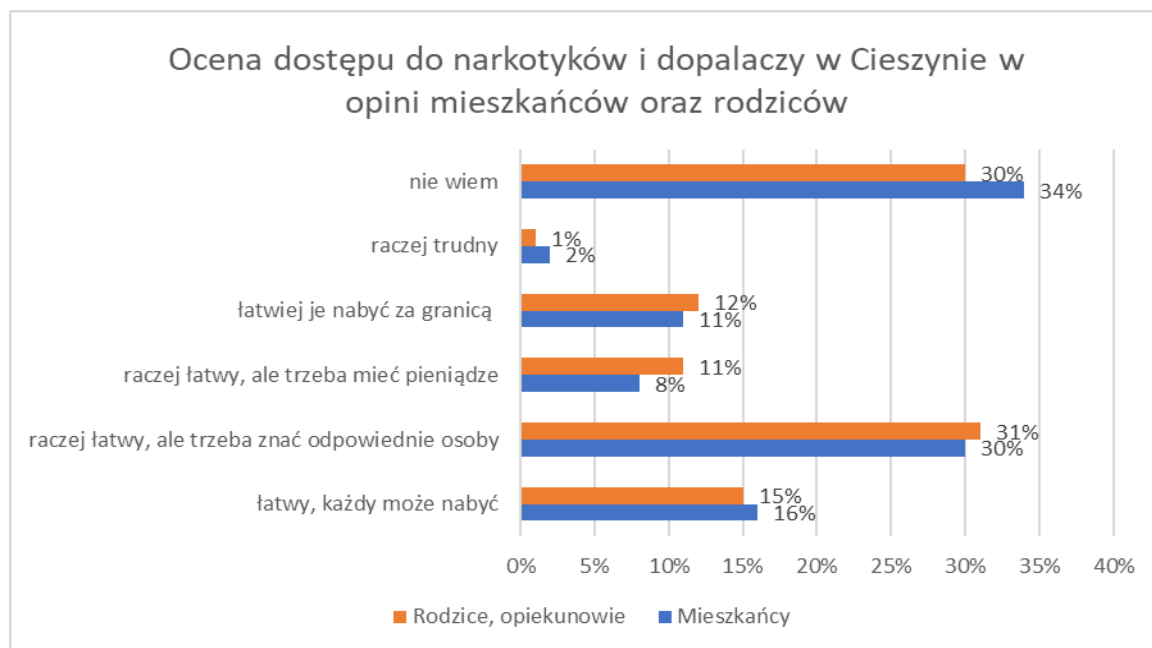
Wśród dorosłych mieszkańców miasta odsetek osób, które deklarują, że były zachęcane do użycia narkotyków lub nowych substancji chemicznych, wynosi 18%. Jest to wartość wyższa niż z deklaracji z roku 2021, gdzie wskaźnik deklaracji wynosił 7%.

Opinie na temat dostępności narkotyków w Cieszynie

Doświadczenia związane z obecnością substancji psychoaktywnych w przestrzeni społecznej, a także subiektywna ocena ich dostępności, stanowią istotny czynnik sprzyjający podejmowaniu zachowań ryzykownych zarówno przez dzieci i młodzież, jak i przez osoby dorosłe. Środowisko, w którym substancje tego typu są postrzegane jako łatwo dostępne, sprzyja obniżeniu barier psychologicznych i społecznych wobec ich używania. Szczególnie istotny jest w tym kontekście lokalny charakter badanego obszaru – Cieszyn, jako miasto przygraniczne, charakteryzuje się zwiększonym przepływem ludzi, towarów i kultur, co w naturalny sposób wpływa na większą dostępność różnego rodzaju substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych, jak i nielegalnych. Bliskość granicy sprzyja także tworzeniu się nieformalnych kanałów dystrybucji oraz przenikaniu wzorców zachowań z sąsiednich krajów, gdzie normy społeczne i prawne różnią się od polskich.

Z tego względu analiza doświadczeń i opinii mieszkańców Cieszyna, również rodziców, dotyczących dostępności substancji psychoaktywnych w lokalnym środowisku, stanowi ważny element diagnozy społecznej. Pozwala bowiem lepiej zrozumieć nie tylko skalę potencjalnego zagrożenia, ale również uwarunkowania, które mogą sprzyjać rozwijaniu się zachowań ryzykownych i utrwalaniu społecznego przyzwolenia na ich występowanie.

Wykres. 19. Ocena dostępu do narkotyków i dopalaczy w opinii dorosłych mieszkańców Cieszyna oraz rodziców, opiekunów.

Źródło: opracowanie własne.

Dane zebrane wśród dorosłych mieszkańców Cieszyna oraz rodziców i opiekunów pokazują, że obie grupy w większości postrzegają dostęp do narkotyków i dopalaczy na terenie miasta jako stosunkowo łatwy. Jeśli zsumować odpowiedzi „łatwy, każdy może nabyć” oraz „raczej łatwy, ale trzeba znać odpowiednie osoby”, okazuje się, że w takiej perspektywie myśli 46% rodziców (15% i 31%) oraz 46% pozostałych mieszkańców (16% i 30%). O wiele rzadziej wskazywana jest kategoria „raczej łatwy, ale trzeba mieć pieniądze” – tak odpowiada 11% rodziców i 8% mieszkańców, co sugeruje, że w potocznym odbiorze kluczowe dla uzyskania dostępu do substancji nie są zasoby finansowe, lecz raczej kontakty w odpowiednim środowisku. Jedynie nieliczni badani oceniają dostęp jako „raczej trudny” (1% rodziców i 2% mieszkańców), natomiast około jedna trzecia respondentów przyznaje, że nie potrafi ocenić sytuacji („nie wiem”: 30% rodziców, 34% mieszkańców). Dodatkowo 11–12% badanych uważa, że łatwiej nabyć narkotyki i dopalacze za granicą, co wpisuje się w przekonanie o transgranicznym charakterze obrotu tymi substancjami w regionie pogranicza.

Na tle wcześniejszych wyników z 2021 roku szczególnie istotne jest to, że mieszkańcy Cieszyna częściej niż kilka lat temu uważają, iż dostęp do narkotyków i nowych substancji chemicznych jest łatwy lub raczej łatwy. Oznacza to przesunięcie percepcji w kierunku większej dostępności – niezależnie od tego, czy mowa o dostępie bezpośrednim, czy warunkowanym znajomością „odpowiednich osób”. W połączeniu z rosnącym odsetkiem uczniów szkół podstawowych, którzy deklarują, że byli częstowani tego typu substancjami, wyniki te budują

obraz lokalnej rzeczywistości, w której obecność narkotyków i dopalaczy jest coraz bardziej dostrzegana zarówno przez młodzież, jak i przez dorosłych.

Statystyki policyjne dotyczące przestępczości związanej z posiadaniem i sprzedażą substancji psychoaktywnych

Z danych KPP w Cieszynie wynika, że w latach 2019 – 2022 liczba wykrywanych przestępstw związanych z posiadaniem i sprzedawaniem środków psychoaktywnych pozostawała na zbliżonym poziomie. W 2023 roku odnotowano spadek tej liczby. W 2024 roku spośród 91 spraw wszczętych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przez KPP w Cieszynie 89 zarzutów dotyczyło posiadania (w tym 3 dotyczyły osób nieletnich), a 2 zarzuty za sprzedaż substancji.

Rozpowszechnienie używania nowych substancji psychoaktywnych, czyli tzw. dopalaczy wykazywało od 2015 r. do 2019 r. trend spadkowy, który w 2024 r. uległ zahamowaniu. Wprawdzie zmniejszają się odsetki respondentów otrzymujących propozycje zakupu, otrzymania, bądź użycia tych substancji, a także wysoko oceniających ich dostępność, to jednak w 2024 r. przestały rosnać frakcje respondentów przypisujących duże ryzyko regularnemu używaniu dopalaczy, a w przypadku eksperymentowania z tymi substancjami notujemy nawet spadek.

W zakresie zapobiegania zjawiskom demoralizacji i zwalczania przestępczości wśród nieletnich policjanci przedstawili 30 zarzutów 17 nieletnim sprawcom czynów karalnych, w tym z zakresu przeciwdziałania narkomanii 20 zarzutów 6 sprawcom. Zatrzymano 12 nieletnich przebywających na ucieczkach. Do Sądu Rejonowego w Cieszynie skierowano 100 wystąpień dotyczących demoralizacji nieletnich.

W 2024 roku do Powiatowej Stacji Sanitarno – Epidemiologicznej w Cieszynie wpłynęły 32 zgłoszenia podejrzenia zatrucia/ zatrucia środkami psychoaktywnymi na terenie Cieszyna. Zatrucia były spowodowane różnymi substancjami psychoaktywnymi w tym m.in.: marihuaną (10), morfiną (4), amfetaminą (5). Zatrucia dotyczyły zarówno kobiet, jak i mężczyzn w wieku od 20 do 72 lat, przy czym większość zgłoszeń (22) dotyczyła osób powyżej 29 r.ż.

Tabela 4. Informacje dotyczące osób zatrutych środkami psychoaktywnymi, które wymagały interwencji medycznej.

rok	Zatrucia środkami psychoaktywnymi		
	dopalacze/lub inne nowe substancje psychoaktywne	kobiety	mężczyźni
2019	2	1	1
2020	0	0	0
2021	0	0	0
2022	0	0	0
2023	23	11	12
2024	32	14	18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Powiatowego Inspektoratu Sanitarnego w Cieszynie.

Z danych otrzymanych ze Szpitala Śląskiego w Cieszynie wynika, że w 2024 roku udzielono świadczeń opieki zdrowotnej 67 pacjentom (w tym 49 mężczyzn i 18 kobiet) zamieszkałym w Cieszynie, u których rozpoznana choroba miała przyczynę związaną z zażywaniem substancji psychoaktywnych (m.in. opiaty, kanabinole, inne nieokreślone narkotyki).

5. Uzależnienia behawioralne od nowych technologii – skala zagrożeń

Współczesne funkcjonowanie człowieka, zarówno w wymiarze społecznym, edukacyjnym, jak i zawodowym, w coraz większym stopniu opiera się na wykorzystaniu technologii cyfrowych. Urządzenia multimedialne, takie jak smartfony, komputery osobiste czy tablety, stały się integralną częścią codzienności dzieci, młodzieży i dorosłych. Ich powszechna dostępność i funkcjonalność – obejmująca komunikację głosową i wideo, korzystanie z mediów społecznościowych, gier online, czy szeroki dostęp do informacji – sprawiają, że granica pomiędzy używaniem a nadużywaniem technologii staje się coraz trudniejsza do uchwycenia (Andrzejewska, 2019; Pyżalski, 2021).

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że nadmierne korzystanie z urządzeń cyfrowych może prowadzić do tzw. uzależnień behawioralnych, które nie dotyczą substancji chemicznych, lecz zachowań dających krótkotrwałe poczucie przyjemności, gratyfikacji i kontroli (Mazur, 2020). Szczególnie niepokojące są dane dotyczące dzieci i młodzieży, dla których media cyfrowe stanowią nie tylko narzędzie komunikacji, ale i przestrzeń kształtowania tożsamości oraz relacji społecznych. W przypadku dorosłych nadmierna ekspozycja na treści cyfrowe nierzadko wiąże się z przeciążeniem informacyjnym i zaniedbywaniem relacji rodzinnych (Grygiel & Pyżalski, 2022).

Problematiczne używanie technologii

W kontekście lokalnym, w tym wśród mieszkańców Cieszyna, istotne jest zatem zrozumienie, w jakim stopniu codzienne korzystanie ze sprzętów multimedialnych może stanowić czynnik ryzyka uzależnień behawioralnych. Wyznacznikiem tego funkcjonowania jest ilość czasu poświęcanego na aktywności realizowane za pośrednictwem urządzeń cyfrowych – obejmujące komunikację, rozrywkę, edukację czy dostęp do informacji. W niniejszym badaniu, aby uniknąć zniekształceń wynikających z obowiązkowej nauki zdalnej, respondenci otrzymali instrukcję, by nie wliczać czasu przeznaczonego na zajęcia edukacyjne. Można jednak przypuszczać, że faktyczny zakres korzystania z mediów elektronicznych był znacznie większy, ponieważ wiele osób – zarówno dzieci, jak i dorosłych – korzystało z nich także w celach pozaszkolnych i rekreacyjnych. Poniżej zaprezentowano dane dotyczące preferencji i częstotliwości korzystania z wybranych urządzeń multimedialnych wśród badanych mieszkańców Cieszyna (Tabela 5).

Tabela 5. Częstotliwość korzystania z wybranych sprzętów (w ciągu tygodnia) przez uczniów szkół ponadpodstawowych.

Dorośli mieszkańcy						
rodzaj sprzętu	nie korzystam	1-2 dni w tygodniu	3- 4 dni w tygodniu	5-6 dni w tygodniu	codziennie	Suma %
Telefon	15%	16%	14%	11%	45%	100%
Tablet	73%	9%	5%	5%	8%	100%
Komputer/laptop	15%	16%	14%	11%	45%	100%
Szkoly ponadpodstawowe						
rodzaj sprzętu	nie korzystam	1-2 dni w tygodniu	3- 4 dni w tygodniu	5-6 dni w tygodniu	codziennie	Suma %
Telefon	1%	1%	1%	1%	96%	100%
Tablet	69%	8%	5%	5%	13%	100%
Komputer/laptop	21%	31%	19%	11%	18%	100%
SP kl. 7-8						
rodzaj sprzętu	nie korzystam	1-2 dni w tygodniu	3- 4 dni w tygodniu	5-6 dni w tygodniu	codziennie	Suma %
Telefon	3%	5%	3%	5%	85%	100%
Tablet	76%	9%	6%	5%	4%	100%
Komputer/laptop	16%	29%	21%	12%	22%	100%
SP kl. 4-6						
rodzaj sprzętu	nie korzystam	1-2 dni w tygodniu	3- 4 dni w tygodniu	5-6 dni w tygodniu	codziennie	Suma %
Telefon	2%	7%	8%	12%	72%	100%
Tablet	76%	11%	6%	2%	6%	100%
Komputer/laptop	22%	30%	20%	12%	16%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Istnieją różnice w częstotliwości korzystania z urządzeń multimedialnych pomiędzy poszczególnymi grupami respondentów – dorosłymi mieszkańcami Cieszyna, uczniami szkół ponadpodstawowych oraz uczniami szkół podstawowych z klas 7–8 i 4–6. Wyniki te pozwalają określić nie tylko dominujące preferencje w zakresie rodzaju sprzętu, ale również wskazać tendencje w intensywności korzystania z technologii w życiu codziennym.

Wśród dorosłych mieszkańców największy odsetek użytkowników codziennych odnotowano w przypadku telefonu komórkowego – 45% badanych korzysta z niego każdego dnia. Dla porównania, taki sam odsetek dotyczy korzystania z komputera lub laptopa, co wskazuje na istotną rolę obu urządzeń w codziennym funkcjonowaniu dorosłych. Warto jednak zwrócić uwagę, że aż 15% respondentów deklaruje brak korzystania z telefonu lub komputera, co może wynikać z barier kompetencyjnych, wieku bądź preferencji tradycyjnych form komunikacji. Tablet pozostaje w tej grupie sprzętem najmniej popularnym – aż 73% dorosłych w ogóle z niego nie korzysta.

Wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych dominuje jednoznaczna tendencja: 96% uczniów korzysta z telefonu codziennie, co potwierdza jego pozycję jako podstawowego narzędzia komunikacji, nauki i rozrywki. Dla porównania, codzienne korzystanie z komputera lub laptopa deklaruje jedynie 18% badanych, natomiast z tabletu – zaledwie 13%. Wynik ten dowodzi, że współcześnie smartfon całkowicie przejął funkcje pozostałych urządzeń w codziennym życiu młodych ludzi.

Podobne zależności widoczne są w grupie uczniów szkół podstawowych z klas 7–8. Tutaj aż 85% badanych korzysta z telefonu codziennie, przy czym jedynie 3% deklaruje, że z urządzenia tego nie korzysta w ogóle. Korzystanie z komputera lub laptopa jest mniej powszechne – jedynie 22% uczniów używa go każdego dnia, a 16% wcale. Tablet pozostaje w tej grupie sprzętem marginalnym, ponieważ aż 76% respondentów nie korzysta z niego w ogóle.

W najmłodszej grupie badanych, czyli wśród uczniów klas 4–6 szkół podstawowych, zauważalny jest wzrost częstotliwości korzystania z telefonu w porównaniu z wcześniejszymi badaniami z 2021 roku. Obecnie aż 72% dzieci deklaruje codzienne używanie telefonu, podczas gdy w poprzednich pomiarach odsetek ten był istotnie niższy. Wynik ten świadczy o znaczącym obniżeniu wieku pierwszego kontaktu z technologią mobilną oraz o coraz silniejszym zakorzenieniu telefonu w codziennych nawykach dzieci. Dla porównania, tylko 2% uczniów klas 4–6 zadeklarowało, że w ogóle nie korzysta z telefonu. W odniesieniu do innych urządzeń – 76% dzieci nie korzysta z tabletów, a 22% nie używa komputerów, co jednoznacznie potwierdza dominację telefonu w codziennym życiu najmłodszych użytkowników.

Porównując częstotliwość korzystania w kategoriach „5–6 dni w tygodniu” oraz „codziennie”, można zauważyć, że intensywność użytkowania rośnie wraz z młodszym wiekiem respondentów. O ile wśród dorosłych codzienne korzystanie z telefonu deklaruje 45% badanych, o tyle wśród uczniów klas 7–8 odsetek ten wynosi 85%, a wśród uczniów szkół ponadpodstawowych aż 96%. Wskazuje to na wyraźne przesunięcie wzorca korzystania z mediów cyfrowych – im młodsza grupa, tym częstszy i bardziej rutynowy kontakt z technologią.

Podsumowując, dane jednoznacznie potwierdzają, że telefon komórkowy jest obecnie głównym urządzeniem wykorzystywanym przez wszystkie grupy wiekowe, a jego rola w codziennym życiu – szczególnie wśród dzieci z klas 4–6 – systematycznie wzrasta.

Nie tylko częstotliwość korzystania ze sprzętu jest istotna z punktu widzenia zagrożeń uzależnieniami, ale przede wszystkim czas spędzany za pośrednictwem tych urządzeń. O co zapytano respondentów (Tabela 6).

Tabela 6. Czas korzystania z poszczególnych sprzętów w ciągu dnia.

Dorośli mieszkańcy Cieszyna					
Rodzaj sprzętu	nie korzystam	do 1 godziny dziennie	2-3 godziny	więcej niż 3 godziny	Suma %
telefon	7%	17%	31%	50%	100%
tablet	73%	10%	8%	9%	100%
komputer/laptop	15%	14%	28%	48%	100%
Szkoly ponadpodstawowe					
Rodzaj sprzętu	nie korzystam	do 1 godziny dziennie	2-3 godziny	więcej niż 3 godziny	Suma %
telefon	1%	4%	31%	64%	100%
tablet	72%	11%	13%	4%	100%
komputer/laptop	25%	28%	28%	19%	100%

SP kl. 7-8					
Rodzaj sprzętu	nie korzystam	do 1 godziny dziennie	2-3 godziny	więcej niż 3 godziny	Suma %
telefon	3%	14%	45%	37%	100%
tablet	75%	14%	8%	3%	100%
komputer/laptop	21%	32%	26%	22%	100%
SP kl. 4-6					
Rodzaj sprzętu	nie korzystam	do 1 godziny dziennie	2-3 godziny	więcej niż 3 godziny	Suma %
telefon	3%	30%	39%	28%	100%
tablet	77%	14%	6%	3%	100%
komputer/laptop	24%	28%	29%	18%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych dotyczących czasu spędzanego przed ekranami urządzeń multimedialnych wśród badanych mieszkańców Cieszyna ukazuje wyraźne różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi, zarówno w zakresie długości użytkowania, jak i rodzaju wykorzystywanego sprzętu. Wyniki potwierdzają utrwalony trend cyfrowego nasycenia życia codziennego, szczególnie wśród młodszych grup respondentów, dla których kontakt z urządzeniami elektronicznymi stał się statym elementem funkcjonowania.

W grupie dorosłych mieszkańców Cieszyna dominującym urządzeniem pozostaje telefon komórkowy — aż 81% badanych korzysta z niego przez co najmniej 2 godziny dziennie, w tym połowa (50%) spędza z nim ponad 3 godziny dziennie. Podobna zależność dotyczy komputera lub laptopa, z którego 28% korzysta 2–3 godziny, a 48% – więcej niż 3 godziny dziennie. Wyniki te wskazują na wysoką intensywność kontaktu z ekranem, co może być powiązane zarówno z obowiązkami zawodowymi, jak i formami spędzania czasu wolnego. Z kolei tablet pozostaje najmniej wykorzystywanym sprzętem – 73% dorosłych w ogóle z niego nie korzysta.

Uczniowie szkół ponadpodstawowych wykazują najwyższy poziom ekspozycji na ekrany spośród wszystkich badanych grup. Aż 64% z nich spędza z telefonem więcej niż 3 godziny

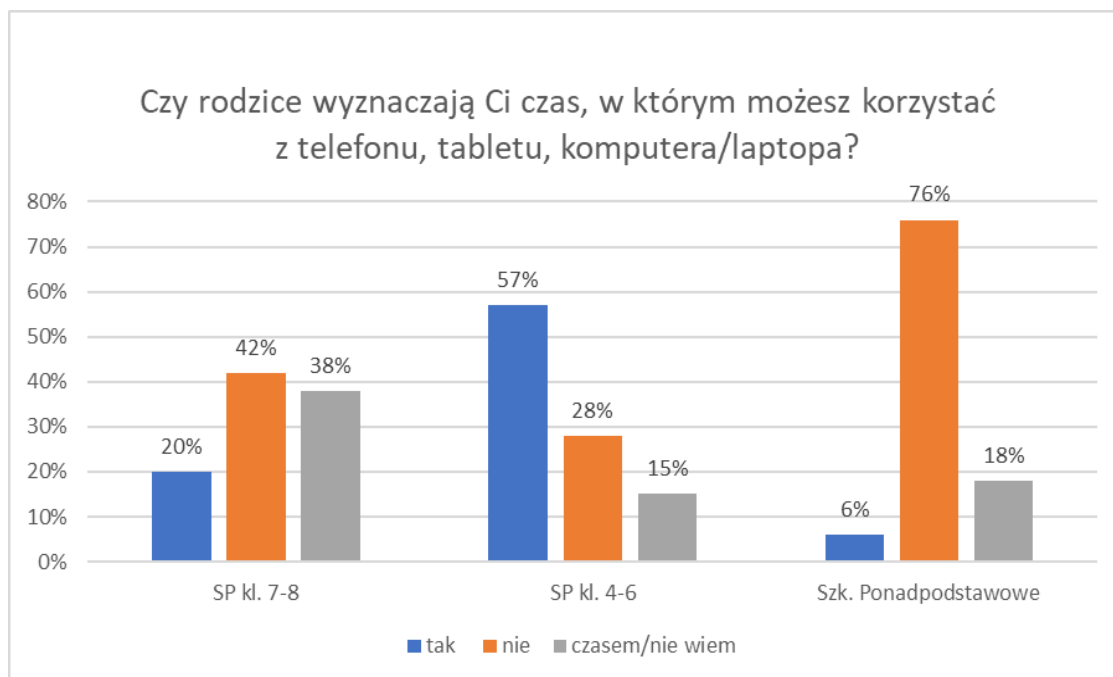
dziennie, a 31% – od 2 do 3 godzin. Oznacza to, że niemal wszyscy młodzi ludzie korzystają z telefonu przez czas przekraczający zalecane normy. Warto również zauważyć, że w tej grupie korzystanie z komputerów lub laptopów jest mniej intensywne – 28% uczniów używa ich przez 2–3 godziny dziennie, natomiast 19% spędza przed ekranem ponad 3 godziny.

Wśród uczniów szkół podstawowych z klas 7–8 wyniki również wskazują na wysoką częstotliwość kontaktu z urządzeniami multimedialnymi. Z telefonów 45% badanych korzysta od 2 do 3 godzin, a 37% – ponad 3 godziny dziennie. W przypadku komputerów i laptopów dane te rozkładają się równomiernie – 26% uczniów spędza przed nimi 2–3 godziny, a 22% więcej niż 3 godziny dziennie. Z kolei w najmłodszej grupie badanych (klasy 4–6) obserwuje się nieco niższy poziom ekspozycji, choć wciąż wysoki: 39% dzieci korzysta z telefonu 2–3 godziny dziennie, a 28% – dłużej niż 3 godziny. Zaledwie 3% uczniów zadeklarowało, że w ogóle nie używa telefonu.

Porównując wszystkie grupy, można zauważyć, że im młodszy respondent, tym częstszy kontakt z ekranem w celach pozazawodowych i rekreacyjnych. Szczególnie wśród dzieci i młodzieży widać przesunięcie granicy intensywności korzystania z urządzeń, co może wskazywać na utrwalone wzorce zachowań cyfrowych. Należy zaznaczyć, iż zniesiono obowiązek zadań domowych, co mogłoby wskazywać na konieczność posiłkowania się sprzętem do zdobywania wiedzy szkolnej i jej pogłębiania. Warto przy tym odnieść się do zaleceń ekspertów w zakresie zdrowego korzystania z ekranów – według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, 2019) oraz polskich rekomendacji opracowanych przez Instytut Matki i Dziecka (Woynarowska & Oblacińska, 2020), łączny czas spędzany przed ekranem nie powinien przekraczać 2 godzin dziennie w celach niezwiązanych z nauką. Przekroczenie tego progu, obserwowane u większości badanych dzieci i nastolatków, może prowadzić do przeciążenia układu nerwowego, zaburzeń snu, trudności w koncentracji oraz pogorszenia relacji społecznych. Zważywszy charakter obecnej edukacji i odejście od zadań domowych, które niejako wyjaśniałyby szerzej konieczność korzystania do celów edukacji formalnej z technologii, można stwierdzić, że skala zjawiska nadużywania nowych technologii jest bardzo duża i niesie za sobą duże ryzyko uzależnień.

Deklaracje uczniów szkół podstawowych dotyczące kontroli czasu spędzanego przed ekranami urządzeń cyfrowych przez rodziców i opiekunów zobrazowane zostały na wykresie 20.

Wykres. 20. Kontrola czasu spędzanego przed ekranami urządzeń cyfrowych.

Źródło: opracowanie własne.

Wśród uczniów klas 4–6 szkoły podstawowej ponad połowa respondentów (57%) potwierdziła, że rodzice określają im czas korzystania z urządzeń elektronicznych, co świadczy o aktywnym stosowaniu zasad i granic w młodszym wieku szkolnym. Dla 28% badanych reguły te nie obowiązują, a 15% przyznało, że ograniczenia pojawiają się sporadycznie lub nie są jasno ustalone. Oznacza to, że rodzice dzieci młodszych częściej stosują konkretne i kontrolujące strategie wychowawcze, które mogą pełnić funkcję ochronną przed nadmiernym korzystaniem z technologii cyfrowych.

W grupie uczniów klas 7–8 tylko 20% deklaruje, że rodzice wyznaczają im limity czasu ekranowego, podczas gdy 42% twierdzi, że takich zasad nie ma, a 38% wskazuje, że obowiązują one jedynie „czasem”. Wyniki te pokazują, że w starszych klasach szkoły podstawowej rodzice stopniowo rezygnują z bezpośredniej kontroli na rzecz większej autonomii dziecka, być może zakładając, że potrafi ono już samodzielnie regulować swoje zachowania.

Największa zmiana widoczna jest jednak wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, gdzie aż 76% badanych jednoznacznie stwierdziło, że rodzice nie wyznaczają im żadnych limitów. Jedynie 6% wskazało, że takie zasady obowiązują, a 18% przyznało, że zdarzają się sporadycznie. Wynik ten potwierdza, że młodzież cieszy się pełną swobodą w korzystaniu z nowych technologii, co jest zgodne z rozwojową potrzebą autonomii, ale może też prowadzić do nadmiernego korzystania z mediów cyfrowych i trudności w samoregulacji. Młode osoby, chociaż w część

przypadków pełnoletnie, podlegają takim samym mechanizmom związanym z zaangażowaniem w multimedia.

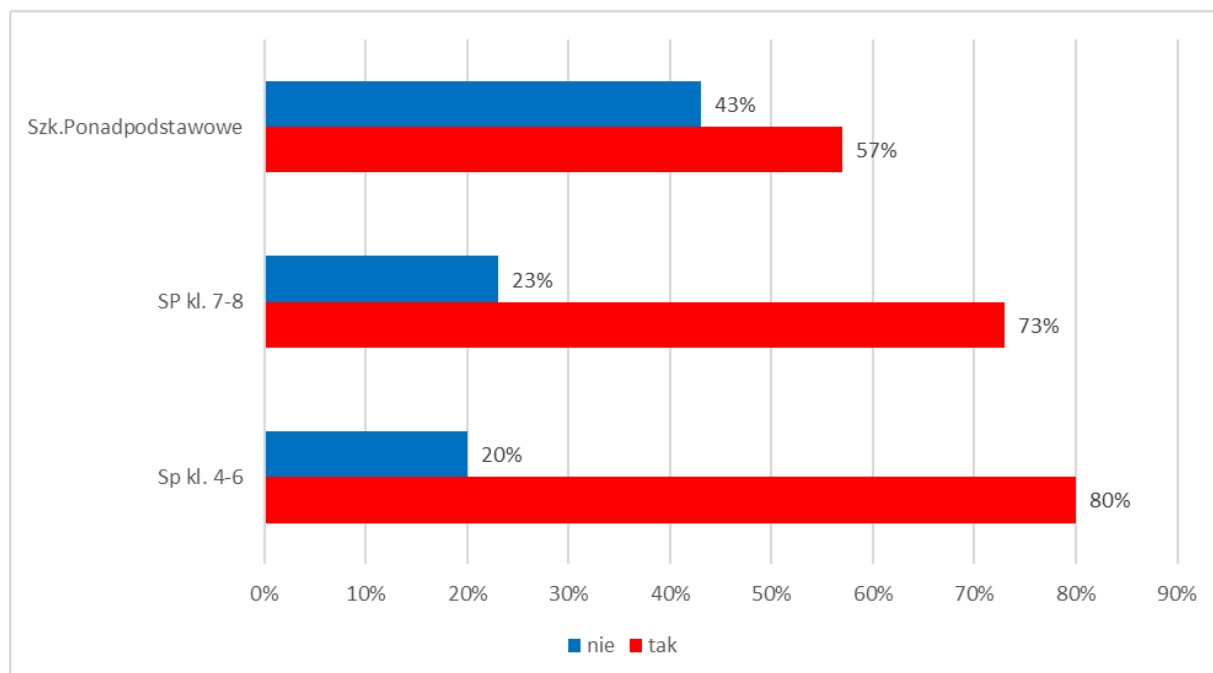
Interpretując te dane, można zauważyć, że z wiekiem dzieci słabnie kontrola rodzicielska nad korzystaniem z mediów elektronicznych, co wpisuje się w proces stopniowego usamodzielniania się młodzieży. Jednocześnie jednak może to oznaczać większe ryzyko braku nadzoru nad czasem ekranowym w okresie adolescencji, który – jak podkreślają badania NASK (2022) – jest szczególnie wrażliwy na rozwój zachowań problemowych związanych z nadużywaniem Internetu i gier sieciowych.

Z perspektywy wychowawczej, różnice między młodszymi a starszymi uczniami mogą też świadczyć o zmianie stylu rodzicielstwa — od bardziej kontrolującego w dzieciństwie do bardziej partnerskiego w okresie dorastania. W badaniach ogólnopolskich wykazano, że rodzice coraz częściej deklarują zamiar „towarzyszenia” dziecku w korzystaniu z technologii zamiast nakładania sztywnych zakazów (NASK, 2022). Dane z Cieszyna zdają się potwierdzać tę tendencję, choć w przypadku młodszych uczniów granice są wciąż wyraźnie definiowane.

Zaangażowanie uczniów w wirtualną rozrywkę - gry komputerowe

Kolejnym obszarem wymagającym uwagi jest zjawisko grania w gry komputerowe, które stanowi jedną z najczęściej podejmowanych form aktywności cyfrowej wśród dzieci i młodzieży. Choć gry mogą pełnić funkcję rozrywkową i rozwijającą, to jednocześnie wiążą się z potencjalnymi zagrożeniami – zwłaszcza w przypadku treści nieadekwatnych do wieku graczy, nadmiernego czasu spędzanego przy ekranie czy kontaktu z nieznajomymi w środowisku online. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera analiza częstotliwości grania oraz świadomości młodych użytkowników dotyczącej ryzyka, jakie może towarzyszyć tej formie aktywności. Dane przedstawione na wykresie 21 ukazują odsetek dzieci i młodzieży deklarujących regularne granie w gry komputerowe.

Wykres. 21. Deklaracje uczniów cieszyńskich szkół dotyczące grania w gry komputerowe.

Źródło: opracowanie własne.

Granie w gry komputerowe stanowi powszechną formę spędzania czasu wśród dzieci i młodzieży w Cieszynie, choć jej intensywność różni się w zależności od wieku. Największy odsetek graczy odnotowano wśród uczniów klas 4–6 szkół podstawowych – aż 80% z nich deklaruje granie w gry, podczas gdy jedynie 20% nie uczestniczy w tej aktywności. W klasach 7–8 wskaźnik ten nieco maleje, ale nadal pozostaje wysoki – 73% uczniów przyznaje, że gra w gry komputerowe.

W grupie uczniów szkół ponadpodstawowych odsetek graczy spada do 57%, a 43% badanych nie gra wcale. Może to wynikać z większej liczby obowiązków edukacyjnych i zmieniających się form spędzania wolnego czasu, lub korzystaniem z multimediiów do przeglądania portali społecznościowych, komunikacji, scrollowania.

Ogólnie rzecz biorąc, wyniki pokazują, że gry komputerowe są szczególnie popularne wśród młodszych uczniów, dla których stanowią podstawową formę rozrywki. Tak wysoki poziom zaangażowania w granie może jednak rodzić ryzyko nadmiernego korzystania z tego typu mediów, zwłaszcza w przypadku gier o nieodpowiedniej treści lub rozgrywek online, gdzie łatwo o kontakt z nieznanymi i treściami nieprzystosowanymi do wieku gracza.

Na podstawie wypowiedzi uczniów klas 4–6 szkół podstawowych dokonano analizy najczęściej wskazywanych tytułów gier komputerowych, które ukazują aktualne preferencje tej grupy wiekowej. Największą popularnością cieszył się *Roblox* (ok. 230 wskazań), wymieniany w niemal co drugiej wypowiedzi. Na drugim miejscu uplasował się *Minecraft* (ok. 160 wskazań),

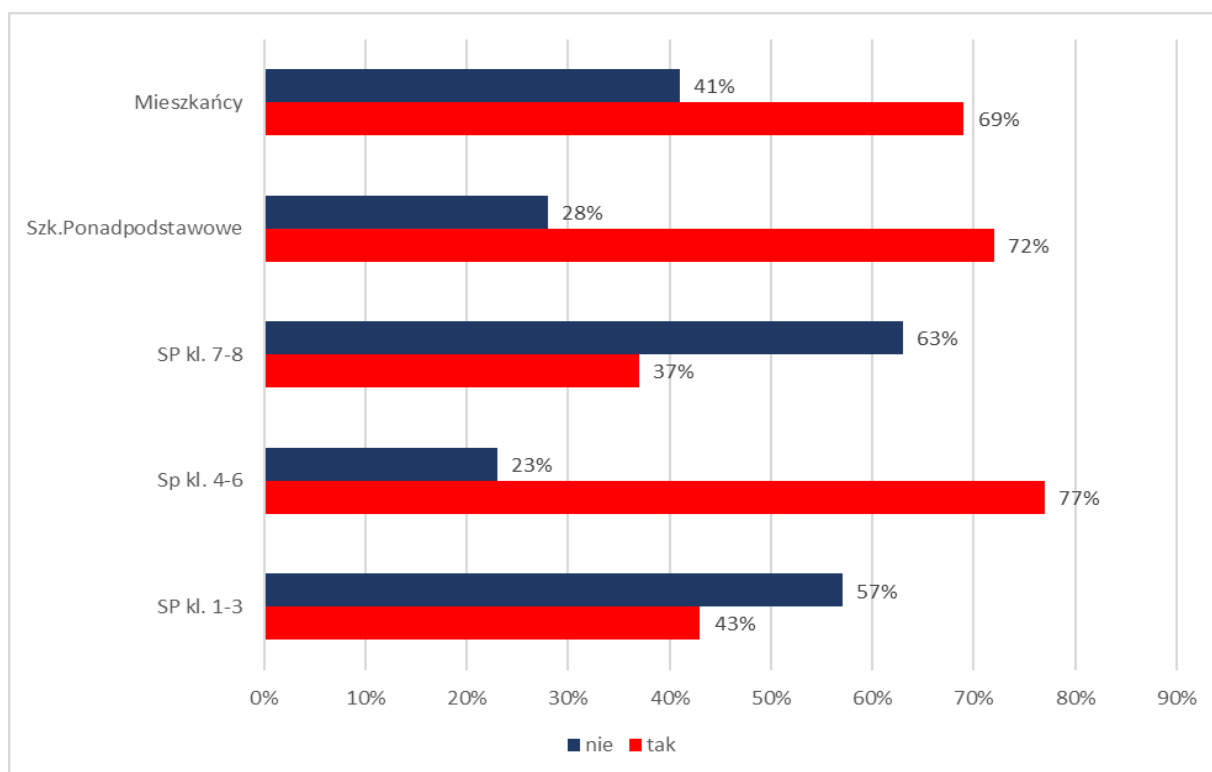
a następnie *Fortnite* (ok. 120 wskazań). Kolejne pozycje zajmowały: *The Sims 4/2* (ok. 60 wskazań), *Brawl Stars* (ok. 50 wskazań), *Star Stable Online*, *CS:GO/CS2*, a także gry sportowe takie jak *FIFA* czy *EA Sports FC* (po ok. 20 wskazań). Wśród mniej licznie wymienianych znalazły się gry zręcznościowe, m.in. *Geometry Dash* i *Block Blast*, oraz proste gry przeglądarkowe z platformy *Poki*.

Wskazane przez uczniów tytuły odzwierciedlają zróżnicowany charakter aktywności – od gier kreatywnych, rozwijających wyobraźnię i współpracę (*Minecraft*, *Roblox*), po produkcje nastawione na rywalizację i szybką akcję (*Fortnite*, *Brawl Stars*). Popularność tych tytułów wśród dzieci w wieku 9–12 lat wydaje się naturalna z pedagogicznego punktu widzenia, ponieważ łączą one elementy twórczości, eksploracji i współdziałania. Jednocześnie pojawienie się w zestawieniu gier przeznaczonych dla starszych odbiorców, takich jak *CS:GO* czy *CS2* (kategoria PEGI 16), powinno budzić niepokój, gdyż może wiązać się z ekspozycją na treści przemocowe i nieadekwatne do wieku graczy.

Zwraca również uwagę rosnące zainteresowanie grami wykorzystującymi rozszerzoną rzeczywistość (AR), takimi jak *Pokémon GO*. Choć technologie tego typu mają potencjał edukacyjny i rozwijają orientację przestrzenną, wymagają szczególnej ostrożności i świadomego nadzoru dorosłych. Wskazane wyniki potwierdzają, że świat gier stanowi dla dzieci nie tylko formę rozrywki, ale i przestrzeń budowania relacji społecznych, samorealizacji oraz rywalizacji – jednak bez odpowiedniego wsparcia może stać się także źródłem zagrożeń wychowawczych i emocjonalnych.

Kolejnym istotnym wskaźnikiem ryzyka uzależnień behawioralnych związanych z korzystaniem z multimediiów jest nie tylko sam czas spędzany przed ekranem, ale także konsekwencje wynikające z nadmiernego angażowania się w aktywności cyfrowe. Zjawisko to objawia się m.in. zaniedbywaniem obowiązków szkolnych, rodzinnych czy codziennych zadań na rzecz korzystania z urządzeń elektronicznych. Takie zachowania mogą świadczyć o utracie kontroli nad czasem poświęcanym na korzystanie z technologii oraz o kształtowaniu się wzorców typowych dla uzależnień behawioralnych. Poniżej, na wykresie 22, zaprezentowano deklaracje respondentów w tym obszarze.

Wykres. 22. Deklaracje respondentów dotyczące zaniedbania ważnych spraw i obowiązków spowodowane zaangażowaniem w grę, Internet.

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych przedstawionych na wykresie ukazuje zróżnicowany poziom deklaracji dotyczących zaniedbywania obowiązków i ważnych spraw w związku z korzystaniem z multimediów wśród mieszkańców Cieszyna, dzieci oraz młodzieży. Wyniki wskazują, że problem ten jest obecny w niemal każdej grupie wiekowej, przy czym szczególnie wyraźnie dotyczy on uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Największy odsetek osób przyznających, że zdarzyło im się zaniedbać obowiązki z powodu korzystania z urządzeń cyfrowych, odnotowano wśród uczniów klas 4–6 szkół podstawowych – aż 77% badanych potwierdziło taki przypadek. W grupie uczniów szkół ponadpodstawowych odsetek ten również utrzymuje się na wysokim poziomie (72%), co sugeruje, że nadmierne korzystanie z multimediów jest powszechnym zjawiskiem wśród młodzieży w wieku dojrzewania. Nieco niższy, choć wciąż istotny wynik, uzyskano wśród uczniów klas 7–8, gdzie 37% respondentów przyznało się do podobnych doświadczeń, a 63% zaprzeczyło takim sytuacjom.

W młodszej grupie uczniów, czyli w klasach 1–3, zjawisko to występuje rzadziej – 43% dzieci przyznało, że korzystanie z mediów doprowadziło do zaniedbania obowiązków, natomiast 57% nie zauważyło u siebie takiego problemu. Może to wynikać z większej kontroli rodziców nad czasem ekranowym w tej grupie wiekowej. Wśród dorosłych mieszkańców Cieszyna 69%

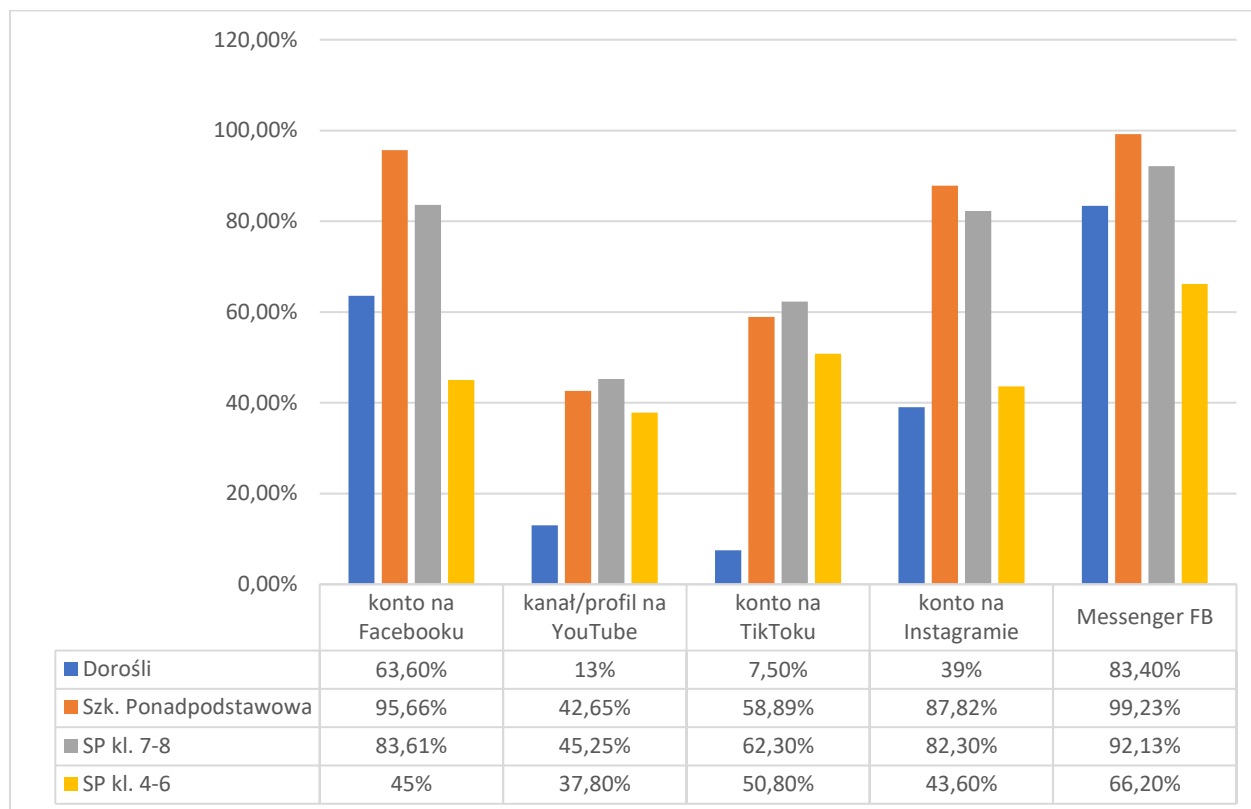
respondentów deklarowało, że zdarzyło im się zaniedbać obowiązki z powodu korzystania z multimediów, a 41% zaprzeczyło.

Porównanie wyników wszystkich grup pozwala zauważyć, że problem nadmiernego korzystania z urządzeń multimedialnych, prowadzącego do zaniedbywania obowiązków, nie dotyczy wyłącznie dzieci i młodzieży, lecz staje się zjawiskiem pokoleniowym.

Kolejnym obszarem istotnym z perspektywy analizy zachowań cyfrowych respondentów z Cieszyna jest kwestia posiadania kont w popularnych mediach społecznościowych. Portale te, choć często przewidują ograniczenia wiekowe lub wymagają zgody opiekuna prawnego, w praktyce nie stosują skutecznych mechanizmów weryfikacji użytkowników. Proces rejestracji, oparty wyłącznie na deklaracji wieku, a także anonimowość środowiska internetowego, sprzyjają swobodnemu zakładaniu profili – nierzadko również wielokrotnych, służących do różnych celów. W przypadku dorosłych użytkowników może to wynikać z potrzeby oddzielenia życia zawodowego od prywatnego, natomiast wśród młodszych jest to często sposób na eksperymentowanie z tożsamością, dostosowywanie wizerunku do trendów rówieśniczych oraz poszukiwanie akceptacji społecznej.

Aktywność młodych użytkowników w mediach społecznościowych staje się więc ważnym wyznacznikiem ich funkcjonowania w świecie cyfrowym, kształtując zarówno relacje interpersonalne, jak i sposób postrzegania siebie. W niniejszym badaniu respondentów poproszono o wskazanie, na jakich platformach posiadają swoje konta i profile. Wyniki tych deklaracji przedstawiono na wykresie 23.

Wykres. 23. Posiadanie przez respondentów konta/profilu w mediach społecznościowych.

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych przedstawionych na wykresie wskazuje na powszechne korzystanie z mediów społecznościowych zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i dorosłych mieszkańców Cieszyna. Wysoki odsetek deklaracji posiadania kont na różnych platformach potwierdza, że aktywność w sieci stała się nieodłącznym elementem codziennego życia wszystkich grup wiekowych, choć skala i charakter tej aktywności różnią się w zależności od wieku użytkowników.

Największy odsetek użytkowników wśród uczniów szkół ponadpodstawowych posiada konta na Messengerze (98%) oraz Facebooku (96%), co pokazuje, że te platformy wciąż pełnią ważną funkcję komunikacyjną i społeczną. Równie popularny w tej grupie wiekowej jest Instagram (90%), który stał się przestrzenią autoprezentacji i budowania wizerunku wśród młodzieży. Podobny poziom aktywności (78%) dotyczy TikToka, co potwierdza, że młodzi użytkownicy chętnie korzystają z aplikacji o charakterze rozrywkowym i krótkich form wideo. Warto jednak zaznaczyć, że formalnie minimalny wiek użytkownika na Facebooku, Instagramie i TikToku wynosi 13 lat, zgodnie z regulaminami tych platform (Meta Platforms, 2023; TikTok Technology Limited, 2023). Oznacza to, że część młodszych użytkowników — zwłaszcza z klas 4–

6 — korzysta z nich niezgodnie z zasadami, co potwierdzają dane: 45% uczniów z tej grupy ma konto na Facebooku, 48% korzysta z Messengera, a 38% z Instagrama i 47% z TikToka.

W grupie uczniów klas 7–8 dominują te same platformy — 83% posiada konta na Facebooku i Messengerze, 80% na Instagramie, a 78% na TikToku. Wyniki te potwierdzają, że wiek wczesnonastoletni to moment intensyfikacji aktywności cyfrowej, kiedy młodzież zaczyna budować swoją tożsamość społeczną również w środowisku online.

Wśród dorosłych mieszkańców Cieszyna najczęściej wykorzystywanymi portalami są również Messenger (91%) i Facebook (89%), podczas gdy Instagram (66%) i TikTok (33%) cieszą się mniejszym zainteresowaniem. Odrębny trend obserwuje się w odniesieniu do YouTube’a, który jest szczególnie popularny wśród młodszych użytkowników – 77% uczniów klas 4–6 i 22% uczniów szkół ponadpodstawowych deklaruje posiadanie konta, przy czym formalnie platforma ta wymaga ukończenia 13 lat (Google, 2023).

Podsumowując, dane wyraźnie pokazują, że dzieci i młodzież w coraz młodszym wieku angażują się w korzystanie z mediów społecznościowych, często z pominięciem ograniczeń wiekowych. Zjawisko to ma wymiar zarówno społeczny, jak i wychowawczy – wskazuje na potrzebę większej świadomości rodziców i nauczycieli w zakresie nadzoru cyfrowego oraz edukacji medialnej, szczególnie w kontekście bezpieczeństwa online i kształtowania odpowiedzialnych nawyków cyfrowych.

Problemy pojawiające się w przestrzeni cyfrowej lub mające związek z korzystaniem z multimediów dostrzegane są również przez specjalistów. 70% z nich w ostatnim roku zidentyfikowało problem cyberprzemocy u swoich podopiecznych/klientów, 83% zidentyfikowało symptomy w kierunku uzależnienia od Internetu w co najmniej 1 przypadku, 79% zidentyfikowało symptomy w kierunku uzależnienia od gier komputerowych przynajmniej w 1 przypadku, 23% zidentyfikowało symptomy w kierunku uzależnienia od hazardu. Szczególnie niepokojący jest fakt, że symptomy typowe dla uzależnienia od Internetu i gier komputerowych rozpoznawane są przez większość specjalistów (głównie pedagogów), co może oznaczać, iż granica między korzystaniem a nadużywaniem nowych technologii staje się coraz mniej wyraźna. Warto zauważyć, że w tych przypadkach problem rzadko występuje jednostkowo – często współwystępuje z innymi trudnościami, takimi jak obniżenie nastroju, wycofanie społeczne czy zaburzenia koncentracji. Nieco niższy, choć nadal istotny, wskaźnik dotyczący rozpoznawania symptomów uzależnienia od hazardu (23%) pokazuje, że problem ten nie dotyczy wyłącznie dorosłych, lecz coraz częściej pojawia się również w kontekście młodzieży, szczególnie w środowisku gier online, które nierzadko wprowadzają mechanizmy przypominające gry losowe.

Podsumowując, dane te potwierdzają rosnącą potrzebę systemowego wsparcia specjalistów w zakresie diagnozy i profilaktyki uzależnień cyfrowych. Wskazują również na konieczność prowadzenia zintegrowanych działań edukacyjnych, obejmujących nie tylko dzieci i młodzież, ale także rodziców i nauczycieli, aby w sposób świadomy i odpowiedzialny przeciwdziałać negatywnym skutkom nadmiernej obecności technologii w życiu codziennym. Ważne aby podkreślić, iż właściwe rozpoznanie symptomów może przyczynić się do skierowania do diagnozy klinicznej (tylko taka diagnoza umożliwi rozpoznanie uzależnienie).

6. Przemoc – zagrożenia i skala zjawiska w opiniach badanych

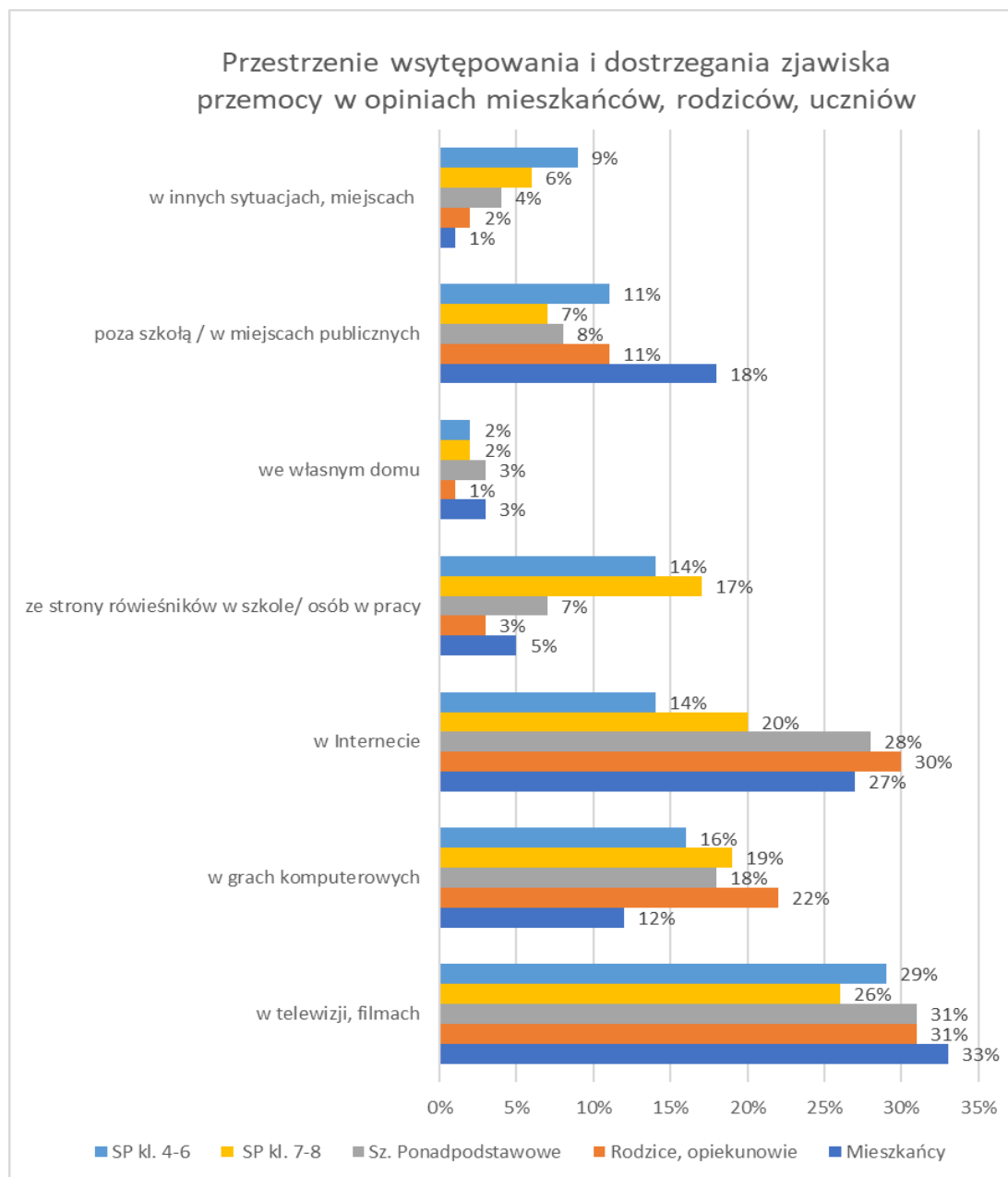
W dalszej części raportu zaprezentowane zostaną opinie respondentów oraz dane zastane, które pozwalają określić skalę i charakter zjawiska przemocy w środowisku lokalnym mieszkańców Cieszyna.

Przemoc, niezależnie od formy, zawsze stanowi zjawisko krzywdzące i destabilizujące relacje międzyludzkie. Może przybierać różne postacie – od fizycznej i werbalnej, po psychiczną, emocjonalną czy cyfrową – i występować w każdym środowisku: rodzinnym, szkolnym, rówieśniczym czy zawodowym. Choć jej przebieg i skutki mogą różnić się w zależności od kontekstu, wspólnym mianownikiem pozostaje naruszanie granic drugiego człowieka oraz długofalowy wpływ na jego dobrostan emocjonalny i społeczny. W tym sensie każda forma przemocy wymaga rozpoznania, zrozumienia i adekwatnej reakcji – zarówno ze strony dorosłych, jak i samych uczestników życia społecznego, w tym dzieci.

Analiza zebranych danych potwierdza, że zjawisko przemocy jest dostrzegane już przez najmłodszych uczestników życia szkolnego. Społeczna obserwacja agresywnych zachowań, ich rozpoznanie i interpretacja przez uczniów stanowią ważny wskaźnik diagnozy środowiska wychowawczego. Wyniki badań pokazują, że aż 90% dzieci w wieku wczesnoszkolnym zauważa w swojej szkole rówieśników przejawiających zachowania agresywne. Najczęściej pełnią oni rolę świadków przemocy, znacznie rzadziej jej ofiar lub sprawców, co wskazuje na wczesną zdolność rozróżniania i rozumienia zachowań o charakterze przemocowym. Już na tym etapie rozwoju dzieci potrafią je zidentyfikować, nazwać i ocenić, co stanowi istotny potencjał dla działań profilaktycznych i edukacyjnych ukierunkowanych na wzmacnianie postaw empatii, współpracy i odpowiedzialności społecznej.

W dalszej części analiz podjęto próbę określenia, w jakich obszarach życia społecznego mieszkańcy Cieszyna — zarówno dorośli, jak i uczniowie — najczęściej dostrzegają przejawy agresji i przemocy. Uzyskane odpowiedzi pozwalają wskazać przestrzenie oraz sytuacje, w których zjawisko to jest najbardziej widoczne i odczuwalne w codziennym funkcjonowaniu społeczności lokalnej. Dane te przedstawia wykres 24.

Wykres. 24. Przestrzenie, gdzie najczęściej respondenci spotykają się z agresją i przemocą.

Źródło: opracowanie własne.

Największy odsetek wskazań, niezależnie od grupy respondentów, dotyczył przemocy prezentowanej w telewizji i filmach. Aż 33% mieszkańców, 31% rodziców i opiekunów, a także 29% uczniów szkół ponadpodstawowych wskazało tę kategorię jako najbardziej widoczną przestrzeń występowania przemocy. Wynik ten potwierdza, że przekazy medialne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu społecznego obrazu agresji, a jednocześnie mogą wpływać na oswajanie odbiorców z przemocą przedstawianą w formie rozrywki.

Drugą z dominujących przestrzeni jest Internet, w którym zjawiska agresji dostrzega 30% mieszkańców, 28% uczniów szkół ponadpodstawowych, 27% rodziców i 20% uczniów klas 7–8.

Wysokie wskaźniki wskazują na rosnącą świadomość istnienia agresji online, obejmującej zarówno hejt, cyberprzemoc, jak i różne formy wykluczania czy nękania w mediach społecznościowych.

Kolejną kategorią, w której badani często dostrzegają przemoc, są gry komputerowe. Wskazało ją 22% rodziców, 19% uczniów klas 7–8, 18% uczniów szkół ponadpodstawowych i 12% uczniów klas 4–6. Odpowiedzi te mogą odzwierciedlać zarówno postrzeganie gier jako przestrzeni rywalizacji i agresji, jak i rosnącą świadomość dorosłych dotyczącą wpływu treści przemocowych w grach na zachowania dzieci.

W przypadku kategorii „ze strony rówieśników w szkole / osób w pracy”, zauważalne są różnice w postrzeganiu zjawiska w zależności od wieku. Wśród dzieci i młodzieży, interpretowanej jako relacje rówieśnicze, problem agresji szkolnej wskazało 17% uczniów klas 7–8, 14% uczniów klas 4–6 i 7% uczniów szkół ponadpodstawowych. Z kolei w grupie dorosłych — gdzie ta kategoria oznacza agresję w miejscu pracy — wskazało ją 17% mieszkańców oraz 14% rodziców i opiekunów. Wynik ten może sugerować, że przemoc i zachowania agresywne w środowisku zawodowym, choć rzadziej omawiane, stanowią zauważalny element życia społecznego.

Zjawisko przemocy dostrzegane jest również poza szkołą, w miejscach publicznych, gdzie wskazania wahały się od 7% do 11% w zależności od grupy, oraz w innych sytuacjach i miejscach (od 1% do 9%), co pokazuje, że przemoc nie jest ograniczona do jednej przestrzeni. Stosunkowo najrzadziej respondenci dostrzegali ją we własnym domu – od 1% do 3% wskazań – co może wynikać zarówno z rzeczywistego mniejszego występowania przemocy domowej, jak i z trudności w jej rozpoznawaniu lub niechęci do ujawniania tego typu zjawisk.

Podsumowując, wyniki wskazują, że mieszkańcy Cieszyna oraz uczniowie najczęściej dostrzegają przemoc w przekazach medialnych oraz w przestrzeni Internetu, co podkreśla znaczenie kultury cyfrowej i mediów masowych w kształtowaniu percepcji tego zjawiska. Równocześnie dane te ujawniają, że przemoc nie jest zjawiskiem jednowymiarowym — występuje w różnych środowiskach, a jej obecność w relacjach szkolnych i zawodowych wskazuje na potrzebę pogłębionej profilaktyki i edukacji w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz komunikacji bez przemocy.

Opinie cieszyńskich uczniów na temat przemocy i innych zachowań niepożądanych, ryzykownych

Wśród zachowań uznawanych za ryzykowne i niepożądane szczególne znaczenie mają te, które wskazują na występowanie przemocy – zarówno w formie fizycznej, jak i psychicznej,

stownej czy relacyjnej, lub są z nią związane. Już uczniowie klas 1-3 szkół podstawowych deklarują, że zdarza im się zachowywać agresywnie – 79% ankietowanych, a także, że wśród nich 65% doświadczyło agresji fizycznej w szkole ze strony innych rówieśników.

Zjawisko przemocy jest złożone i wielowymiarowe, dlatego nie sposób uchwycić jego pełnej skali za pomocą prostych pytań odnoszących się do indywidualnych doświadczeń jednostek. Tego rodzaju pytania mogą wywoływać emocjonalny dyskomfort, a nawet poczucie bycia ocenianym, co utrudnia uzyskanie rzetelnych odpowiedzi.

Z tego względu w badaniach przyjęto inną perspektywę – uczestników poproszono o odniesienie się do zachowań agresywnych i przemocowych, których są obserwatorami w swoim otoczeniu społecznym. Takie podejście pozwala lepiej zrozumieć, jak zjawisko przemocy funkcjonuje w świadomości społecznej, a także w jakim zakresie jest ono dostrzegane w codziennym życiu mieszkańców.

W przypadku uczniów skupiono się na analizie częstotliwości występowania wybranych przejawów zachowań agresywnych i przemocowych obserwowanych wśród rówieśników. Wyniki przedstawione w tabelach 7 i 8 nie stanowią więc bezpośredniego pomiaru skali przemocy, lecz odzwierciedlają poziom świadomości i znajomości tego zjawiska w środowisku szkolnym. Odpowiedzi uczniów pokazują, w jakim stopniu młodzi ludzie potrafią rozpoznawać i identyfikować zachowania niepożądane, co stanowi ważny punkt wyjścia do dalszych działań profilaktycznych i wychowawczych.

Tabela 7. Częstotliwość występowania zachowań niepożądanych lub ryzykownych wśród rówieśników w opinii uczniów szkół podstawowych kl. 7-8.

Zachowanie rówieśników – częstotliwość	nigdy	rzadko	czasem	często
wulgarne wyrażanie się	7%	10%	17%	67%
obrażanie kolegów, koleżanek	11%	21%	30%	38%
wagary	33%	41%	15%	10%
kłamstwa w poważnych sprawach	20%	45%	22%	12%
kradzież	73%	16%	6%	4%
agresywne zachowanie – uderzanie, bicie innych	32%	37%	16%	15%

zażycie narkotyków, dopalaczy	84%	10%	2%	3%
plotkowanie – obgadywanie	14%	14%	24%	48%
palenie papierosów, e-papierosów	60%	18%	11%	12%
hejt w Internecie	43%	28%	13%	17%

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wyników pozwala stwierdzić, że uczniowie klas 7–8 szkół podstawowych najczęściej dostrzegają w swoim otoczeniu zachowania o charakterze werbalnym i społecznym, które można uznać za przejawy przemocy pośredniej lub zachowań niepożądanych.

Najwyższy odsetek wskazań kategorii „często” dotyczy wulgarnego wyrażania się (67%) oraz plotkowania i obgadywania innych (48%). Oznacza to, że uczniowie postrzegają te formy zachowań jako powszechne i obecne w codziennych relacjach rówieśniczych. Częste używanie wulgaryzmów może być interpretowane zarówno jako forma ekspresji emocji, jak i sposób wpisywania się w normy grupowe, natomiast plotkowanie świadczy o funkcjonowaniu nieformalnych kanałów komunikacji, które często przyczyniają się do napięć i konfliktów w grupie.

Wysoki poziom wskazań zanotowano również w odniesieniu do obrażania kolegów i koleżanek (38%), co potwierdza, że przemoc słowna stanowi istotny element relacji rówieśniczych w starszych klasach szkoły podstawowej. Wśród zachowań o charakterze fizycznym, takich jak agresja bezpośrednia (bicie, uderzanie), odsetek odpowiedzi „często” wyniósł 15%, a łącznie z kategorią „czasem” — już 31%, co pokazuje, że także ten rodzaj zachowań jest zauważalny, choć mniej powszechny niż przemoc werbalna.

Stosunkowo wysoki poziom odpowiedzi „czasem” i „często” dotyczy również hejtu w Internecie (30%), co wskazuje, że część uczniów dostrzega przejawy agresji przenoszonej do przestrzeni cyfrowej. To zjawisko, choć mniej widoczne w bezpośrednich kontaktach, jest istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa emocjonalnego młodzieży.

Zachowania związane z łamaniem norm prawnych i zdrowotnych — takie jak wagary (10% często, 15% czasem), palenie papierosów lub e-papierosów (12% często, 11% czasem) czy kłamstwa w poważnych sprawach (12% często) — pojawiają się rzadziej, ale nadal stanowią zauważalny element środowiska uczniowskiego. Najrzadziej obserwowane są zachowania o najwyższym poziomie ryzyka, takie jak kradzieże (4% często) oraz zażywanie narkotyków lub

dopalaczy (3% często), co może świadczyć o ich marginalnym występowaniu lub ograniczonej widoczności dla rówieśników.

Podsumowując, uczniowie klas 7–8 najczęściej identyfikują zachowania o charakterze słownym i relacyjnym, które nie zawsze przybierają formę jawnej przemocy, lecz mogą stanowić jej łagodniejsze, społecznie akceptowane przejawy. Wyniki te wskazują na potrzebę wzmacniania edukacji emocjonalnej i komunikacyjnej, ukierunkowanej na rozwój empatii, asertywności i umiejętności rozwiązywania konfliktów w sposób pozbawiony agresji.

Tabela 8. Częstotliwość występowania zachowań niepożądanych lub ryzykownych wśród rówieśników w opinii uczniów szkół ponadpodstawowych.

Zachowanie rówieśników – częstotliwość	nigdy	rzadko	czasem	często
wulgarne wyrażanie się	4%	7%	26%	63%
obrażanie kolegów, koleżanek	12%	35%	27%	26%
wagary	21%	36%	25%	28%
kłamstwa w poważnych sprawach	22%	46%	23%	10%
kradzież	78%	18%	2%	3%
agresywne zachowanie – uderzanie, bicie innych	55%	39%	10%	6%
zażycie narkotyków, dopalaczy	75%	14%	7%	4%
plotkowanie – obgadywanie	7%	21%	27%	45%
palenie papierosów, e-papierosów	30%	17%	18%	35%
hejt w Internecie	48%	25%	12%	15%

Źródło: opracowanie własne.

Obserwacje uczniów szkół ponadpodstawowych są bardzo zbliżone do opinii uczniów starszych klas szkół podstawowych, co wskazuje na utrwalony styl zachowań niepożądanych wśród młodzieży w wieku nastoletnim. W obu grupach dominują przejawy przemocy słownej i relacyjnej, takie jak wulgarne wyrażanie się i obgadywanie innych. W szkołach ponadpodstawowych aż 63% uczniów wskazało, że wulgarne zachowania występują często,

a 45% potwierdziło częste plotkowanie – to wyniki bardzo zbliżone do tych uzyskanych wśród uczniów klas 7–8.

Różnice pojawiają się jednak w zakresie zachowań ryzykownych związanych z używkami. W grupie starszej młodzieży znacząco wzrósł odsetek wskazań dotyczących palenia papierosów i e-papierosów (35%), co potwierdza, że jest to jeden z najbardziej rozpowszechnionych nawyków wśród uczniów szkół ponadpodstawowych. Z kolei obserwacje dotyczące zażywania narkotyków i dopalaczy (4%) są nieco częstsze niż w młodszej grupie wiekowej, jednak wciąż utrzymują się na stosunkowo niskim poziomie.

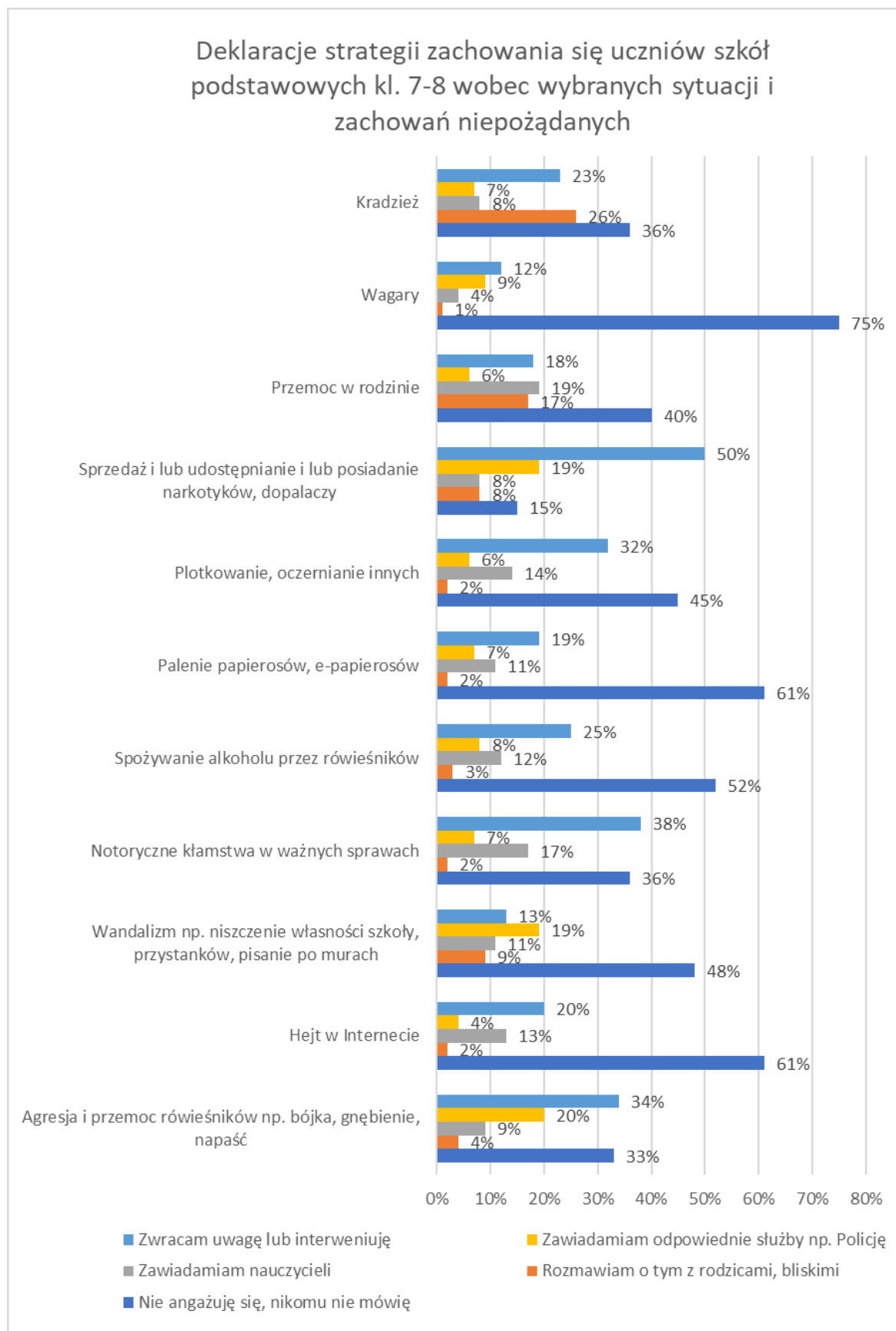
Zachowania o charakterze fizycznym, takie jak agresja bezpośrednia (6%) czy kradzieże (3%), występują rzadziej niż wśród uczniów szkół podstawowych, co może świadczyć o większej kontroli emocji i zmianie form ekspresji agresji wraz z wiekiem. Natomiast wagary (28%) i obrażanie innych (26%) pozostają dość powszechne, wskazując na utrzymujący się wzorzec zachowań oparty na oporze wobec norm szkolnych i społecznych.

Podsumowując, wśród uczniów szkół ponadpodstawowych utrzymują się podobne formy zachowań niepożądanych jak w młodszych grupach, jednak z wyraźnym wzrostem aktywności związanej z używaniem substancji psychoaktywnych i spadkiem agresji fizycznej. Wyniki te sugerują przesunięcie zjawisk agresywnych z poziomu zachowań bezpośrednich w kierunku form bardziej społecznie „oswojonych”, ale nadal ryzykownych dla rozwoju i relacji rówieśniczych.

Deklaracje respondentów na temat strategii gotowości i reagowania na wybrane zjawiska niepożądane

Reagowanie na zachowania niepożądane i przemocowe stanowi kluczowy element prewencji społecznej oraz budowania kultury odpowiedzialności. Od postawy obserwatorów i świadków zależy, czy zjawiska agresji i łamania norm zostaną zatrzymane, czy też – poprzez milczenie i bierność – uzyskają społeczne przyzwolenie. W praktyce jednak reakcja na przemoc bywa trudna, zwłaszcza gdy towarzyszy jej lęk przed odwetem, poczucie bezradności lub przekonanie, że interwencja niczego nie zmieni. Dlatego analizowanie strategii reagowania podejmowanych przez osoby w różnym wieku pozwala zrozumieć nie tylko ich gotowość do działania, ale również mechanizmy społeczne wpływające na powstawanie lub utrwalanie zjawisk przemocowych. W dalszej części przedstawiono dane (wykresy 25, 26, 27) obrazujące deklarowane sposoby reagowania nastolatków na sytuacje uznawane za agresywne, zagrażające lub sprzeczne z zasadami społecznymi i prawnymi.

Wykres. 25. Deklaracje uczniów szkół podstawowych kl. 7-8 wobec wybranych sytuacji i zachowań niepożądanych.

Źródło: opracowanie własne.

Można wskazać, że występują zróżnicowane deklaracje i strategie reagowania uczniów klas 7–8 szkół podstawowych na sytuacje niepożądane i zachowania ryzykowne w ich otoczeniu. Najczęściej deklarowaną strategią jest brak reakcji („nie angażuję się, nikomu nie mówię”), którą wskazało wielu badanych w odniesieniu do różnych zjawisk. Najwyższy poziom bierności dotyczy wagarów (75%), hejtu w Internecie (61%) oraz palenia papierosów i e-papierosów (45%). Dane te sugerują, że uczniowie najczęściej nie podejmują działań w sytuacjach, które uznają za powszechne lub niegroźne.

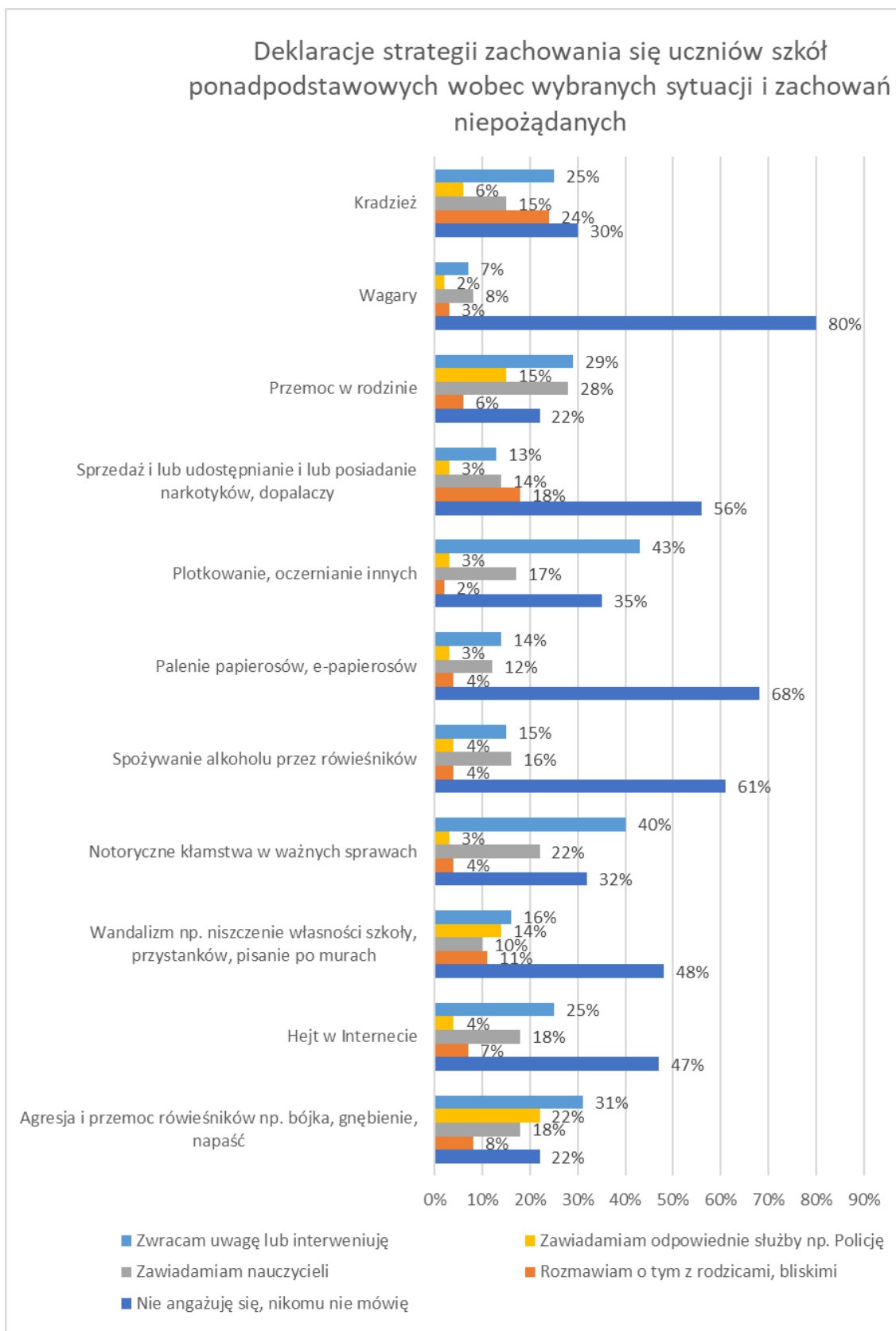
Z kolei najczęstszą formą aktywnego reagowania jest gotowość do zwracania uwagi lub interwencji bezpośredniej, co potwierdza 50% uczniów w przypadku sprzedaży lub posiadania narkotyków i dopalaczy, 48% wobec aktu wandalizmu, 45% w kontekście plotkowania i oczerniania innych oraz 38% w odniesieniu do notorycznych kłamstw. Wysokie wskaźniki tej formy deklaratywnego zachowania świadczą o tym, że młodzież częściej reaguje w sytuacjach naruszających normy społeczne i prawne, zwłaszcza gdy mają one wyraźny, widoczny charakter.

Zgłaszanie nauczycielom jest stosunkowo umiarkowane – dotyczy od 9% do 19% uczniów w zależności od zjawiska, najczęściej w sytuacjach poważniejszych, takich jak przemoc w rodzinie (17%), akty wandalizmu (19%) i sprzedaż narkotyków (15%). Jeszcze rzadziej uczniowie są gotowi zawiadamiać odpowiednie służby (np. Policję) — wskaźniki mieszczą się w przedziale 4–9%, co może wynikać z niskiego poczucia sprawczości lub braku zaufania do instytucji, lub po prostu charakteru problemu sytuacyjnego.

Najrzadziej wybieraną formą reakcji jest rozmowa z rodzicami lub bliskimi, którą wskazało jedynie od 2% do 6% badanych. Taki wynik może sugerować, że młodzież w wieku 13–15 lat nie postrzega rodziców jako głównego źródła wsparcia w sytuacjach problemowych, a rozmowa o trudnych tematach wciąż stanowi barierę komunikacyjną.

Podsumowując, dane ukazują dualny obraz postaw uczniów – z jednej strony występuje gotowość do samodzielnej, bezpośredniej reakcji na zachowania niepożądane, z drugiej jednak widoczna jest silna tendencja do bierności w sytuacjach codziennych i ich normalizacja. Wyniki te wskazują na potrzebę kształtowania wśród młodzieży świadomości znaczenia reagowania oraz wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa i zaufania do dorosłych oraz instytucji wspierających.

Wykres. 26. Deklaracje uczniów szkół ponadpodstawowych wobec wybranych sytuacji i zachowań niepożądanych.

Źródło: opracowanie własne.

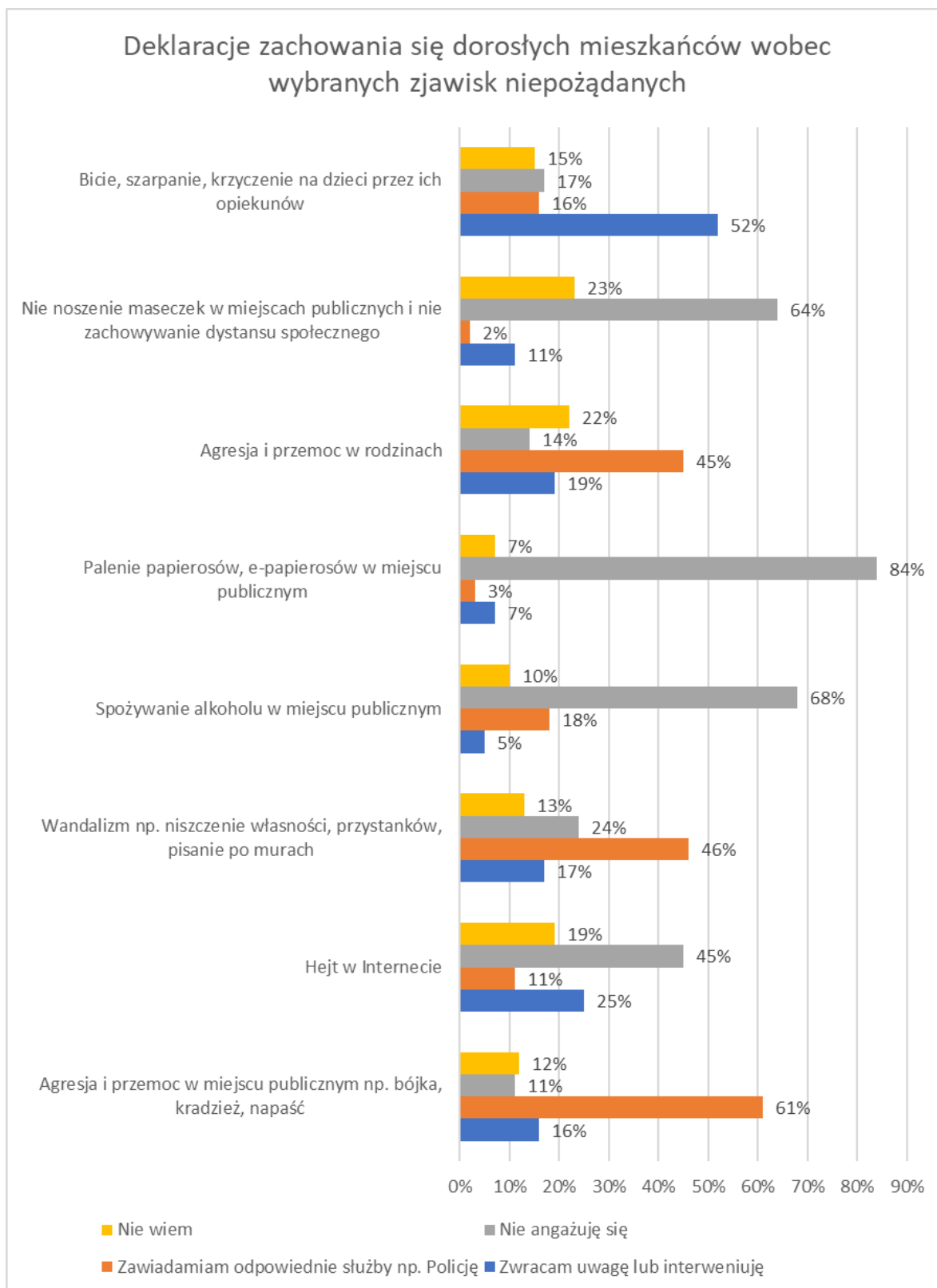
Strategie reagowania uczniów szkół ponadpodstawowych na wybrane zachowania niepożądane, ukazując, w jaki sposób młodzież odnosi się do sytuacji ryzykownych i społecznie nieakceptowanych. Analiza ujawnia podobnie, jak w przypadku uczniów klas 7-8, wyraźny wzorzec dominującej bierności wobec większości zjawisk, przy równoczesnym ograniczonym zaangażowaniu w formy reakcji wymagające interwencji dorosłych lub służb. Najczęściej wskazywaną strategią jest „nie angażuję się, nikomu nie mówię”, która osiąga najwyższe wartości w odniesieniu do wagarów (80%), palenia papierosów lub e-papierosów (68%), a także spożywania alkoholu przez rówieśników (61%). Wysokie wskaźniki milczenia pojawiają się również przy hejcie w Internecie (47%) oraz wandalizmie (48%). Oznacza to, że młodzież w zdecydowanej większości nie reaguje w sytuacjach, które uważa za powszechne, wpisane w codzienność szkolną lub rówieśniczą. Powody mogą być zbliżone do już przedstawionych wobec młodszej grupy respondentów.

Drugą najczęściej wskazywaną strategią jest „zwracam uwagę lub interweniuję”, choć jej natężenie zależy od rodzaju zjawiska. Uczniowie częściej reagują w przypadku notorycznych kłamstw (40%), plotkowania i oczerniania innych (43%) czy agresji i przemocy rówieśniczej (31%). Mniejsze odsetki interwencji dotyczą zachowań takich jak palenie (14%) czy wagary (7%). Dane te sugerują, że młodzież jest bardziej skłonna do reagowania w sytuacjach naruszających bezpośrednie relacje interpersonalne lub etyczne normy współżycia, niż wobec zachowań o charakterze obyczajowym bądź związanych z używkami. Czyli częściej są skłonni chronić siebie.

Zawiadamianie odpowiednich służb, np. Policji, pojawia się rzadko i dotyczy głównie przypadków agresji i przemocy rówieśniczej (22%) oraz przemocy w rodzinie (15%), co może świadczyć o świadomości granic własnych kompetencji i powagi tych sytuacji. Zawiadamianie nauczycieli jest stosunkowo częste przy notorycznych kłamstwach (22%), hejcie w Internecie (18%) i agresji (18%), natomiast rzadkie przy zachowaniach związanych z używkami lub wagarami. Tu uczniowie raczej nie chcą się konfrontować z konsekwencjami towarzyskimi ze strony rówieśników. Rozmowa z rodzicami lub bliskimi stanowi najrzadszą formę reakcji — zaledwie 1–11% odpowiedzi.

Wskazane proporcje deklaracji potwierdzają jednak potrzebę wzmocnienia edukacji w zakresie odpowiedzialnego reagowania i budowania kultury wsparcia rówieśniczego zwłaszcza, że w tej grupie są już osoby pełnoletnie.

Wykres. 27. Deklaracje zachowania się dorosłych mieszkańców wobec zjawisk niepożądanych.

Źródło: opracowanie własne

Wykres 27 przedstawia deklaracje dorosłych mieszkańców Cieszyna dotyczące sposobów reagowania na różne sytuacje problemowe i zachowania niepożądane obserwowane w przestrzeni publicznej. Dane te pozwalają przyjrzeć się, jak osoby dorosłe postrzegają swoją odpowiedzialność obywatelską, wrażliwość społeczną oraz gotowość do reagowania na przejawy łamania norm i zasad współżycia społecznego.

Najczęściej wybieraną strategią wśród dorosłych jest „nie angażuję się”, szczególnie w odniesieniu do zachowań powszechnych lub uznawanych za drobne wykroczenia. Aż 84% respondentów deklaruje bierność wobec palenia papierosów lub e-papierosów w miejscach publicznych, a 68% wobec spożywania alkoholu w przestrzeni publicznej. Wysoki odsetek braku reakcji widoczny jest również przy nienoszeniu maseczek i niezachowywaniu dystansu społecznego (64%), co można interpretować jako efekt osłabienia społecznej dyscypliny po pandemii COVID-19 oraz normalizacji zachowań niezgodnych z przepisami sanitarnymi.

Znacznie mniejszy odsetek dorosłych nie reaguje w przypadkach uznawanych za poważniejsze moralnie lub społecznie — agresji i przemocy w rodzinie (45%) oraz agresji w miejscach publicznych (11%). W tych sytuacjach częściej pojawia się deklaracja zgłoszenia sprawy odpowiednim służbom: 45% respondentów zgłosiłoby przemoc w rodzinie, a aż 61% — akty agresji lub napaści w przestrzeni publicznej. Wyniki te wskazują, że mieszkańcy są skłonni do interwencji wtedy, gdy zagrożenie jest wyraźne i ma charakter bezpośredni.

Drugą istotną strategią jest „zwracam uwagę lub interweniuję”, którą najczęściej wskazywano w sytuacjach bicia lub krzyczenia na dzieci (52%) oraz agresji i przemocy w miejscach publicznych (16%). Dane te pokazują, że część dorosłych nie pozostaje obojętna wobec zachowań, które dotyczą bezpośrednio osób słabszych — dzieci, ofiar przemocy czy uczestników konfliktów fizycznych.

Z kolei reakcje polegające na zawiadamianiu odpowiednich służb są deklarowane rzadziej poza sytuacjami przemocy – dotyczą one wandalizmu (46%) oraz wspomnianych przypadków agresji publicznej (61%). Świadczy to o tym, że mieszkańcy rozróżniają wagę zdarzeń: chętniej podejmują formalne działania w sytuacjach wymagających interwencji instytucjonalnej, natomiast w kwestiach obyczajowych lub społecznych wolą nie reagować lub ograniczyć się do biernej obserwacji.

Warto zwrócić uwagę, że odsetek osób deklarujących brak wiedzy o sposobie postępowania („nie wiem”) jest relatywnie niski, choć nie zerowy. Najczęściej pojawia się przy nienoszeniu maseczek (23%) i agresji w rodzinie (22%), co może sugerować brak pewności, jak reagować w przypadkach, które wymagają delikatności lub znajomości procedur.

Podsumowując, dane wskazują na dualizm postaw dorosłych mieszkańców Cieszyna, biorących udział w badaniach: z jednej strony widoczna jest gotowość do reagowania na poważne przejawy przemocy i łamania prawa, z drugiej — wyraźna bierność wobec codziennych, „znormalizowanych” form łamania zasad społecznych. Wyniki te mogą odzwierciedlać zjawisko tzw. społecznego przyzwolenia na drobne naruszenia norm, a zarazem rosnącą świadomość powagi przemocy i agresji, które w opinii badanych zasługują na zdecydowaną reakcję.

Przemoc domowa – zagrożenia i skala zjawiska

Jednym ze zjawisk ściśle skorelowanych z alkoholem jest właśnie przemoc. Zależność pomiędzy stanem nietrzeźwości sprawcy, a agresywnym zachowaniem podkreślają członkowie rodzin, w których dochodzi do stosowania przemocy. Dorośli doznający przemocy domowej podczas badania ankietowego stwierdzili, iż alkohol jest jedną z głównych przyczyn agresywnych zachowań (37,2% osób doznających przemocy fizycznej, 28% osób doznających przemocy psychicznej, 19,3% osób przemocy ekonomicznej i 37,5% osób przemocy seksualnej). Warto podkreślić, że przemocy fizycznej częściej doświadczają dzieci i młodzież, których opiekunowie nadużywają alkoholu (47%) niż te, których opiekunowie nie nadużywają alkoholu.

Z danych MOPS wynika, iż zmniejsza się liczba rodzin, które otrzymują pomoc finansową z tytułu przemocy domowej. Ilość rodzin, którym przekazywane jest ww. wsparcie stanowi niewielki odsetek (ok. 1%) rodzin objętych pomocą społeczną udzieloną przez MOPS.

Zawarte w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej Miasta Cieszyna na lata 2025–2028 dane przedstawione w tabeli 15 pozwalają dostrzec wyraźną tendencję wzrostową w liczbie osób objętych procedurą „Niebieskie Karty” w analizowanym okresie. W latach 2020–2023 liczba ta systematycznie rosła – od 238 osób w roku 2020 do 306 w roku 2023. Wskazuje to na rosnącą skalę ujawnianych przypadków przemocy domowej, ale także na zwiększającą się skuteczność identyfikowania i raportowania zjawiska przez służby zaangażowane w procedurę. W odniesieniu do liczby rodzin objętych działaniami Grup Diagnostyczno-Pomocowych widać nieco większe wahania: od 80 rodzin w roku 2020 do 101 w roku 2022, a następnie spadek do 94 rodzin w roku 2023. Dane (tabela 14) te mogą sugerować, że mimo wzrostu liczby osób zgłaszających doświadczenie przemocy realna skala tego zjawiska może być większa. Dopiero perspektywa analizy za kilka lat może

przynieść pewne informacje czy zmiany wskazane w nowelizacji ustawy przyniosły zamierzony efekt.

Tabela 9. Liczba osób i rodzin objętych działaniami Grup Diagnostyczno - Pomocowych powołanych przez Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy domowej w Cieszynie

Rok	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba osób objętych procedurą „Niebieskie Karty”	238	245	297	306	306
Liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty”	80	83	101	94	102

Źródło: Gminny Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej Miasta Cieszyna na lata 2025 – 2028.

W 2025 r. Zespół Interdyscyplinarny prowadził nadzór nad 114 procedurami NK, na terenie gminy wszczęto 57 procedur, zakończono 63. Ponadto 48 procedur przeszło na rok 2026, 4 Niebieskiej Karty przekazano do innej gminy.

Interwencje domowe podejmowane były w 201 przypadkach, z czego 21 zakończono sporządzeniem Niebieskiej Karty. Policjanci wykonali 805 doprowadzeń, z czego 474 do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej, 59 do jednostki Policji i 20 do miejsca zamieszkania. Najwięcej zdarzeń odnotowano w rejonie dzielnic nr 2 i 5 tj. ścisłe centrum miasta.

Istotne dane przynosi pilotaż nt. *Stanu zdrowia psychicznego uczniów szkół ponadpodstawowych powiatu cieszyńskiego*, dając szerszy horyzont doświadczania przemocy, w badanej grupie. Doświadczenie hejtu występowało częściej w świecie realnym, 56% ankietowanych, niż w wirtualnym, 40% badanych. Ponad połowa badanej młodzieży zgłaszała bycie świadkiem hejtu (59%). Doświadczenie przemocy fizycznej było zgłaszane stosunkowo rzadko, w szkole 20%, w innym miejscu 16%, w domu 10%. Jednak niemal połowa badanych doświadczyła przemocy psychicznej w postaci zastraszania, poniżania, manipulacji, krytyki: w szkole 33%, w innym miejscu 24%, w domu 15%. Przemoc werbalna, jak wyzywanie, ośmieszanie, wyśmiewanie, była formą przemocy doświadczaną przez większość respondentów. Brak takich doświadczeń deklarowało jedynie 38%.

Stosowanie kar i konsekwencji wychowawczych

Przed podjęciem analizy dotyczącej sposobów stosowania kar i konsekwencji wychowawczych – zarówno w ujęciu praktyk rodzicielskich, jak i opinii na temat ich

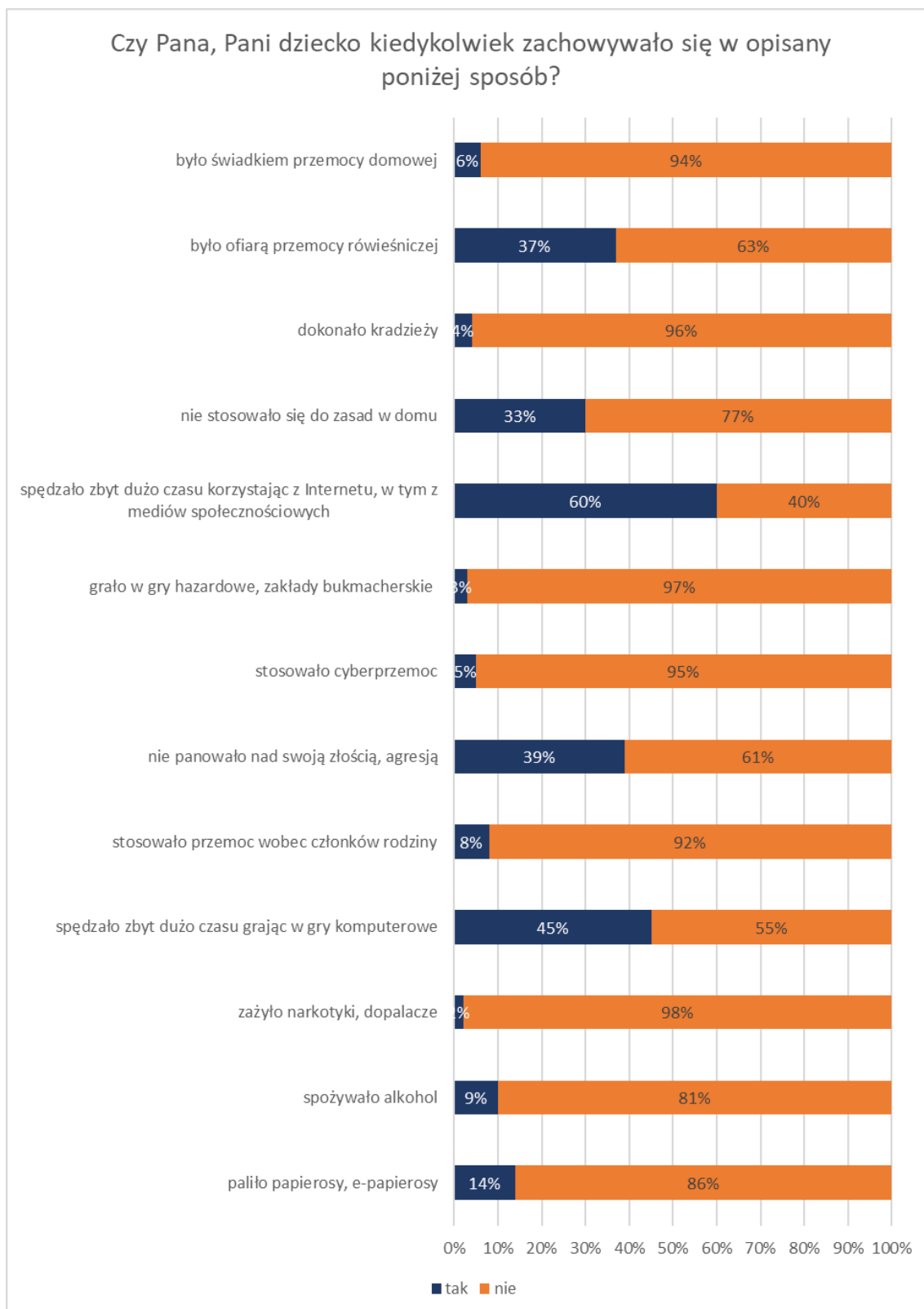
dopuszczalności – warto odnieść się do obserwacji rodziców dotyczących zachowań dzieci. To właśnie one stanowią istotny kontekst interpretacyjny, pozwalający lepiej zrozumieć źródła decyzji wychowawczych oraz granice społecznej akceptacji dla różnych form dyscyplinowania. Zidentyfikowane przez rodziców przejawy zachowań ryzykownych, impulsywności czy trudności emocjonalnych mogą bowiem wpływać na sposób postrzegania skuteczności kar, a także na poziom tolerancji wobec praktyk, które w niektórych przypadkach przybierają formę przemocy wychowawczej. W dalszej części raportu przedstawiono dane obrazujące zarówno perspektywę dorosłych – rodziców i opiekunów, jak i opinie uczniów, co pozwala na pełniejsze ujęcie zjawiska w kontekście relacji wychowawczej i społecznego przyzwolenia na stosowanie kar fizycznych.

Wykres 28 obrazuje opinie rodziców dotyczące występowania różnych zachowań niepożądanych u ich dzieci, zarówno tych związanych z agresją i przemocą, jak i z uzależnieniami czy niewłaściwym korzystaniem z mediów cyfrowych. Wyniki pokazują, że rodzice najczęściej dostrzegają problemy o charakterze emocjonalnym i behawioralnym, a znacznie rzadziej przyznają występowanie zachowań o charakterze patologicznym czy przestępczym.

Najwięcej wskazań twierdzących dotyczyło nadmiernego korzystania z Internetu i mediów społecznościowych – aż 60% rodziców uważa, że ich dziecko spędza zbyt dużo czasu online. Wysoki odsetek potwierdzeń pojawił się także w przypadku nadmiernego grania w gry komputerowe (45%). Dane te mogą świadczyć o rosnącej świadomości rodziców w zakresie zagrożeń wynikających z uzależnienia cyfrowego, a jednocześnie o fakcie, że nadmierne korzystanie z mediów i gier stało się realnym problemem dzieci i młodzieży. Wyniki te korelują z wcześniejszymi analizami dotyczącymi uzależnień behawioralnych – wskazując, że technologie cyfrowe stanowią dominującą przestrzeń aktywności młodego pokolenia.

Kolejną grupą często wskazywanych problemów są trudności w radzeniu sobie z emocjami – 39% rodziców stwierdziło, że ich dziecko przynajmniej raz „nie panowało nad swoją złością lub agresją”. W mniejszym stopniu rodzice dostrzegali u dzieci nieprzestrzeganie zasad w domu (33%) oraz bycie ofiarą przemocy rówieśniczej (37%), co może świadczyć zarówno o częstotliwości tych zjawisk, jak i o większej ich zauważalności w codziennych relacjach rodzinnych. Warto zwrócić uwagę, że tylko 6% rodziców przyznało, iż ich dziecko było świadkiem przemocy domowej, co może odzwierciedlać zarówno faktycznie niską skalę zjawiska, jak i tendencję do jego bagatelizowania lub ukrywania. Chociaż odsetek ten jest niepokojący.

Wykres. 28. Deklaracje zachowania się dorosłych mieszkańców wobec zjawisk niepożądanych.

Źródło: opracowanie własne

Rodzice przyznali również, że przynajmniej raz zaobserwowali zachowania ryzykowne o charakterze w kierunku uzależnień. Palenie papierosów lub e-papierosów ujawniło względem

własnych dzieci 14% badanych, spożywanie alkoholu – 9%, a zażywanie narkotyków lub dopalaczy – 2%. Wskazania te mogą sugerować, że rodzice nie zawsze są w pełni świadomi skali eksperymentowania swoich dzieci z substancjami psychoaktywnymi lub że temat ten pozostaje w sferze tabu.

Najrzadziej potwierdzanymi zachowaniami były te, które mają charakter przestępczy lub wyraźnie społecznie potępiany – kradzież (1%), stosowanie cyberprzemocy (5%) oraz gry hazardowe (3%). Warto jednak zauważyć, że nawet te pojedyncze przypadki wskazują na ich występowanie oraz konieczność reagowania w sytuacjach ryzyka.

Podsumowując, rodzice najczęściej dostrzegają u swoich dzieci problemy o charakterze emocjonalnym i behawioralnym, rzadziej natomiast identyfikują zjawiska o charakterze kryminalnym lub związanym z uzależnieniami. Dane mogą sugerować, że choć świadomość rodzicielska w zakresie zagrożeń cyfrowych jest coraz większa, to wciąż istnieje deficyt w rozpoznawaniu subtelniejszych form przemocy, presji rówieśniczej czy uzależnień od substancji. Wyniki te podkreślają znaczenie profilaktyki rodzinnej, edukacji emocjonalnej i wspierania rodziców w rozumieniu zachowań dzieci.

Doświadczenia wychowawcze związane z zachowaniami ryzykownymi oraz niepożądanymi wiążą się ze zwiększeniem poziomu stresu. W odniesieniu do sposobów radzenia sobie ze stresem większość rodziców i opiekunów wskazuje strategie społeczno-emocjonalne, takie jak rozmowa z bliskimi (20%), aktywność fizyczna (18%) czy słuchanie muzyki (15%). Zaledwie pojedyncze osoby przyznały, że w trudnych sytuacjach sięgają po alkohol (1%) lub mają trudność w regulacji emocji (1%). Dane te potwierdzają deklaratywne przekonanie rodziców o stosowaniu konstruktywnych i adaptacyjnych sposobów reagowania.

Ponadto większość rodziców i opiekunów (63%) twierdzi, że wie, gdzie w Cieszynie można uzyskać pomoc w przypadku trudności wychowawczych lub problemów behawioralnych dzieci.

Zdecydowana większość rodziców i opiekunów (83%) deklaruje, że uważa siebie za osoby asertywne, czyli potrafiące wyrażać własne zdanie i odmawiać w sytuacjach, które tego wymagają. Jedynie 6% badanych przyznało, że raczej nie jest asertywne, natomiast 11% nie potrafiło jednoznacznie ocenić swojej postawy. Wyniki te sugerują, że wśród dorosłych przeważa poczucie pewności siebie i umiejętność stawiania granic, co może mieć pozytywny wpływ na sposób wychowywania dzieci — zwłaszcza w kontekście modelowania zachowań opartych na szacunku, komunikacji i samoświadomości.

Ponadto uczniowie również wskazują, że najczęściej zwracają się właśnie do rodziców z trudnościami i problemami, chociaż zmniejsza się ta relacja wraz z wiekiem.

Kary i konsekwencje wychowawcze w perspektywie rodziców, opiekunów prawnych

W dalszej części raportu przedstawiono wyniki analiz jakościowych, dotyczące sposobów reagowania rodziców i opiekunów na zachowania niepożądane u dzieci, które stanowią istotny wymiar praktyki wychowawczej. Tu należy wskazać znaczące zróżnicowanie postaw – od podejścia refleksyjnego i dialogicznego po utrwalone, tradycyjne formy karania.

Zdecydowana większość badanych deklaruje, że w sytuacjach trudnych preferuje rozmowę i wyjaśnianie zamiast kar. Dorośli podkreślają znaczenie empatii, wspólnego ustalania zasad i rozmowy o przyczynach zachowania dziecka, wskazując, że dialog sprzyja refleksji i kształtowaniu odpowiedzialności. Część respondentów określa stosowane środki nie jako kary, lecz „konsekwencje naturalne” – sytuacje, w których dziecko samo doświadcza skutków swojego postępowania. Takie podejście wzmacnia samoregulację i ma charakter edukacyjny, a nie represyjny.

Inni badani odwołują się do ograniczania przywilejów, zwłaszcza dostępu do urządzeń elektronicznych, Internetu czy kontaktów towarzyskich. Tego typu sankcje mają wymiar symboliczny, są społecznie akceptowane i wpisują się w realia współczesnego życia dzieci, w którym świat cyfrowy stanowi istotną przestrzeń codzienności. Wśród stosowanych konsekwencji pojawiają się również działania naprawcze, takie jak pomoc w domu, odpracowanie niewłaściwego zachowania czy ograniczenie kieszonkowego.

Jednocześnie niewielka grupa respondentów przyznała się do używania kar fizycznych lub form przymusu, takich jak bicie czy izolowanie dziecka. Choć są to pojedyncze przypadki, ich obecność w badaniu wskazuje na potrzebę dalszej edukacji rodziców w zakresie praw dziecka i alternatywnych bezpiecznych i zgodnych z prawem metod wychowawczych.

Kary i konsekwencje wychowawcze w perspektywie mieszkańców Cieszyna

Wypowiedzi mieszkańców Cieszyna, którzy deklarowali posiadanie dzieci, ukazują dużą różnorodność podejść do kwestii kar i konsekwencji wychowawczych, przy czym dominującym nurtem pozostaje rozmowa i wyjaśnianie jako podstawowe narzędzie dyscyplinujące.

Najliczniej reprezentowaną kategorią (ok. 40% odpowiedzi) były deklaracje braku kar i preferowania rozmowy. Wypowiedzi takie jak: *„Nie stosuję kar, rozmawiam”*, *„Rozmowa, tłumaczenie, wspólne zasady”*, *„Nie stosuję zasady nagród i kar, uczę odpowiedzialności”* czy *„Miłość, rozmowa, zrozumienie”* pojawiały się wielokrotnie. Wiele osób podkreślało, że zamiast sankcji starają się wyjaśniać dzieciom znaczenie zasad, uczą rozpoznawania emocji i naprawiania błędów. Część respondentów wprost odrzucała pojęcie „niegrzeczności”, uznając,

że każde zachowanie dziecka jest formą komunikatu, który dorosły powinien zrozumieć i odpowiednio zinterpretować.

Drugą wyraźną kategorię (ok. 25–30%) stanowiły symboliczne ograniczenia i sankcje materialne, takie jak zakaz korzystania z urządzeń elektronicznych, pozbawienie przywilejów lub ograniczenie czasu spędzanego przed ekranem. Rodzice pisali m.in.: „*zabieram telefon*”, „*blokada komputera*”, „*zakaz bajek lub słodyczy*”, „*szlaban na Internet*”, „*pozbawienie przyjemności*”. Część z nich łączyła te formy z dodatkowymi obowiązkami domowymi lub utratą kieszonkowego, co wskazuje na stosowanie tzw. konsekwencji logicznych – dziecko odczuwa skutki swoich decyzji w sposób naturalny, ale bez naruszania jego godności.

Kolejna, mniej liczna grupa odpowiedzi (ok. 15%) obejmowała formy konsekwencji naprawczych i edukacyjnych, w których rodzice wymagali od dziecka odkupienia, naprawienia lub przeproszenia za niewłaściwe zachowanie: „*musi naprawić, co zepsuło*”, „*ma przeprosić*”, „*robi coś dobrego w zamian*”. Takie podejście odzwierciedla postawę wychowawczą zorientowaną na uczenie odpowiedzialności, a nie na karanie.

W pojedynczych przypadkach (poniżej 2%) pojawiły się wypowiedzi wskazujące na stosowanie kar fizycznych lub agresji słownej, np. „*biję*”, „*krzyk z bezradności*”, „*podnoszę głos*”. Choć marginalne, stanowią istotny sygnał ostrzegawczy, że przemoc jako forma dyscypliny nie została całkowicie wyeliminowana.

Około jednej czwartej respondentów (ok. 25%) zaznaczało, że ma już dorosłe dzieci i w związku z tym temat kar nie jest dla nich aktualny. W ich wypowiedziach często pojawiały się refleksje retrospektywne, wskazujące, że w przeszłości również stawiali na rozmowę, wspólne ustalanie zasad i konsekwencję bez przemocy.

Podsumowując, ankietowanych mieszkańców Cieszyna dominuje model wychowawczy oparty na dialogu, empatii i ograniczaniu technologii jako sankcji symbolicznej. Należy jednak pamiętać, że jest to stan deklaracyjny.

Kary i konsekwencje wychowawcze w perspektywie uczniów szkół podstawowych

W doświadczeniach dzieci pojęcia takie jak *kara*, *konsekwencja*, *zakaz* czy *ograniczenie* są dobrze rozpoznawane już w młodszy wieku szkolnym, zwłaszcza gdy środki te są adekwatne do ich poziomu rozwoju i rozumienia norm społecznych. Większość uczniów klas 1–3 (66%) wskazała, że otrzymuje w domu karę za „niegrzeczne” zachowanie.

W starszych grupach – klas 4–6 i 7–8 – dominującą formą sankcji są ograniczenia dotyczące technologii, takie jak zakaz korzystania z telefonu, komputera czy Internetu. Około

50% uczniów obu grup wskazało ten typ konsekwencji. Uczniowie relacjonowali: „*mama odpina kabel do internetu*”, „*zabierają mi telefon, ale jak pogadam, to mi oddadzą*”, „*zakaz gier i spotkań ze znajomymi*”. Te wypowiedzi dowodzą, że współcześnie to właśnie ograniczenie dostępu do mediów cyfrowych pełni funkcję symbolicznej kary – mniej dotkliwej fizycznie, ale silnie odczuwanej emocjonalnie. Uczniowie klas 4–6 częściej niż starsi wskazywali na łączone formy sankcji, obejmujące również zakaz wychodzenia z domu lub spotkań z rówieśnikami („*nie mogę wychodzić z domu*”, „*zakaz telefonu i wychodzenia z przyjaciółmi*”). U starszych uczniów dominuje czasowa izolacja i ograniczenie kontaktów społecznych („*siedzenie w domu, brak komputera*”).

Wśród wypowiedzi młodzieży pojawia się także aspekt emocjonalny reakcji rodziców – gniew, krzyk czy żal. Uczniowie opisywali je słowami: „*Rodzice na mnie krzyczą*”, „*Mama płacze*”, „*Upomnienie słowne, ciężka atmosfera*”. Takie reakcje nie mają charakteru wychowawczego, lecz świadczą o bezradności dorosłych i mogą obniżać poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego dziecka.

Jednocześnie znaczna część uczniów podkreśla, że rodzice zamiast kar wybierają rozmowę i wspólną refleksję nad zachowaniem. Wypowiedzi takie jak „*rodzice tłumaczą mi, co zrobiłam źle*”, „*rozmawiam z rodzicami i przepraszam*”, „*muszę przemyśleć to sama ze sobą*” wskazują na rozwijanie relacyjnego, partnerskiego modelu wychowania, opartego na komunikacji i odpowiedzialności.

Okolo 20% uczniów klas 4–6 i 25% uczniów klas 7–8 deklaroowało, że nie ponosi żadnych konsekwencji – albo dlatego, że nie łamie zasad, albo że unika ujawnienia przewinienia („*Nie przyznaję się do tego*”, „*Nikt się o tym nie dowiaduje*”).

Rzadziej wskazywano inne formy kar, np. obowiązki domowe („*muszę sprzątać, wynieść śmieci, posprzątać pokój*”) lub ograniczenia materialne – np. „*zabierają mi kieszonkowe*”.

Sporadycznie pojawiały się wpisy świadczące o stosowaniu kar fizycznych, np. „*Tata czasami uderzy*”, „*Dostaję w pupę od mamusi*”. Choć marginalne statystycznie, są one istotne diagnostycznie – wskazują, że przemoc wciąż bywa elementem relacji wychowawczych.

Podsumowując, wśród badanych dzieci dominuje przekonanie, że rodzice reagują głównie poprzez rozmowę i ograniczenia symboliczne, co potwierdza zmianę w kierunku wychowania bez przemocy. Jednocześnie dane ujawniają, że emocjonalne reakcje dorosłych i incydentalne stosowanie przemocy fizycznej wciąż stanowią obszar wymagający wsparcia i edukacji wychowawczej.

Kary i konsekwencje wychowawcze w perspektywie uczniów szkół ponadpodstawowych

Analiza jakościowa wypowiedzi uczniów szkół ponadpodstawowych ujawnia złożony obraz sposobów reagowania dorosłych na niewłaściwe zachowania młodzieży, w którym dominują łagodne, pozbawione przymusu strategie wychowawcze. Najczęściej młodzież wskazywała na brak jakichkolwiek kar czy formalnych konsekwencji, przy czym wypowiedzi takie jak „*nie dostaję kar*”, „*żadne*”, „*nie ponoszę konsekwencji*” czy „*nie łamię zasad*” powtarzały się z dużą częstotliwością. W wielu przypadkach młodzi ludzie uzasadniali to tym, że starają się przestrzegać zasad, zachowują się poprawnie lub po prostu nie stwarzają sytuacji wymagających reakcji ze strony dorosłych. Pojawiały się również głosy wskazujące na brak ujawniania przewinień – uczniowie przyznawali, że nie ponoszą konsekwencji, ponieważ rodzice się o nich nie dowiadują. Ta kategoria wypowiedzi, stanowiąca około połowy (50%) wszystkich, sugeruje, że w relacjach rodzinnych dominuje raczej swobodny, partnerski styl wychowawczy, w którym kontrola ma charakter deklaracyjny i opiera się na zaufaniu lub oczekiwaniu samoregulacji dziecka. Część z uczniów jest już pełnoletnia, zatem i kontrola rodzicielska jest zniesiona.

Znaczącą grupę stanowiły odpowiedzi, w których uczniowie opisywali rozmowę i dialog jako podstawowy sposób reagowania rodziców. Wypowiedzi takie jak „*rozmowa z rodzicami*”, „*spokojna rozmowa*”, „*rodzice tłumaczą mi, co zrobiłem źle*” czy „*dostaję pogadankę i tyle*” ukazują relacje, w których komunikacja ma charakter wychowawczy, a nie represyjny. W wielu przypadkach młodzi ludzie podkreślali, że rozmowa jest dla nich wystarczającą formą konsekwencji, pozwalającą zrozumieć swoje błędy. Część uczniów wskazywała również na autorefleksję, wyrzuty sumienia lub wewnętrzne poczucie winy jako naturalne następstwo niewłaściwego postępowania. Takie opisy świadczą o rosnącej świadomości emocjonalnej młodzieży oraz o tym, że część rodzin funkcjonuje w modelu partnerskim, w którym odpowiedzialność moralna jest współdzielona.

Wśród pozostałych odpowiedzi pojawiały się także opisy symbolicznych kar i ograniczeń, głównie związanych z technologią i czasem wolnym. Uczniowie najczęściej wymieniali zakaz korzystania z telefonu, komputera lub Internetu, szlaban na wyjścia, zakaz spotkań z przyjaciółmi czy brak możliwości spędzania czasu poza domem. Tego rodzaju, są przez młodych ludzi odbierane jako dotkliwe, ponieważ ograniczają ich autonomię, relacje społeczne i przyjemności codziennego życia. Wypowiedzi tego typu, choć mniej liczne, pokazują, że rodzice coraz częściej sięgają po formy kar dostosowane do realiów cyfrowych i stylu życia współczesnych nastolatków.

Na tle dominujących odpowiedzi wyróżnia się grupa, w których młodzież podkreśla emocjonalny wymiar reakcji dorosłych. Pojawiały się tu określenia takie jak „*krzyk*”, „*kłótnia z mamą*”, „*kara ciszy*”, „*silent treatment*” czy „*drą się po mnie*”, a także sformułowania wskazujące na poczucie winy i obciążenie psychiczne – „*gryzie mnie sumienie*”, „*czuję wyrzuty*

sumienia”, „*złe samopoczucie przez parę dni*”. W tych opisach wybrzmiewa napięcie emocjonalne i brak poczucia bezpieczeństwa, które mogą świadczyć o trudności dorosłych w konstruktywnym radzeniu sobie z konfliktami i sytuacjami wychowawczymi.

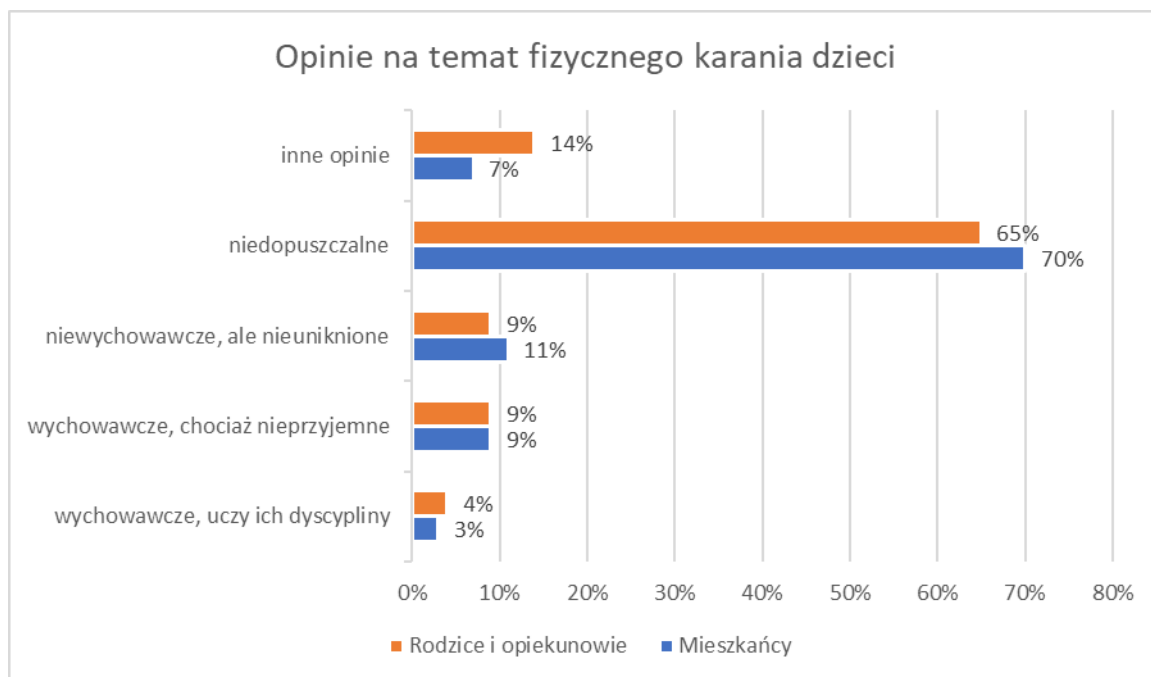
Sporadycznie pojawiały się również wypowiedzi sugerujące stosowanie przemocy fizycznej, takie jak „klaps w dupę” czy „wpierdol”. Choć stanowiły one jednostkowy margines, mają znaczenie diagnostyczne, ponieważ dowodzą, że nawet w starszej grupie wiekowej incydentalne formy przemocy wciąż mogą być obecne w relacjach rodzinnych.

Opinie mieszkańców na temat stosowania kar fizycznych wobec dzieci

Dane przedstawione na wykresie 29 ilustrują opinie mieszkańców Cieszyna oraz rodziców i opiekunów dotyczące stosowania fizycznych kar wobec dzieci, stanowiąc ważny wskaźnik społecznych postaw wobec przemocy wychowawczej. W grupie mieszkańców aż 70% uznało fizyczne karanie dzieci za niedopuszczalne, a wśród rodziców i opiekunów podobne stanowisko zajęło 65% respondentów.

Okolo 9–11% badanych (w obu grupach) uznało, że fizyczne kary są niewychowawcze, ale w pewnych sytuacjach nieuniknione. Taka postawa ambiwalentna wskazuje, że część dorosłych wciąż akceptuje możliwość stosowania przemocy „w wyjątkowych przypadkach”, co pozostaje w sprzeczności z obowiązującym prawem i współczesnymi standardami wychowawczymi. Kolejne 9% zarówno mieszkańców, jak i rodziców określiło kary fizyczne jako wychowawcze, choć nieprzyjemne, co może świadczyć o utrzymywaniu się przekonań charakterystycznych dla tradycyjnych modeli wychowania, w których przemoc bywała utożsamiana z dyscypliną i troską. Nieliczna grupa – 4% rodziców i 3% mieszkańców – uznała bicie dzieci za działanie wychowawcze, uczące dyscypliny, co należy interpretować jako postawę marginalną, lecz wciąż obecną w świadomości społecznej. Warto zwrócić uwagę, że 14% rodziców i 7% mieszkańców udzieliło innych, niejednoznacznych odpowiedzi.

Wykres. 29. Ocena stosowania kar fizycznych (cielesnych) wobec dzieci.

Źródło: opracowanie własne.

7. Problemy społeczne Cieszyna

Zjawiska niepożądane i problemy społeczne w opiniach respondentów

Poniżej przedstawiony został wykres obrazujący dane uzyskane od dorosłych mieszkańców Cieszyna oraz rodziców i opiekunów, a także opisy odnoszące się do najważniejszych problemów społecznych obserwowanych w Cieszynie w perspektywie osobistej oraz z perspektywy zawodowej profesjonalnie pomagających. Ukazanie opinii tych grup wydaje się istotne z punktu widzenia lepszego zrozumienia zagrożeń dostrzeganych, doświadczanych w przestrzeni miejskiej, a także tych realnie odczuwanych w obszarach, które (Wykres 30). Dane przedstawione na wykresie ukazują hierarchię problemów społecznych dostrzeganych przez mieszkańców Cieszyna oraz rodziców i opiekunów dzieci. Struktura odpowiedzi obu grup jest zbliżona, co sugeruje zbieżność w postrzeganiu głównych zagrożeń dla lokalnej społeczności. Jednocześnie można zauważyć pewne różnice w natężeniu ocen – rodzice częściej wskazują na problemy bezpośrednio dotyczące młodzieży, podczas gdy mieszkańcy w większym stopniu akcentują kwestie strukturalne, takie jak bezrobocie czy przestępczość.

Najczęściej wskazywanymi problemami w Cieszynie są uzależnienia – zarówno od alkoholu (16% wskazań w obu grupach), jak i od papierosów oraz e-papierosów (17% wśród rodziców i 12% wśród mieszkańców). Warto zauważyć, że rodzice częściej niż pozostali mieszkańcy zwracają uwagę na problem używek, co może wynikać z ich bezpośrednich obserwacji wśród dzieci i młodzieży oraz troski wychowawczej.

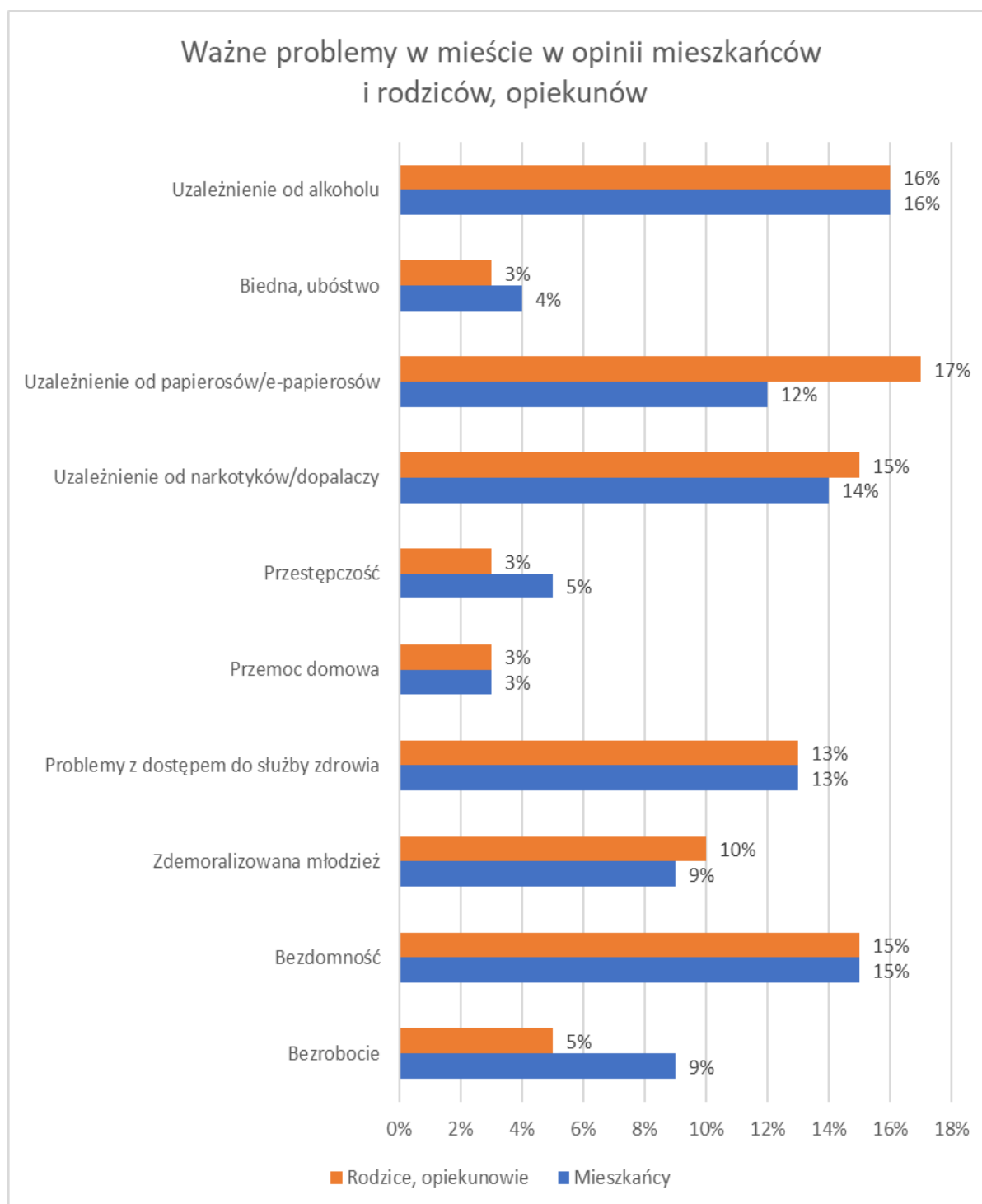
Kolejne w hierarchii są uzależnienia od narkotyków i dopalaczy – problem ten dostrzega 15% rodziców i 14% mieszkańców. Wysoki poziom wskazań w tej kategorii potwierdza, że w świadomości społecznej utrwała się przekonanie o zagrożeniu wynikającym z łatwego dostępu młodzieży do substancji psychoaktywnych, co potwierdzają ogólnopolskie badania ESPAD (2021), a także przytoczone już w tym raporcie dane.

Na dalszych pozycjach znalazły się problemy o charakterze społecznym i instytucjonalnym: bezdomność (15% w obu grupach) oraz problemy z dostępem do służby zdrowia (13%). Ich podobny poziom wskazań świadczy o tym, że mieszkańcy dostrzegają trudności w funkcjonowaniu lokalnych instytucji pomocowych i systemu ochrony zdrowia – co jest spójne z ogólnopolskimi trendami diagnozowanymi w badaniach CBOS (2022).

Z kolei zdemoralizowana młodzież została wskazana przez 10% rodziców i 9% mieszkańców. Mniej osób wskazuje na bezrobocie (5% rodziców i 9% mieszkańców), biedę

i ubóstwo (3–4%) czy przestępczość i przemoc domową (po 3–5%), co może sugerować, że mieszkańcy nie postrzegają Cieszyna jako miasta szczególnie dotkniętego przestępczością.

Wykres. 30. Ważne problemy w Cieszynie wskazane przez mieszkańców rodziców i opiekunów.

Źródło: opracowanie własne.

Zestawienie odpowiedzi rodziców i mieszkańców wskazuje na wysoki poziom zgodności w diagnozie lokalnych problemów, przy czym rodzice częściej naturalnie zwracają uwagę na

kwestie dotyczące stylu życia i zachowań młodzieży (uzależnienia, demoralizacja), natomiast pozostali mieszkańcy – na aspekty ekonomiczne i systemowe (bezrobocie, dostęp do opieki zdrowotnej). Można zatem wnioskować, że perspektywa rodzicielska jest bardziej mikrospołeczna i skoncentrowana na wychowaniu oraz zdrowiu dzieci, podczas gdy mieszkańcy ogółem postrzegają problemy w szerszym, strukturalnym kontekście.

Wśród otwartych wypowiedzi mieszkańców Cieszyna ujawnia się złożony obraz lokalnych problemów społecznych, w których nakładają się kwestie strukturalne, kulturowe i obyczajowe. Analiza jakościowa wskazań pozwala wyodrębnić pięć głównych obszarów, najczęściej pojawiających się w refleksjach badanych.

1. Najczęściej powtarzającym się motywem była pogarszająca się kondycja relacji społecznych, przejawiająca się w znieczulicy, braku empatii oraz obojętności wobec potrzeb innych. Respondenci podkreślali, że więzi sąsiedzkie ulegają osłabieniu, a relacje międzyludzkie coraz częściej naznaczone są agresją, frustracją i wzajemnym brakiem zaufania. Wskazywano również na nasilające się podziały polityczne oraz obojętność instytucji wobec codziennych problemów mieszkańców.

2. Drugą kategorią, wyraźnie dominującą wśród wypowiedzi, były problemy dotyczące młodzieży. Mieszkańcy zwracali uwagę na brak oferty spędzania wolnego czasu, ograniczony dostęp do kultury i sportu, a także na wzrost uzależnień behawioralnych – zwłaszcza od telefonów, Internetu czy gier komputerowych. Wiele wypowiedzi miało charakter emocjonalny i wyrażało niepokój o kondycję wychowawczą młodego pokolenia: „dzieci są otępiate od komórek”, „młodzież jest wulgarna”, „brak z nimi autentycznej rozmowy”. W tej perspektywie problemy młodzieży są postrzegane nie tylko jako kwestia indywidualnych zachowań, lecz jako efekt zaniedbań w systemie wychowawczym i społecznym.

3. Trzecim obszarem, często podkreślanym przez respondentów, jest proces starzenia się mieszkańców oraz niewystarczające wsparcie dla seniorów. Wiele osób zwracało uwagę na samotność starszych, brak programów opiekuńczych i niewystarczającą pomoc dla osób niesamodzielnych. Mieszkańcy wyrażali przekonanie, że miasto jest „bezaradne wobec potrzeb ludzi starych i chorych”, a wsparcie systemowe ma charakter doraźny i niewystarczający.

4. Kolejnym istotnym wątkiem była sytuacja ekonomiczna i zawodowa mieszkańców, szczególnie młodszych pokoleń. Wiele osób wskazywało na brak dobrze płatnych miejsc pracy, niewystarczające perspektywy rozwoju zawodowego oraz wysokie koszty życia i nieruchomości. Odptyw młodych ludzi z Cieszyna postrzegany jest jako zjawisko

długofalowe, prowadzące do stopniowego wyludniania miasta i pogłębiania dysproporcji wiekowych.

5. Ostatnim z najczęściej pojawiających się problemów był niski poziom bezpieczeństwa oraz zaniedbanie przestrzeni publicznej. W licznych wypowiedziach pojawiały się opisy natarczywych zachowań osób bezdomnych, agresywnych mężczyzn na ulicach czy braku reakcji służb porządkowych.

Respondenci zwracali także uwagę na kwestie estetyczne – zarośnięte parki, zniszczone chodniki, słabe oświetlenie i nieodśnieżone ulice. Wskazywano, że takie warunki potęgują poczucie zagrożenia i sprzyjają społecznemu dystansowi.

Zbiorczo można więc stwierdzić, że mieszkańcy Cieszyna dostrzegają przede wszystkim problemy relacyjne i społeczne, które przenikają się z kwestiami infrastrukturalnymi i ekonomicznymi. Wskazują one na potrzebę spójnej strategii rozwoju miasta, obejmującej zarówno sferę bezpieczeństwa i integracji społecznej, jak i politykę wobec młodzieży oraz seniorów.

Wnioski ze spotkań i konsultacji dotyczących Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii (GPPiRPA oraz PN) w 2025 roku

W 2025 r. przeprowadzono konsultacje społeczne i warsztaty zespołu interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych dotyczące opracowania GPPiRPA oraz PN Miasta Cieszyna na rok 2026. Spotkanie pełniło równocześnie funkcję wstępnej ewaluacji realizacji Programu w 2025 r. W pracach uczestniczyli przedstawiciele MOPS w Cieszynie, Cieszyńskiej Rady Seniorów, Młodzieżowej Rady Miejskiej, Biblioteki Miejskiej, szkół podstawowych i ponadpodstawowych, Straży Miejskiej, Komendy Powiatowej Policji w Cieszynie, GKRPA, organizacji pozarządowych realizujących zadania w ramach GPPiRPA oraz PN, a także reprezentanci Wydziału Sportu, Wydziału Kultury i Promocji Miasta, Radni Rady Miasta Cieszyna oraz Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Konsultacje odbywały się w pięciu grupach tematycznych: bezpieczeństwo publiczne; profilaktyka w szkołach; wsparcie rodzin z problemem uzależnień; terapia, diagnoza i leczenie uzależnień; animacja i współpraca środowisk lokalnych oraz NGO. Punktem wyjścia była analiza SWOT dotycząca realizacji GPPiRPA i PN oraz problemów specyficznych dla Gminy Cieszyn. Wśród mocnych stron wskazano istniejące struktury bezpieczeństwa (Straż Miejska, monitoring), dobrze przygotowaną kadrę i dobrą współpracę oświaty z MOPS, aktywność organizacji pozarządowych (AA, NN, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Stowarzyszenie Wsparcia Wzajemnego

Być Razem) oraz obecność procedur, standardów i rosnącej liczby specjalistów. Do głównych słabych stron zaliczono braki kadrowe i przeciążenie służb (Policja, Straż Miejska, specjaliści na NFZ), brak izby wytrzeźwień i ośrodka leczenia uzależnień jako podmiotów realizujących zadania gminy, fragmentaryczność działań oraz ograniczone narzędzia prawne. Zwrócono uwagę na niską motywację części osób uzależnionych i słabe zaangażowanie rodziców.

W obszarze szans podkreślano znaczenie wprowadzenia i egzekwowania „nocnej ciszy alkoholowej”, możliwości pozyskiwania środków unijnych i wsparcia lokalnych funduszy przez NGO, rozwoju współpracy transgranicznej Cieszyn–Czeski Cieszyn, terapii online, szkoleń i superwizji dla specjalistów oraz wzmacniania organizacji pozarządowych i nowych inicjatyw społecznych. Za najważniejsze zagrożenia uznano narastające problemy uzależnień (w tym nowe substancje, e-papierosy, obniżanie wieku inicjacji), kryzys bezdomności i wynikające z niego wtórne problemy społeczne, bagatelizowanie skali zjawisk i brak spójnej polityki prawnej, ryzyko wypalenia zawodowego specjalistów oraz niewystarczający udział rodziców w działaniach profilaktycznych.

Dokonano przeglądu katalogu problemów wypracowanego rok wcześniej, oceniając ich aktualność i znaczenie oraz dopisując nowe kwestie. Na tej podstawie sformułowano rekomendacje dotyczące celów, zadań i działań do GPPIRPA oraz PN na 2026 r., uwzględniając aktualne potrzeby oraz obowiązujące przepisy. Podkreślono, że zasadnicza struktura problemów, celów i działań pozostaje zbliżona do tej z poprzedniego roku i jest oceniana pozytywnie, jednak konsekwentnie powraca temat ograniczonej dostępności specjalistycznej pomocy, braku superwizji i systemowego wsparcia dla osób pracujących z problemem uzależnień. Zwrócono uwagę na brak realizatorów niektórych zadań (np. streetworking) oraz na potencjał lokalnych regulacji – w tym wprowadzenia nocnego zakazu sprzedaży alkoholu – jako narzędzia ograniczania spożycia i zmiany postaw społecznych. Wskazano potrzebę wzmacniania profilaktyki systemowej, budowy spójnego programu łączącego szkoły, rodziny, organizacje i służby, rozbudowy infrastruktury pomocowej (izba wytrzeźwień, ośrodki terapii uzależnień), zwiększenia zasobów kadrowych i inwestowania w szkolenia oraz superwizję. Za istotny kierunek uznano także rozwój współpracy transgranicznej z Czechami. Wśród problemów uznano jeden za rozwiązany – dzięki funkcjonowaniu całodobowego alkomatu w siedzibie Straży Miejskiej w centrum Cieszyna.

Skala wybranych problemów społecznych w świetle danych Straży Miejskiej w Cieszynie

W dalszej części przedstawiono dane przekazane przez Straż Miejską w Cieszynie, odnoszące się do wybranych kategorii wykroczeń, zgodnych z zakresem prowadzonej diagnozy: zakłócania spokoju i porządku publicznego, spożywania alkoholu w miejscach publicznych, interwencji wobec osób nieletnich oraz liczby osób doprowadzonych do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej lub do miejsca zamieszkania. W 2024 r. strażnicy miejscy podjęli łącznie 4 757 interwencji wynikających ze zgłoszeń mieszkańców /w 2023 r. – 4 545/. Dotyczyły one przede wszystkim: zakłócania porządku publicznego – 960 przypadków /w 2023 r. – 896/, zagrożeń w ruchu drogowym – 1 799 /w 2023 r. – 1 857/, naruszeń w obszarze ochrony środowiska i gospodarki odpadami – 305 /w 2023 r. – 315/, zagrożeń życia i zdrowia – 391 /w 2023 r. – 271/, zagrożeń pożarowych – 2 /w 2023 r. – 0/, awarii technicznych – 97 /w 2023 r. – 123/, zdarzeń związanych ze zwierzętami – 640 /w 2023 r. – 542/ oraz innych spraw – 563 /w 2023 r. – 541/.

Interwencje wobec osób nieletnich dotyczyły głównie spożywania alkoholu i palenia papierosów. W każdym przypadku informowano rodziców lub opiekunów, a w sytuacjach uzasadnionych – także szkołę, Policję i Sąd Rodzinny. W odniesieniu do osób nietrzeźwych odnotowano 119 przypadków doprowadzenia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej (izba wytrzeźwień) lub do miejsca zamieszkania /w 2023 r. – 142/. Dane Straży Miejskiej potwierdzają obserwacje mieszkańców i młodzieży – najwięcej interwencji związanych z zakłócaniem porządku publicznego występuje obecnie w rejonie Parku przy Kościele Św. Trójcy. Rejestrowane są tam zdarzenia związane ze spożywaniem alkoholu, niszczeniem i dewastacją mienia oraz urządzeń użyteczności publicznej, a także z umieszczaniem wulgarnych napisów na murach i ogrodzeniach. Komenda Straży Miejskiej informuje, że trwają prace nad objęciem tego obszaru monitoringiem wizyjnym miasta.

Do częstych miejsc interwencji należą ponadto: okolice cieszyńskiego dworca przesiadkowego, gdzie kumulują się zarówno intensywny ruch komunikacyjny, jak i obecność osób bezdomnych; parki, skwery i place zabaw, w których w godzinach wieczornych i nocnych młodzież spożywa alkohol; tereny przy dużych marketach spożywczo-przemysłowych, gdzie przebywają osoby bezdomne dopuszczające się m.in. nieobyczajnych wybryków i zgorszenia w miejscach publicznych; a także rejony klubów, dyskotek i lokali gastronomicznych, skąd napływają zgłoszenia dotyczące zakłócania spoczynku nocnego, awantur i dewastacji mienia. W okresie obowiązywania obostrzeń związanych z Covid-19 liczba interwencji w tych ostatnich miejscach istotnie się zmniejszyła. Statystyki z 2020 r. wskazują jednak na ogólny wzrost liczby interwencji dotyczących zakłócania porządku publicznego, co strażnicy wiążą z koniecznością

kontroli ograniczeń, nakazów i zakazów wprowadzonych w stanie epidemii oraz z ujawnianiem wykroczeń przeciwko przepisom porządkowym regulującym zachowania w przestrzeni publicznej.

8. Poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miasta

W badaniach naukowych wielokrotnie wskazuje się na istnienie związku pomiędzy pocuciem (nie)bezpieczeństwa a używaniem substancji psychoaktywnych oraz występowaniem zachowań przemocowych. Brak pocucia bezpieczeństwa – zarówno fizycznego, jak i psychicznego – stanowi istotny czynnik ryzyka angażowania się w zachowania destrukcyjne, w tym nadużywanie substancji oraz przemoc wobec innych osób.

Wyniki badań pokazują, że niski poziom bezpieczeństwa psychicznego oraz doświadczenia zaniedbania w dzieciństwie mogą zwiększać podatność na uzależnienia poprzez osłabienie tzw. „psychological security”, rozumianego jako subiektywne pocucie stabilności i kontroli nad własnym życiem. Podobne zależności odnotowano wśród młodzieży narażonej na przemoc w środowisku rodzinnym i lokalnym, gdzie ekspozycja na agresję znacząco zwiększa ryzyko wystąpienia zaburzeń związanych z używaniem substancji. Ponadto, badania dowodzą, że brak bezpieczeństwa materialnego – w tym stabilnych warunków mieszkaniowych czy dostępu do żywności – jest czynnikiem nasilającym zarówno przemoc, jak i nadużywanie substancji. Zjawisko to wskazuje na współwystępowanie ubóstwa, przemocy i uzależnień, które wzajemnie się wzmacniają, prowadząc do pogorszenia zdrowia psychicznego i społecznego.

Brak pocucia bezpieczeństwa: emocjonalnego, społecznego i ekonomicznego, zwiększa zatem ryzyko sięgania po substancje psychoaktywne i sprzyja występowaniu zachowań przemocowych, zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci.

Obawy i skutki związane z konfliktem zbrojnym na Ukrainie

Średni poziom obaw mieszkańców Cieszyna wobec konsekwencji konfliktu zbrojnego w Ukrainie wynosi 5,59 w skali od 1 do 10, co wskazuje na umiarkowane pocucie bezpieczeństwa. Oznacza to, że większość badanych odczuwa pewien niepokój, ale nie postrzega sytuacji jako bezpośredniego zagrożenia dla siebie ani dla lokalnej społeczności.

Natomiast specjaliści jednoznacznie wskazują, że konflikt zbrojny w Ukrainie przekłada się na ich pracę przede wszystkim poprzez znaczny napływ dzieci, młodzieży i dorosłych z Ukrainy, co generuje trudności adaptacyjne, językowe i edukacyjne, a także konieczność mierzenia się z doświadczeniem wojny i towarzyszącym mu lękiem oraz poczuciem niepewności. W szkołach oznacza to większą liczbę uczniów wymagających wsparcia psychologicznego, częste braki diagnozy, niską frekwencję i słabą współpracę części rodziców, ale też pojawianie się napięć i konfliktów na tle narodowościowym oraz postaw roszczeniowych. W instytucjach pomocowych skutkiem jest wzrost liczby klientów ze statusem UKR ubiegających się o świadczenia finansowe, miejsca w DPS czy inne formy wsparcia, co dodatkowo obciąża system pomocy społecznej. Jednocześnie część respondentów podkreśla, że w ich codziennych zadaniach konflikt nie ma bezpośredniego lub wyraźnie odczuwalnego wpływu.

Opinie dotyczące bezpieczeństwa - rodzice, prawni opiekunowie

Ponad połowa rodziców i opiekunów (57%) uważa, że Cieszyń jest miastem bezpiecznym dla dzieci i młodzieży, co wskazuje na generalnie pozytywne postrzeganie lokalnego środowiska wychowawczego. Jednocześnie jedna czwarta badanych (25%) wyraża odmienne zdanie, uznając, że miasto nie zapewnia wystarczającego poziomu bezpieczeństwa najmłodszym mieszkańcom, 18% respondentów udzieliło odpowiedzi „inne”.

Na podstawie wypowiedzi rodziców i opiekunów prawnych można wskazać dziesięć najczęściej wymienianych przestrzeni uznawanych za niebezpieczne w Cieszyźnie. Wskazania te koncentrują się przede wszystkim wokół miejsc, w których gromadzą się osoby bezdomne, nietrzeźwe lub młodzież zażywająca środki psychoaktywne. Wypowiedzi te odzwierciedlają nie tylko konkretne lokalizacje, ale również szersze poczucie zagrożenia wynikające z obserwacji życia miejskiego.

Najczęściej wskazywane przestrzenie to:

1. Park Pokoju – wymieniany przez znaczną część respondentów jako miejsce, gdzie przebywają osoby bezdomne, nietrzeźwe, a także młodzież paląca i pijąca alkohol. Często pojawiały się opinie o sprzedaży narkotyków oraz braku reakcji służb porządkowych.
2. Okolice dworca PKP i PKS – postrzegane jako przestrzeń o dużej koncentracji osób bezdomnych i pod wpływem alkoholu, co budzi niepokój szczególnie w godzinach wieczornych.
3. Tereny nad Olzą – rodzice wskazują te okolice jako miejsca spotkań młodzieży, gdzie często dochodzi do spożywania alkoholu i zażywania narkotyków.

4. Lasek Miejski – uznawany za przestrzeń niebezpieczną z powodu przebywania tam osób bezdomnych i młodzieży sięgającej po używki.
5. Ul. Czarny Chodnik – miejsce kojarzone z brakiem oświetlenia, spotkaniami młodzieży oraz podejrzanymi zachowaniami, często określane jako „ciemne” i „nieprzyjemne”.
6. Okolice galerii handlowych (zwłaszcza Stela i Kaufland) – pojawiają się głosy o bezdomnych, dealerach narkotyków i agresywnych zachowaniach w pobliżu tych obiektów.
7. Park Świętej Trójcy – wskazywany z uwagi na obecność grup młodzieży spożywającej alkohol oraz osób pod wpływem środków odurzających.
8. Cieślarówka i okolice lodowiska – przestrzeń, gdzie – według rodziców – często gromadzi się młodzież pijąca alkohol i używająca substancji psychoaktywnych.
9. Rejon granicy z Czechami (Most Przyjaźni, Aleja Piastowska) – obawy związane z łatwym dostępem do alkoholu i narkotyków oraz obecnością osób o nieznanym statusie społecznym.
10. Centrum miasta i rynek – niektórzy ankietowani zwracali uwagę na incydenty agresywne, szczególnie w weekendowe wieczory.

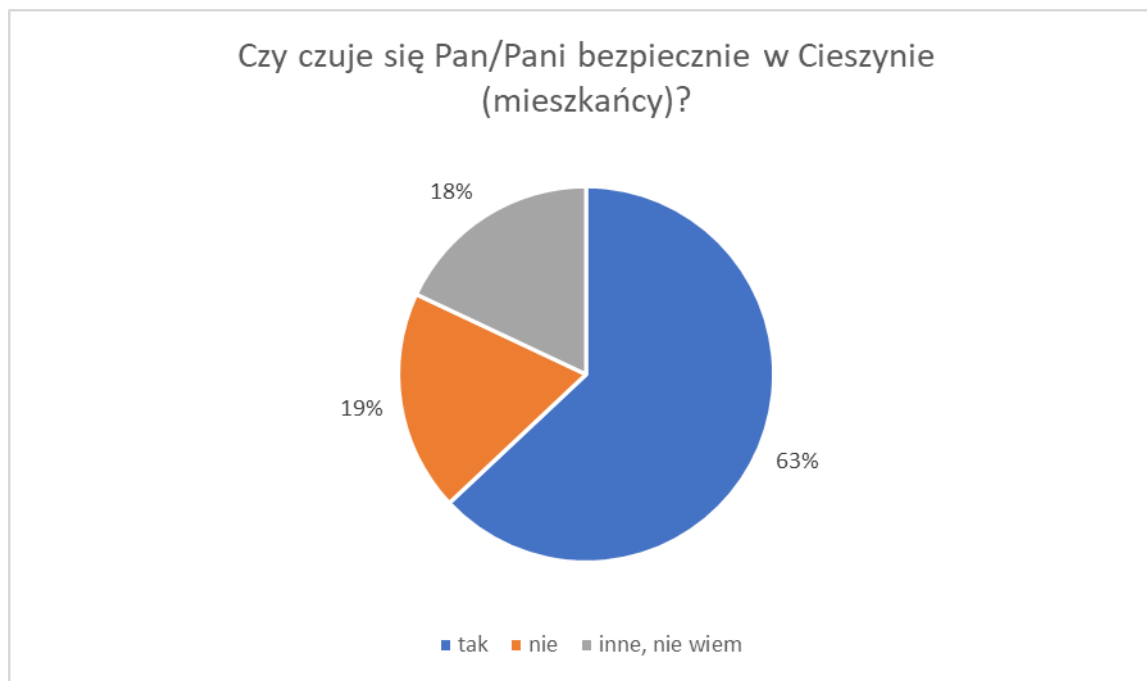
Wypowiedzi rodziców i opiekunów wskazują, że głównymi źródłami poczucia zagrożenia nie są same przestrzenie miejskie, lecz konkretne zjawiska społeczne – bezdomność, alkoholizm, narkomania i niedostateczna obecność patroli policyjnych czy straży miejskiej. Miejsca te stają się w świadomości mieszkańców symbolicznymi „strefami ryzyka”, zwłaszcza po zmroku. Interpretacja tych danych sugeruje, że poczucie bezpieczeństwa w Cieszynie jest silnie powiązane z postrzeganiem jakości życia publicznego i skutecznością lokalnych instytucji w reagowaniu na zachowania problemowe.

Opinie dotyczące bezpieczeństwa - mieszkańcy

Większość pytanym mieszkańców Cieszyna (Wykres 31) deklaruje, że czuje się w swoim mieście bezpiecznie. Z wykresu wynika, że taką opinię wyraziło 63% respondentów, co wskazuje na stosunkowo wysoki poziom zaufania do lokalnego otoczenia oraz poczucia stabilności społecznej. Wynik ten można interpretować jako wyraz przekonania, że codzienne życie w Cieszynie – zarówno w przestrzeni publicznej, jak i sąsiedzkiej – nie wiąże się z istotnym zagrożeniem. Jednocześnie niemal jedna piąta ankietowanych (19%) przyznała, że nie czuje się w Cieszynie bezpiecznie. Choć to mniejszość, warto zwrócić uwagę, że odsetek ten nie jest marginalny. Może on odzwierciedlać konkretne doświadczenia związane z obserwowanymi

zachowaniami w przestrzeni publicznej, takimi jak obecność osób nietrzeźwych, incydenty chuligańskie czy słabe oświetlenie niektórych ulic. Dodatkowo 18% badanych udzieliło odpowiedzi „inne” lub „nie wiem”, co można uznać za przejaw niepewności lub ambiwalentnych odczuć wobec bezpieczeństwa w mieście.

Wykres. 31. Poczucie bezpieczeństwa w opinii mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wypowiedzi mieszkańców Cieszyna można wskazać dziesięć najczęściej wymienianych miejsc uznawanych za niebezpieczne, są one podobne do tych wskazywanych przez rodziców i opiekunów uczniów. Wskazania te mają charakter powtarzających się motywów, w których respondenci opisują konkretne przestrzenie publiczne i związane z nimi zjawiska – zwłaszcza obecność osób nietrzeźwych, bezdomnych, używających narkotyków, a także brak oświetlenia i patroli służb porządkowych.

1. Park Pokoju – to miejsce pojawia się w największej liczbie wypowiedzi. Mieszkańcy określają je jako przestrzeń skupiającą osoby bezdomne, nietrzeźwe, a także młodzież spożywającą alkohol i zażywającą substancje psychoaktywne. Wskazywano także na przypadki sprzedaży narkotyków oraz brak wystarczającej interwencji służb mundurowych.

2. Okolice dworca PKP i PKS – postrzegane jako rejon o podwyższonym ryzyku, gdzie gromadzą się osoby w kryzysie bezdomności i pod wpływem alkoholu. Wskazywano również na zaczepianie przechodniów oraz brak stałych patroli policji.

3. Lasek Miejski – według mieszkańców to miejsce częstych spotkań osób bezdomnych, spożywających alkohol, a także młodzieży używającej narkotyków. Brak monitoringu i oświetlenia pogłębia poczucie zagrożenia.
4. Tereny nad Olzą – uznawane za niebezpieczne zwłaszcza po zmroku. Respondenci wskazywali na obecność osób nietrzeźwych, zażywających środki odurzające, a także ryzyko napotkania grup młodzieży zachowującej się agresywnie.
5. Okolice galerii handlowych (Stela, Kaufland, Intermarche) – przestrzenie te są kojarzone z obecnością bezdomnych, osób żebrzących i potencjalnych dealerów narkotyków. Często pojawiają się uwagi o nieprzyjemnych incydentach i braku patroli służb porządkowych.
6. Ul. Czarny Chodnik – mieszkańcy wielokrotnie wskazują to miejsce jako szczególnie niebezpieczne z powodu słabego oświetlenia, obecności podejrzanych osób i grup młodzieży. W opinii wielu respondentów jest to teren, którego unika się po zmroku.
7. Cieślarówka i okolice lodowiska – miejsca spotkań młodzieży pijącej alkohol i używającej narkotyków. Pojawiają się również głosy o zachowaniach chuligańskich i braku reakcji służb miejskich.
8. Centrum miasta i Rynek – część respondentów zwraca uwagę na agresywne zachowania osób nietrzeźwych w godzinach wieczornych, zwłaszcza w weekendy, a także na obecność hałaśliwych grup młodzieży.
9. Rejon Mostu Przyjaźni i granicy polsko-czeskiej – wskazywany jako obszar zwiększonego zagrożenia związanego z handlem narkotykami i łatwym dostępem do alkoholu. Mieszkańcy zwracają uwagę, że przygraniczny charakter miasta sprzyja aktywności osób o nieznanym statusie społecznym.
10. Park Świętej Trójcy i okolice ulicy Michejdy – miejsca, w których, według ankietowanych, gromadzą się osoby nietrzeźwe, młodzież używająca środków psychoaktywnych oraz osoby zachowujące się agresywnie wobec przechodniów.

Również wypowiedzi mieszkańców potwierdzają, że poczucie zagrożenia w Cieszynie ma charakter sytuacyjny i środowiskowy – związany z konkretnymi przestrzeniami, które stają się miejscem spotkań grup marginalizowanych lub zjawisk patologicznych. Głównymi czynnikami wzmacniającymi obawy są: brak oświetlenia, słaba obecność patroli policji i straży miejskiej, a także brak działań prewencyjnych wobec osób nadużywających alkoholu i narkotyków.

Opinie dotyczące bezpieczeństwa w Cieszynie - specjaliści

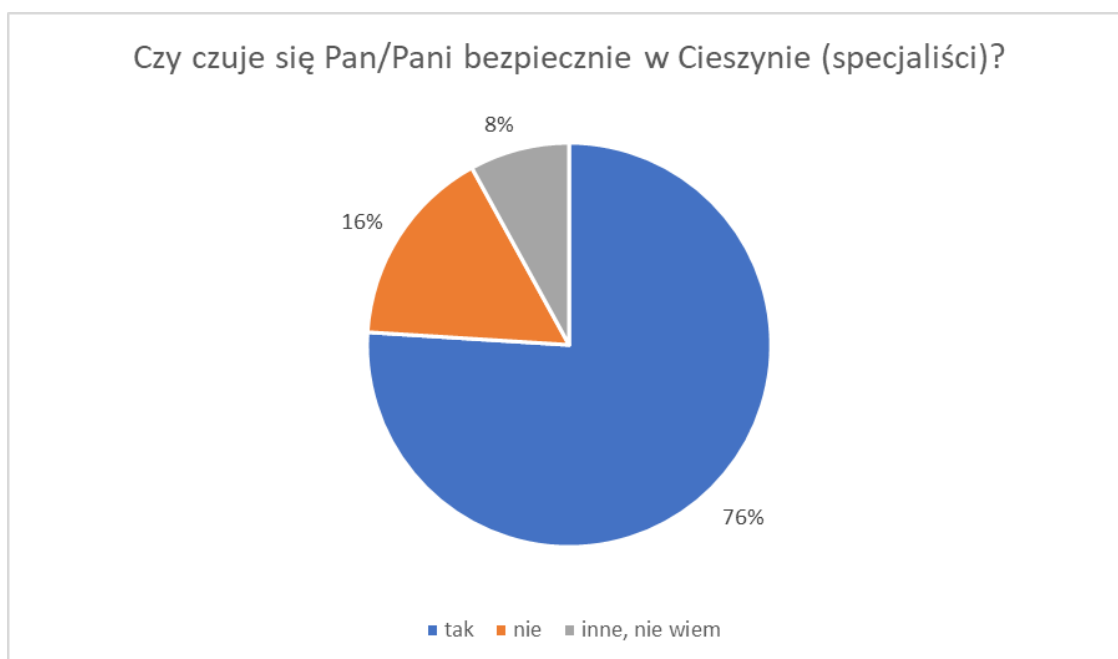
Z danych przedstawionych na wykresie 32 wynika, że większość specjalistów (76%) deklaruje, iż czuje się bezpiecznie w Cieszynie, natomiast 16% wskazało odpowiedź negatywną, a 8% nie miało jednoznacznej opinii w tej sprawie.

Interpretując te dane, należy podkreślić, że specjaliści częściej niż pozostali respondenci dysponują szerszą, bardziej profesjonalną wiedzą o funkcjonowaniu miasta i jego zagrożeniach. Wielu z nich pracuje w instytucjach pomocowych, edukacyjnych lub interwencyjnych, co sprawia, że mają oni świadomość istnienia zjawisk ryzyka — takich jak bezdomność, uzależnienia, przemoc czy przestępczość — ale jednocześnie lepiej rozumieją ich kontekst i procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych.

Można więc założyć, że ich poczucie bezpieczeństwa wynika nie tyle z braku zagrożeń, co z umiejętności ich rozpoznawania i reagowania. Znajomość struktur wsparcia, doświadczenie w pracy z osobami w kryzysie oraz świadomość mechanizmów interwencji zwiększają poczucie kontroli i kompetencji w sytuacjach potencjalnie niebezpiecznych.

Dodatkowo część specjalistów nie jest mieszkańcami Cieszyna, lecz osobami dojeżdżającymi do pracy, co również może wpływać na sposób postrzegania bezpieczeństwa. Ich kontakt z przestrzenią miejską jest ograniczony głównie do obszarów zawodowej aktywności – urzędów, szkół, instytucji pomocy – które należą do miejsc względnie bezpiecznych i nadzorowanych.

Wykres. 32. Poczucie bezpieczeństwa w opinii mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie odpowiedzi specjalistów (m.in. przedstawicieli instytucji, edukatorów, pracowników socjalnych i osób zajmujących się bezpieczeństwem społecznym) można wyróżnić dziesięć przestrzeni Cieszyna, które najczęściej wskazywano jako potencjalnie niebezpieczne lub budzące niepokój. Wypowiedzi te różnią się od opinii mieszkańców – są bardziej analityczne, koncentrują się na obserwacjach związanych z funkcjonowaniem grup ryzyka (bezdomność, uzależnienia, przemoc, brak nadzoru nad młodzieżą), a nie tylko na subiektywnym poczuciu zagrożenia.

1. Park Pokoju - to najczęściej wymieniane miejsce zarówno przez specjalistów, jak i inne grupy respondentów. Wskazywano, że jest to przestrzeń stałej obecności osób bezdomnych, często pod wpływem alkoholu lub środków psychoaktywnych. W opinii badanych brak skutecznej interwencji służb powoduje, że park zyskał opinię miejsca, w którym ludzie czują się niekomfortowo, zwłaszcza po zmroku.
2. Okolice dworca PKP i PKS oraz rejon wiaduktu przy Galerii Stela - specjaliści zwracają uwagę, że przestrzeń ta pełni funkcję skupiska osób bezdomnych, uzależnionych i w kryzysie społecznym. W pobliżu – jak zauważono – zdarzają się przypadki handlu substancjami psychoaktywnymi, a osoby przechodzące tym rejonem, zwłaszcza wieczorem, deklarują dyskomfort i niepewność.
3. Lasek Miejski - w opinii wielu specjalistów to miejsce odosobnione, słabo oświetlone i słabo patrolowane. Przebywają tam osoby pijące alkohol, używające narkotyków i bezdomni. Zwracano uwagę, że wieczorem i w godzinach nocnych teren ten jest szczególnie niebezpieczny.
4. Rejon Alei Łyska, obszar nad Olzą, w tym niedaleko lodowiska - miejsce to określono jako punkt spotkań młodzieży – również tej eksperymentującej z używkami. Wskazywano na problemy z hałasem, agresywnymi zachowaniami i brakiem stałego nadzoru. Niektórzy zwracali uwagę na niewystarczające oświetlenie i brak monitoringu.
5. Ciemne, nieoświetlone ulice i zaułki w centrum miasta (m.in. okolice ul. Zamkowej) Zwracano uwagę, że słabe oświetlenie w niektórych częściach śródmieścia zwiększa ryzyko wystąpienia zachowań agresywnych, kradzieży lub aktów wandalizmu. Wskazywano, że kobiety i osoby starsze często unikają tych tras po zmroku.
6. Osiedla i lokale socjalne przy ulicach Motokrosowej, Wiślańskiej i Błogockiej - specjaliści zauważyli, że w tych rejonach występuje koncentracja problemów społecznych — uzależnień, przemocy domowej i zachowań destrukcyjnych. Zgłaszano również przypadki sprzedaży narkotyków i trudności w zapewnieniu bezpieczeństwa służbom interweniującym.

7. Park przy Kościele Św. Trójcy i Park przy Muzeum Śląska Cieszyńskiego - miejsca te są postrzegane jako przestrzeń spotkań młodzieży i osób uzależnionych.
8. Kampus Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie i okolice akademików - zwrócono uwagę na problem osób pod wpływem alkoholu lub innych substancji. Odnotowano sytuacje kradzieży i niepokojących zachowań wobec studentów.

Podsumowując, specjaliści wskazują głównie na problem społeczny, a nie przestrzenny. Zagrożenie nie wynika jedynie z lokalizacji, lecz z obecności grup wykluczonych społecznie, uzależnionych i w kryzysie bezdomności, a także wystarczającej liczby patroli policji i straży miejskiej. Wskazano też potrzebę działań systemowych: poprawy infrastruktury oświetleniowej, rozszerzenia monitoringu miejskiego oraz rozwoju programów wsparcia i readaptacji społecznej.

Poczucie bezpieczeństwa uczniowie

Analiza wypowiedzi uczniów niejako potwierdza wcześniejsze informacje ukazane w raporcie dotyczące przestrzeni identyfikowanych jako niebezpieczne. W ich odczuciu mapa „niebezpiecznych” miejsc w Cieszynie koncentruje się wokół kilku powtarzających się lokalizacji. Zdecydowanie najczęściej wskazywany jest Park Pokoju – opisywany jako „park ćpunów”, miejsce spotkań osób pijanych, bezdomnych i głośnych grup młodzieży palącej i pijącej alkohol. Drugim, równie wyraźnie obecnym punktem jest Open Air Museum nad Olzą (okrągłe ławki, „OM”), gdzie – według relacji – przesiaduje „patologia”, dochodzi do bójek, sprzedaży i używania narkotyków oraz zaczepiania młodszych. Trzecim często wymienianym miejscem jest „ul. Czarny Chodnik” w rejonie dworca, kojarzony z dużą liczbą osób nietrzeźwych i bezdomnych. Czwarta grupa wskazań dotyczy okolic wiaduktu i torów, gdzie uczniowie opisują obecność agresywnych, pijanych osób i poczucie zagrożenia po zmroku. Piątym obszarem, który pojawia się w wielu odpowiedziach, jest ścisłe centrum – rynek, ulica Głęboka i okoliczne parki (m.in. przy Kościele Świętej Trójcy), łączone z obecnością żebrzących, pijanych lub „podejrzanych” osób oraz z zaczepkami wobec młodzieży. Warto podkreślić, że w niemal wszystkich tych opisach źródłem niebezpieczeństwa również nie są same przestrzenie, co ludzie przebywający w nich pod wpływem alkoholu lub innych substancji oraz słabe oświetlenie czy mały ruch pieszcy.

9. Profilaktyka - opinie i działania instytucjonalne

Większość rodziców i opiekunów ocenia działania profilaktyczne prowadzone w placówkach oświatowych w sposób umiarkowany. Najwięcej badanych (32%) uznało je za „dostateczne”, a kolejne 24% oceniło je „dobrze”. Niewielki odsetek respondentów (5%) wystawił ocenę „bardzo dobrą”, natomiast aż 21% oceniło te działania negatywnie, jako „złe”. Dodatkowo 18% badanych przyznało, że nie ma zdania na ten temat, co może sugerować brak wiedzy o podejmowanych inicjatywach lub ograniczony kontakt ze szkołą w tym zakresie. Zestawienie tych wyników wskazuje, że rodzice dostrzegają podejmowane działania profilaktyczne, ale nie oceniają ich jako w pełni skutecznych lub wystarczająco widocznych. Oceny te mogą świadczyć o potrzebie zwiększenia przejrzystości i komunikacji między szkołami a rodzicami w kwestii celów, zakresu i efektów działań profilaktycznych, a także o konieczności większego zaangażowania dorosłych w ich współtworzenie.

Działania realizowane i finansowane przez gminę w placówkach oświatowych

W świetle obowiązujących przepisów samorząd realizuje zadania z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień poprzez corocznie uchwalany gminny program przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii. W Cieszynie działania te są planowane, wdrażane i monitorowane w sposób uporządkowany, z myślą o dzieciach, młodzieży, rodzicach oraz kadrze pedagogicznej. Analiza sprawozdań z lat 2020–2024 pokazuje systematyczne sięganie zarówno po programy rekomendowane, jak i własne rozwiązania. W tym okresie realizowano m.in.: Unplugged – w 2022 r. w szkołach podstawowych (klasy VII, dane szczegółowe nieujęte w raporcie) oraz w 2024 r. w SP3 (trzy klasy VII), SP4 (jedna klasa VII) i ZPSWR (dwie klasy); Debata – w 2023 r. dla 91 uczniów SP2; EPSILON, moduł II – w 2023 r. w SP7, w sześciu klasach (127 uczniów) oraz dla 16 nauczycieli; Przyjaciół Zippięgo – w 2024 r. w SP5 (wszystkie klasy I–III) i w ZPSWR (pięć klas), poprzedzonych w 2023 r. szkoleniem realizatorów; Wspólne kroki w Cyberświecie – w 2024 r. w SP5 (klasa III); Klub domowych detektywów – w 2024 r. w ZPSWR dla dwóch klas (uczniowie i rodzice); oraz Archipelag Skarbów – w 2024 r. we wszystkich szkołach podstawowych (klasy VIII) i dodatkowo w SP7 (klasa VII), z równoległymi działaniami dla rodziców i nauczycieli.

Równolegle gmina rozwijała inne formy profilaktyki, dostosowane do lokalnych potrzeb oraz zmieniającego się kontekstu społecznego, w tym pandemii. Program Super Skills For Life

realizowano w 2023 r. w kilku klasach szkół podstawowych i w placówce specjalnej, a w 2024 r. kontynuowano go w czterech klasach placówki specjalnej oraz w ramach warsztatów dla blisko dwustu uczniów szkół ponadpodstawowych. Mobilny projekt Revolution Train w 2023 r. objął około 120 uczniów różnych placówek, zastępując wówczas gminną „Szkołę Wczesnej Profilaktyki”. Ważnym uzupełnieniem były jednorazowe spektakle i warsztaty: w 2020 r. przygotowano liczne zajęcia oraz trzy spektakle dla dzieci i przedszkolaków; w 2023 r. zrealizowano cykle warsztatów w kilku szkołach i zajęcia tematyczne w placówce specjalnej; w 2024 r. skoncentrowano się na bezpieczeństwie cyfrowym, organizując spektakl edukacyjny, warsztaty dla uczniów oraz spotkanie informacyjne dla rodziców.

Od 2023 r. gmina korzysta także z platformy e-learningowej Edu Like (licencja zakupiona w 2023 r.), na której w 2024 r. przeprowadzono ponad sto lekcji dla uczniów klas 4–6. „Szkoła Wczesnej Profilaktyki” – stały element lokalnej oferty – nie odbyła się w 2020 r. z powodu pandemii, w 2022 r. została zastąpiona projektem mobilnym, a w 2023 r. ponownie nie została zrealizowana z przyczyn organizacyjnych; dopiero w 2024 r. przeprowadzono pełny cykl obejmujący dwa spektakle, czternaście warsztatów oraz szkolenia dla kadr, rodziców i specjalistów.

Istotnym wsparciem były prelekcje służb mundurowych: w 2020 r. koncentrowano się na trzeźwości kierowców i edukacji szkolnej, w 2023 r. na bezpieczeństwie cyfrowym (także wśród seniorów), a w 2024 r. zorganizowano cykle spotkań o bezpiecznej drodze, feriach, wakacjach i cyber zagrożeniach; policja przeprowadziła łącznie 238 spotkań edukacyjnych.

Profilaktyczny charakter miały również szeroko zakrojone działania sportowo-rekreacyjne. W 2022 r. organizowano m.in. cykle pływakie, zajęcia w dyscyplinach niszowych i aktywnościach sezonowych, promując ruch jako alternatywę dla zachowań ryzykownych, a w 2024 r. kontynuowano tę linię pod hasłem zdrowego stylu życia. Uzupełnieniem systemu były inicjatywy dla dorosłych: wsparcie klubów abstynenckich, programy dla osób uzależnionych, współuzależnionych i przeżywających kryzysy życiowe. W 2020 r. dominowały klasyczne formy samopomocy i poradnictwa, w 2023 r. rozszerzono ofertę o działania w środowisku mieszkańców domów pomocy społecznej, zakładów karnych i osób bezdomnych, a w 2024 r. podtrzymano ten kierunek, koncentrując się na motywowaniu do zmiany i pracy z rodzinami z problemem alkoholowym. Dane te potwierdzają konsekwentny, uporządkowany model profilaktyki, choć jej zasięg pozostaje ograniczony możliwościami finansowymi i organizacyjnymi gminy.

Niezależnie od działań samorządu, każda placówka oświatowa – zgodnie z prawem – zobowiązana jest do opracowania własnego programu wychowawczo-profilaktycznego, opartego na diagnozie potrzeb społeczności szkolnej i kierunkach polityki oświatowej państwa.

Zintegrowany system profilaktyki w Cieszynie – propozycje specjalistów

Specjaliści jednoznacznie wskazują, że skuteczna profilaktyka w Cieszynie musi być budowana równocześnie na poziomie rodziny, szkoły i systemu lokalnych instytucji. W ich wypowiedziach bardzo mocno wybrzmiewa potrzeba stałego wzmacniania kompetencji rodzicielskich – poprzez „szkoły dla rodziców” dostępne bezpłatnie, już od okresu przedszkolnego, obowiązkowe szczególnie dla rodzin objętych pomocą instytucji, a także poprzez warsztaty uświadamiające skalę i konsekwencje uzależnień (w tym behawioralnych, od telefonu, gier, pornografii, mediów społecznościowych). Jednocześnie podkreślają konieczność wczesnego wychwytywania trudności dzieci i młodzieży oraz systematycznego rozwijania ich kompetencji emocjonalnych i społecznych – w ramach wysokiej jakości programów profilaktycznych i warsztatów realizowanych w szkołach, ale też poprzez łatwiejszy dostęp do terapii psychologicznej, psychiatrycznej i rodzinnej (więcej specjalistów w szkołach, krótsze kolejki w NFZ, superwizje dla nauczycieli, pracowników MOPS i innych służb). W wielu głosach pojawia się postulat lepszej koordynacji działań: jasnych procedur współpracy pomiędzy oświatą, pomocą społeczną, sądami, służbą zdrowia, policją i organizacjami pozarządowymi, a także statych spotkań i wymiany informacji. Ekspertki zwracają również uwagę na konieczność działań środowiskowych – zwiększenia patroli straży miejskiej i policji w parkach i przy granicy, ograniczania dostępności alkoholu i sprzedaży nieletnim, rozwoju mieszkań chronionych i treningowych oraz stworzenia miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogą bezpiecznie spędzać czas po lekcjach pod opieką dorosłych. Całość tych rekomendacji układa się w obraz profilaktyki rozumianej nie jako pojedyncza akcja, lecz jako długofalowy, zintegrowany system troski o zdrowie psychiczne, relacje rodzinne i bezpieczeństwo wszystkich mieszkańców Cieszyna.

Jednocześnie specjaliści wskazują, że współpracuje im się na dobrym poziomie z innymi instytucjami w ramach swoich zakresów obowiązków (Policja, Straż Miejska, MOPS, ZUS, PUP, placówki oświatowe, Dom Dziecka w Cieszynie, PCPR, Sąd Rejonowy), lepszej współpracy oczekiwano by z Urzędem Miejskim w Cieszynie, na poziomie dostatecznym i niedostatecznym wskazano współpracę ze służbą zdrowia.

Ponadto Specjaliści oczekują przede wszystkim realnego wzmocnienia zaplecza merytorycznego i organizacyjnego swojej pracy. Najczęściej pojawiają się prośby o stałą superwizję, możliwość korzystania z pomocy psychologicznej lub coachingowej oraz częstsze, dobrze finansowane szkolenia specjalistyczne (w tym z prawa, pracy z rodziną, uzależnień, zdrowia psychicznego). Ważnym oczekiwaniem jest również zwiększenie liczby godzin i etatów psychologów, pedagogów i innych specjalistów, a także ograniczenie biurokracji i dokładanie kolejnych zadań administracyjnych kosztem pracy z dzieckiem i rodziną. Respondenci

podkreślają ponadto potrzebę lepszej współpracy międzyinstytucjonalnej (szkoła – MOPS – sąd – służba zdrowia – policja), jasnych procedur reagowania na trudne sytuacje oraz większego wsparcia i docenienia ze strony przełożonych, w tym adekwatnego wynagrodzenia i środków na działania profilaktyczne.

Aspekt prawny ochrony małoletnich

Z perspektywy prawa istotnym wzmocnieniem ochrony dzieci i profilaktyki przemocy było wprowadzenie do nowelizowanej *Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich* (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1802) obowiązku tworzenia standardów ochrony małoletnich (rozdz. 4b, art. 22b). Przepis ten nakłada na organy zarządzające wszystkimi jednostkami systemu oświaty oraz innymi placówkami i organizatorami działalności oświatowej, opiekuńczej, wychowawczej, resocjalizacyjnej, religijnej, artystycznej, medycznej, rekreacyjnej, sportowej i rozwijającej zainteresowania dzieci obowiązek wdrożenia standardów, obejmujących m.in. politykę prewencji, procedury reagowania na zagrożenia, weryfikację osób pracujących z dziećmi oraz systematyczne monitorowanie działań. Oznacza to, że standardy zyskują rangę norm prawnych, a nie dobrowolnych rekomendacji. W literaturze postuluje się ponadto wzmocnienie odpowiedzialności pracowników ośrodków pomocy społecznej i innych instytucji zajmujących się ochroną dzieci oraz wprowadzenie obowiązku niezwłocznego przekazywania sygnałów o możliwym krzywdzeniu małoletnich do Rzecznika Praw Dziecka i właściwego kuratorium oświaty, co miałyby ograniczać ryzyko zaniedbań i błędnych ocen sytuacji (Truszkowski, Warston, 2024, s. 232).

10. Wnioski i rekomendacje

Najnowsza diagnoza potwierdza, że skala zagrożeń związanych z uzależnieniami, przemocą i poczuciem bezpieczeństwa w Cieszynie zmienia się powoli, ale wyraźnie w kierunku większej obecności ryzyk cyfrowych, wcześniejszej inicjacji substancjami psychoaktywnymi oraz narastających trudności emocjonalnych młodych ludzi. Wyniki nie wyczerpują całego katalogu problemów, ale pozwalają uchwycić najważniejsze tendencje, a także skonfrontować je z doświadczeniami specjalistów pracujących w lokalnych instytucjach. Podobnie jak w poprzedniej edycji badań, opinie dorosłych i młodzieży tworzą obraz środowiska, w którym rodzina, szkoła i rówieśnicy pozostają głównymi punktami odniesienia, ale równolegle rośnie rola Internetu jako przestrzeni zarówno wsparcia, jak i poważnych zagrożeń.

Wnioski

Na podstawie zebranych danych ilościowych i jakościowych (uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, rodzice, mieszkańcy oraz specjaliści) można wskazać następujące najważniejsze wnioski:

1. Konsekwencje pandemii i kondycja psychiczna młodzieży. Wśród nastolatków utrzymują się długofalowe skutki doświadczeń z okresu pandemii – około 1/5 uczniów szkół ponadpodstawowych deklaruje obniżony nastrój lub poczucie cierpienia na co dzień, a znaczna część opisuje swoje samopoczucie jako zmienne, zależne od sytuacji. W wypowiedziach otwartych przewijają się wątki depresyjności, lęku społecznego, poczucia izolacji oraz trudności w powrocie do „normalnego” funkcjonowania szkolnego. Jednocześnie strategie radzenia sobie ze stresem są bardzo zróżnicowane i rozproszone – od rozmowy z bliskimi, rozwijania hobby, aktywności fizycznej, po ucieczkę w Internet i gry. Brak jednej dominującej, konstruktywnej strategii wskazuje na potrzebę systematycznego uczenia dzieci i młodzieży regulacji emocji oraz proszenia o pomoc.
2. Uzależnienia behawioralne i korzystanie z nowych technologii. Telefon komórkowy stał się podstawowym i codziennym narzędziem funkcjonowania praktycznie wszystkich badanych grup. W porównaniu z wynikami z 2021 r. szczególnie widoczny jest wzrost uczniów klas 4–6 szkół podstawowych, którzy korzystają z telefonu każdego dnia; w starszych grupach codzienne używanie smartfona ma już charakter normy. Komputer/laptop jest wykorzystywany nieco rzadziej, a tablet marginalnie. Dane sugerują, że intensywność korzystania z mediów cyfrowych, często bez realnej kontroli dorosłych, tworzy sprzyjające warunki dla rozwoju uzależnień behawioralnych,

przeciążenia informacyjnego, narażenia na treści szkodliwe (przemoc, pornografia, hazard, hejt) oraz nasilania się problemów ze snem, koncentracją i relacjami.

3. Alkohol, narkotyki i nowe substancje psychoaktywne - skala zjawiska. Wyraźnie należy podkreślić, że diagnoza medyczna tylko może świadczyć o stanie uzależnienia, aczkolwiek badania społeczne mogą wskazywać na ryzyka oraz symptomy składające się na diagnozę tego zjawiska. W zakresie uzależnień od alkoholu i doświadczeń, nadal obniża się granica wieku doświadczeń, eksperymentów i inicjacji alkoholowej wśród dzieci i młodzieży. Problem uzależnień od alkoholu, wyrobów tytoniowych oraz e-papierosów jest nadal dostrzegalny. Zwłaszcza wśród nastolatków. W porównaniu z poprzednim pomiarem zwiększył się odsetek uczniów klas 7–8, którzy deklarują, że byli częstowani narkotykami lub dopalaczami – z ok. 5% do 13%. W szkołach ponadpodstawowych odsetek ten utrzymuje się na podobnym, niepokojącym poziomie, a równocześnie rośnie liczba dorosłych, którzy przyznają, że otrzymali propozycję użycia takich substancji. W percepcji mieszkańców i rodziców dostęp do narkotyków i dopalaczy na terenie miasta jest w większości oceniany jako raczej łatwy lub łatwy, a posiadanie pieniędzy nie jest postrzegane jako główna bariera. Oznacza to, że proceder sprzedaży środków psychoaktywnych obejmuje już wszystkie grupy wiekowe, w tym uczniów starszych klas szkoły podstawowej, co wymaga zdecydowanej reakcji profilaktycznej i interwencyjnej.
4. Przemoc, cyberprzemoc, przemoc domowa i poszukiwanie pomocy. W obszarze przemocy dominują nadal formy słowne i relacyjne – wyzwiska, wykluczanie, hejt w Internecie, konflikty rówieśnicze; agresja fizyczna jest rzadziej opisywana, ale obecna. Uczniowie najczęściej szukają wsparcia przy rozwiązywaniu ważnych problemów u przyjaciół/przyjaciółek oraz rodziców, rzadziej u rodzeństwa, bardzo sporadycznie u pedagoga lub psychologa szkolnego. Zauważalna jest grupa młodych, którzy deklarują samodzielne szukanie pomocy w Internecie (fora, anonimowe czaty), co z jednej strony świadczy o potrzebie i inicjatywie, z drugiej – niesie ryzyko korzystania z nieprofesjonalnych, a niekiedy niebezpiecznych porad. Istnieje także niewielka, lecz istotna grupa uczniów, którzy wskazują, że nie zwracają się do nikogo. W zakresie przemocy domowej działania instytucjonalne dają gwarancję realnej pracy ze sprawcami, a także wsparcie dla ofiar, podkreślić należy dobrą współpracę wielu zaangażowanych służb i instytucji. Jednakże należy wskazać, że skala zjawiska przemocy domowej, chociaż statystycznie niewielka, jest niedoszacowana ze względu na nadal obecne stereotypy i ukryte bierne postawy społeczne wobec tej formy przemocy.

5. Poczucie bezpieczeństwa i mapa miejsc ryzyka w mieście. Większość badanych generalnie ocenia Cieszyn jako miasto bezpieczne, jednak w wypowiedziach respondentów pojawia się dość spójna mapa „negatywnych przestrzeni”. Najczęściej wymieniane są: Park Pokoju (określany potocznie jako „park ćpunów”), Open Air Museum/okrągłe ławki nad Olzą, Czarny chodnik oraz okolice dworca, wielkopowierzchniowych sklepów, galerii i niektórych parków czy zaułków w centrum. W tych miejscach młodzi obserwują osoby pod wpływem alkoholu i narkotyków, handel substancjami, bójki, wulgarne zaczepki, a także obecność osób bezdomnych. Po zmroku poczucie zagrożenia wyraźnie rośnie i wiąże się również ze słabym oświetleniem oraz brakiem stałego nadzoru służb.
6. Konflikt zbrojny w Ukrainie i migracje. Z perspektywy szkół i służb społecznych konsekwencją wojny jest przede wszystkim pojawienie się większej liczby dzieci i rodzin z Ukrainy, często z doświadczeniem traumy, z barierą językową i trudnościami adaptacyjnymi. Specjaliści zwracają uwagę na nie zawsze wystarczającą współpracę rodziców z placówkami, rozproszenie odpowiedzialności instytucji oraz narastające napięcia na tle narodowościowym wśród części młodzieży. Jednocześnie w wypowiedziach pojawia się ogólne poczucie niepewności i lęku o przyszłość, które nakłada się na inne czynniki ryzyka.
7. Potrzeby systemu pomocy, wsparcia i edukacji. Pracownicy szkół, pomocy społecznej i instytucji miejskich wskazują na przeciążenie obowiązkami administracyjnymi, zbyt małą liczbę etatów (zwłaszcza psychologów i pedagogów), ograniczoną dostępność bezpłatnej terapii i psychiatrii dla dzieci oraz brak regularnej superwizji. Jednocześnie podkreślają niedostateczne zaangażowanie części rodziców, potrzebę lepszej współpracy między instytucjami, jasnych procedur reagowania na przemoc, uzależnienia i kryzysy psychiczne oraz konieczność wzmocnienia rodzin w ich podstawowych funkcjach wychowawczych.
8. Problemy społeczne. Główne problemy społeczne oscylują wokół demonstracji związanych ze zjawiskami uzależnień, przemocy, niezadowolenia społecznego mieszkańców wobec specyficznych, często ważnych, ale subiektywnych problemów. Wyraźnie odczuwalny i sygnalizowany jest problem zwiększenia się osób w kryzysie bezdomności na terenie miasta.

Rekomendacje w zakresie profilaktyki

1. Rozwijanie spójnego, wieloletniego systemu profilaktyki uzależnień behawioralnych, obejmującego wszystkie grupy wiekowe – od przedszkola po szkoły ponadpodstawowe – ze szczególnym naciskiem na higienę cyfrową, bezpieczne korzystanie z telefonu, gier i mediów społecznościowych oraz ograniczanie czasu ekranowego u najmłodszych dzieci.
2. Systematyczne włączanie rodziców i opiekunów do działań profilaktycznych poprzez szkoły dla rodziców, cykle warsztatów, konsultacje indywidualne oraz akcje informacyjne w przestrzeni miejskiej; rozważenie obowiązkowego udziału w programach wychowawczych rodzin objętych wsparciem instytucji pomocowych.
3. Kontynuacja i rozwijanie programów profilaktyki uzależnień od alkoholu, narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych, adresowanych zarówno do dorosłych, jak i młodzieży, z wyraźnym komponentem dotyczącym konsekwencji zdrowotnych, psychicznych i prawnych oraz wpływu na funkcjonowanie rodziny.
4. Wzmacnianie profilaktyki przemocy i cyberprzemocy – programy edukacyjne dotyczące hejtu, mowy nienawiści, seksualizacji w sieci, sextingu, a także prawnych konsekwencji nękania rówieśniczego; rozwijanie umiejętności reagowania świadków (rówieśników, nauczycieli, rodziców).
5. Systematyczne kształcenie dzieci i młodzieży w zakresie regulacji emocji i radzenia sobie ze stresem, z wykorzystaniem elementów treningu umiejętności społecznych, psychoedukacji na godzinach wychowawczych i zajęciach pozalekcyjnych; uwzględnienie doświadczeń pandemii i wojny jako tematów wymagających omówienia i normalizacji.
6. Rozszerzanie oferty zagospodarowania czasu wolnego – bezpłatne lub niskokosztowe zajęcia sportowe, artystyczne i społeczne dla dzieci i młodzieży, szczególnie w rejonach uznawanych za mniej bezpieczne; rozwijanie świetlic środowiskowych i klubów młodzieżowych z obecnością dorosłych opiekunów.
7. Opracowanie i realizacja kampanii informacyjnych dla mieszkańców dotyczących mądrego pomagania osobom w kryzysie bezdomności oraz korzystania z lokalnych form wsparcia (psychologicznego, prawnego, socjalnego).

II. Rekomendacje w zakresie interwencji, diagnozy i terapii

1. Zwiększenie dostępności bezpłatnych usług zdrowia psychicznego dla dzieci, młodzieży i dorosłych (psychiatria, psychoterapia, poradnictwo rodzinne), w tym rozwijanie punktów konsultacyjnych działających poza godzinami lekcyjnymi – współpraca z podmiotami i powiatem.
2. Wzmocnienie sieci szkolnych specjalistów – zwiększenie liczby godzin etatów psychologów, pedagogów, logopedów oraz godzin pomocy psychologiczno-pedagogicznej, tak aby możliwe było prowadzenie nie tylko interwencji, ale i działań profilaktycznych oraz pracy z klasą zgodnie z zapotrzebowaniem w placówkach poprzedzonych diagnozą i możliwościami finansowymi.
3. Dalsze zapewnienie specjalistycznego wsparcia dzieciom i rodzinom z doświadczeniem migracji i wojny (dzieci z Ukrainy): diagnoza potrzeb, wsparcie językowe, pomoc psychologiczna oraz praca z klasą nad integracją i przeciwdziałaniem dyskryminacji.
4. Rozszerzenie oferty pozaszkolnych zajęć socjoterapeutycznych i treningów kompetencji społeczno-emocjonalnych, szczególnie dla dzieci z doświadczeniem przemocy, zaniedbania, uzależnień w rodzinie.

III. Rekomendacje w zakresie bezpieczeństwa przestrzeni miejskiej

1. Zintensyfikowanie nadzoru (monitoring wizyjny, patrole Policji i Straży Miejskiej, streetworking) w miejscach najczęściej wskazywanych przez respondentów jako niebezpieczne: Park Pokoju, Open Air Museum/ławki nad Olzą, ul. Czarny chodnik, okolice dworca, większe parki i skwery.
2. Stopniowa rewitalizacja zaniedbanych i opuszczonych przestrzeni, w tym tworzenie w nich bezpiecznych, dobrze oświetlonych miejsc spotkań młodzieży (boiska, skateparki, strefy rekreacji, ogrody), aby ograniczać koncentrację zachowań ryzykownych.
3. Współpraca z lokalnymi sklepami i punktami gastronomicznymi w zakresie przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu nieletnim oraz rekomendacje do wprowadzenia ograniczania nocnej sprzedaży alkoholu w rejonach o największej koncentracji incydentów.
4. Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych dotyczących bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej (podstawowe zasady samoopieki, reagowania na zaczepki, korzystania z numerów alarmowych), adresowanych do dzieci, młodzieży i seniorów.

IV. Rekomendacje w zakresie współpracy interdyscyplinarnej i wsparcia specjalistów

1. Umocnienie lokalnej sieci współpracy między szkołami, MOPS-em, policją, służbą zdrowia, sądem rodzinnym, organizacjami pozarządowymi i parafiami poprzez regularne spotkania zespołów, wypracowanie wspólnych procedur reagowania oraz wymianę informacji w granicach prawa.
2. Stałe inwestowanie w szkolenia, konferencje i certyfikowane kursy dla pracowników oświaty, pomocy społecznej, służb mundurowych i organizacji pozarządowych, szczególnie w obszarach: uzależnienia behawioralne, zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży, przemoc rówieśnicza i domowa, praca z rodziną wieloprotblemową, migracje i trauma.
3. Zapewnienie specjalistom (nauczycielom, pedagogom, pracownikom socjalnym, funkcjonariuszom) regularnej superwizji i wsparcia psychologicznego, a także ograniczanie nadmiernej biurokracji i dodatkowych zadań niezwiązanych bezpośrednio z pracą z dzieckiem i rodziną.
4. Program informacji nt. zasobów i mapy wsparcia dla mieszkańców (gdzie uzyskać pomoc?).
5. Wspieranie stabilności kadr poprzez adekwatne wynagrodzenia, jasne zasady odpowiedzialności, bezpieczne warunki pracy (zwłaszcza przy działaniach terenowych) oraz działania integrujące specjalistów z różnych zakresów i sektorów.

Przedstawione wnioski i rekomendacje mogą stanowić podstawę do aktualizacji lokalnych dokumentów strategicznych oraz planowania konkretnych programów profilaktycznych i pomocowych w Cieszynie, z zachowaniem ciągłości rozwiązań sprawdzonych w poprzednich latach i równoczesną odpowiedzią na nowe wyzwania cywilizacyjne.

Źródła:

- Andrzejewska, A. (2019). *Uzależnienia behawioralne dzieci i młodzieży. Diagnoza, profilaktyka, pomoc*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- *Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Cieszyna na lata 2021 – 2024*.
- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii Miasta Cieszyna na rok 2026.
- Google LLC. (2023). *Wymagania wiekowe dla kont Google i YouTube*. Pobrano z: <https://support.google.com/accounts/answer/1350409?hl=pl>
- Grygiel, P., & Pyżalski, J. (2022). *Media cyfrowe a dobrostan psychiczny młodzieży i dorosłych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego za rok 2024.
- Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom. (2023). *Raport 2023: Uzależnienia w Polsce*. Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom. <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2024/03/Raport-2023-wersja-Internetowa.pdf>
- Mazur, J. (2020). *Uzależnienia behawioralne – wyzwanie współczesnej profilaktyki społecznej*. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Meta Platforms, Inc. (2023). *Zasady korzystania z Facebooka i Instagrama*. Pobrano z: https://www.facebook.com/help/157793540954833?locale=pl_PL
- Meta Platforms. (2023). *Warunki korzystania z TikTok i wiek użytkowników*. Pobrano z: <https://www.tiktok.com/legal/page/eea/terms-of-service>
- NASK. (2023). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: Państwowy Instytut Badawczy NASK.
- Sprawozdanie z działalności Komendanta Powiatowego Policji w Cieszynie oraz informacja o stanie porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie Cieszyna w 2024 roku.
- Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Cieszynie w roku 2024.
- Sprawozdanie z działalności Straży Miejskiej w Cieszynie za 2024 rok
- Stan zdrowia psychicznego uczniów szkół ponadpodstawowych powiatu cieszyńskiego - badania pilotażowe raport (Szpital Śląski w Cieszynie, UŚ)
- TikTok Technology Limited. (2023). *Warunki korzystania z TikTok (EEA Terms of Service)*. Pobrano z: <https://www.tiktok.com/legal/page/eea/terms-of-service>
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.
- *Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych*.
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii*.
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*.
- *Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich*

Spis tabel:

<i>Tabela 1. Wiek pierwszej próby spożycia alkoholu przez respondentów, którzy w pytaniu odpowiedzieli, że piją/pili już alkohol w swoim życiu.</i>	<i>23</i>
<i>Tabela 2. Problemy związane z alkoholem w Gminie Cieszyn.</i>	<i>35</i>
<i>Tabela 3. Przestępstwa narkotykowe z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w Gminie Cieszyn.</i>	<i>40</i>
<i>Tabela 4. Informacje dotyczące osób zatrutych środkami psychoaktywnymi, które wymagały interwencji medycznej.</i>	<i>46</i>
<i>Tabela 5. Częstotliwość korzystania z wybranych sprzętów (w ciągu tygodnia) przez uczniów szkół ponadpodstawowych.</i>	<i>48</i>
<i>Tabela 6. Czas korzystania z poszczególnych sprzętów w ciągu dnia.</i>	<i>50</i>
<i>Tabela 7. Częstotliwość występowania zachowań niepożądanych lub ryzykownych wśród rówieśników w opinii uczniów szkół podstawowych kl. 7-8.</i>	<i>65</i>
<i>Tabela 8. Częstotliwość występowania zachowań niepożądanych lub ryzykownych wśród rówieśników w opinii uczniów szkół ponadpodstawowych.</i>	<i>67</i>
<i>Tabela 9. Liczba osób i rodzin objętych działaniami Grup Diagnostyczno - Pomocowych powołanych przez Zespół Interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy domowej w Cieszynie</i>	<i>76</i>

Spis wykresów:

<i>Wykres. 1 Opinie na temat ogólnego samopoczucia mieszkańców</i>	<i>7</i>
<i>Wykres. 2. Opinie na temat ogólnego samopoczucia uczniów kl. 7-8.</i>	<i>8</i>
<i>Wykres. 3. Opinie na temat ogólnego samopoczucia uczniów klas szkół ponadpodstawowych.</i>	<i>9</i>
<i>Wykres. 4. Strategie radzenia sobie ze stresem respondentów: mieszkańców, rodziców-prawnych opiekunów.</i>	<i>11</i>
<i>Wykres. 5. Strategie radzenia sobie ze stresem respondentów: uczniów szkół podstawowych kl. 4-6, kl. 7-8, uczniów szkół ponadpodstawowych.</i>	<i>12</i>
<i>Wykres. 6. Opinie uczniów szkół podstawowych kl. 4-6, kl. 7-8 na temat osób, do których najczęściej zwracają się o pomoc.</i>	<i>14</i>
<i>Wykres. 7. Opinie uczniów szkół ponadpodstawowych na temat osób, do których najczęściej zwracają się o pomoc.</i>	<i>15</i>
<i>Wykres. 8. Deklaracje uczniów dotyczące doświadczenia palenia papierosów/e-papierosów.</i>	<i>18</i>
<i>Wykres. 9. Czy w twojej najbliższej okolicy sprzedaje się papierosy osobom niepełnoletnim?</i>	<i>19</i>
<i>Wykres. 10. Deklaracje uczniów dotyczące doświadczenia spożywania alkoholu.</i>	<i>21</i>
<i>Wykres. 11. Doświadczenia i zachowania ryzykowne uczniów po spożyciu alkoholu.</i>	<i>24</i>
<i>Wykres. 12. Doświadczenia dorosłych mieszkańców po spożyciu alkoholu.</i>	<i>26</i>
<i>Wykres. 13. Opinie respondentów doświadczania przykrości ze strony osób, które były pod wpływem substancji psychoaktywnych (alkoholu, dopalaczy, narkotyków).</i>	<i>27</i>
<i>Wykres. 14. Częstotliwość spożywania/używania substancji i środków psychoaktywnych.</i>	<i>29</i>
<i>Wykres. 15. Wiedza uczniów szkół podstawowych kl. 7-8 nt. działania wybranych substancji.</i>	<i>32</i>
<i>Wykres. 16. Wiedza młodzieży szkół ponadpodstawowych nt. działania wybranych substancji.</i>	<i>32</i>
<i>Wykres. 17. Czy w najbliższej okolicy twojego zamieszkania sprzedaje się alkohol osobom niepełnoletnim?</i>	<i>38</i>
<i>Wykres. 18. Informacje nt. doświadczenia namowy do spróbowania narkotyków/dopalaczy.</i>	<i>42</i>

Wykres. 19. Ocena dostępu do narkotyków i dopalaczy w opinii dorosłych mieszkańców Cieszyna oraz rodziców, opiekunów.	44
Wykres. 20. Kontrola czasu spędzanego przed ekranami urządzeń cyfrowych.	53
Wykres. 21. Deklaracje uczniów cieszyńskich szkół dotyczące grania w gry komputerowe.	55
Wykres. 22. Deklaracje respondentów dotyczące zaniedbania ważnych spraw i obowiązków spowodowane zaangażowaniem w grę, Internet.	57
Wykres. 23. Posiadanie przez respondentów konta/profilu w mediach społecznościowych.	59
Wykres. 24. Przestrzenie, gdzie najczęściej respondenci spotykają się z agresją i przemocą.	63
Wykres. 25. Deklaracje uczniów szkół podstawowych kl. 7-8 wobec wybranych sytuacji i zachowań niepożądanych.	69
Wykres. 26. Deklaracje uczniów szkół ponadpodstawowych wobec wybranych sytuacji i zachowań niepożądanych.	71
Wykres. 27. Deklaracje zachowania się dorosłych mieszkańców wobec zjawisk niepożądanych.	73
Wykres. 28. Deklaracje zachowania się dorosłych mieszkańców wobec zjawisk niepożądanych.	78
Wykres. 29. Ocena stosowania kar fizycznych (cielesnych) wobec dzieci.	85
Wykres. 30. Ważne problemy w Cieszynie wskazane przez mieszkańców rodziców i opiekunów.	87
Wykres. 31. Poczucie bezpieczeństwa w opinii mieszkańców.	95
Wykres. 32. Poczucie bezpieczeństwa w opinii mieszkańców.	97

Aneks

Załącznik 1

Źródło: opracowanie własne.

Uczniowie ze szkół podstawowych klas I-III stanowili reprezentację 8 instytucji oświatowych, najliczniejsza była grupa ze Szkoły Podstawowej nr 1.

Klasa I-III (N = 426)

Szkoła	n	%
Szkoła Podstawowa nr 1	179	42
Szkoła Podstawowa nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi	5	1.2
Szkoła Podstawowa nr 4	30	7
Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi	66	15.5
Szkoła Podstawowa nr 6	78	18.3
Szkoła Podstawowa nr 7	34	8
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Ewangelickiego	20	4.7
Alternatywna Szkoła Podstawowa w Cieszynie	5	1.2

Podobnie z grupą badanych w starszych klasach najliczniej odpowiadali uczniowie z SP1.

Klasa IV-VI (N = 441)

Szkoła	n	%
Szkoła Podstawowa nr 1	130	29.5
Szkoła Podstawowa nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi	14	3.2
Szkoła Podstawowa nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi	1	0.2
Szkoła Podstawowa nr 4	43	9.8
Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi	42	9.5
Szkoła Podstawowa nr 6	74	16.8
Szkoła Podstawowa nr 7	39	8.8
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Ewangelickiego	40	9.1

Rozkład płci wśród badanych z klas IV-VI.

Płeć	N	%
mężczyzna	236	53.5
kobieta	201	45.5

Liczebność badanych z poszczególnych szkół, klasy VII-VIII.

Klasa VII-VIII (N = 306)

Szkoła	n	%
Szkoła Podstawowa nr 1	86	28.1
Szkoła Podstawowa nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi	33	10.8
Szkoła Podstawowa nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi	1	0.3
Szkoła Podstawowa nr 4	18	5.9
Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi	29	9.5
Szkoła Podstawowa nr 6	35	11.4
Szkoła Podstawowa nr 7	38	12.4
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Ewangelickiego	65	21.2

Podział badanych ze wzgl. na płeć w najstarszych klasach szkół podstawowych.

Płeć	n	%
mężczyzna	172	56.2
kobieta	133	43.5

Podział badanych ze wzgl. na szkołę ponadpodstawową, do której uczęszczają.

Szkoły średnie (N = 433)

Szkoła	N	%
I Liceum Ogólnokształcące im. A. Osuchowskiego w Cieszynie	2	0.5
II Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika w Cieszynie	255	58.9
Katolickie Liceum Ogólnokształcące	17	3.9
Zespół Szkół Budowlanych im. Generała Stefana Grota Roweckiego w Cieszynie	26	6
Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych im. Macierzy Ziemi Cieszyńskiej w Cieszynie	26	6
Zespół Szkół im. Wł. Szybińskiego w Cieszynie	1	0.2
Zespół Szkół Technicznych im. płk. Gwidona Langer w Cieszynie	5	1.2
Zespół Szkół w Cieszynie - ZDZ	100	23.1

Rodzaj szkoły	n	%
liceum	325	75.1
szkoła branżowa I stopnia	25	5.8
technikum	82	18.9

Podział badanych ze wzgl. na płeć.

Płeć	<i>n</i>	%
mężczyzna	147	33.9
kobieta	286	66.1

Podział badanych ze wzgl. na miejsce zamieszkania.

Zamieszkanie w Cieszynie	<i>n</i>	%
nie	308	71.1
tak	125	28.9

Podział ze wzgl. na wiek badanych.

Pełnoletność	<i>n</i>	%
nie	386	89.1
tak	47	10.9

Cechy demograficzne badanych rodziców.

Rodzice (*N* = 437)

Zamieszkanie w Cieszynie	<i>n</i>	%
nie	121	27.7
tak	315	72.1

Płeć	<i>n</i>	%
kobieta	388	88.8
mężczyzna	45	10.3

Wiek	<i>n</i>	%
18-24 lata	1	0.2
25-34 lata	38	8.7
35-44 lata	238	54.5
45-54 lata	152	34.8
55-64 lata	5	1.1
powyżej 65 lat	1	0.2

Wykształcenie	<i>n</i>	%
podstawowe	2	0.5
średnie	125	28.6
wyższe	276	63.2
zawodowe	27	6.2

Liczba dzieci	<i>n</i>	%
1	128	29.3
2	227	51.9
3	58	13.3
4 i więcej	21	4.8

Wiek dzieci	<i>n</i>	%
0-6 lat	14	3.2
10-13 lat	128	29.3
14-17	189	43.2
7-9 lat	96	22

Cechy demograficzne badanych mieszkańców.

Mieszkańcy (*N* = 234)

Zamieszkanie w Cieszynie	<i>N</i>	%
nie	32	13.7
tak	202	86.3

Płeć	<i>N</i>	%
kobieta	181	77.4
mężczyzna	51	21.8

Wiek	<i>N</i>	%
18-24 lata	70	29.9
25-34 lata	25	10.7
35-44 lata	52	22.2
45-54 lata	45	19.2
55-64 lata	25	10.7

powyżej 65 lat	17	7.3
Wykształcenie	N	%
podstawowe	2	0.9
średnie	86	36.8
wyższe	137	58.5
zawodowe	9	3.8

Charakterystyki badanej grupy specjalistów.

Specjaliści (N = 76)

Rodzaj pracy	n	%
kurator społeczny	1	1.3
NGO	3	3.9
Oświata	48	63.2
oświata + NGO	1	1.3
pomoc społeczna	21	27.6
sąd rejonowy	1	1.3
sąd rejonowy + oświata	1	1.3

Płeć	N	%
kobieta	73	96.1
mężczyzna	3	3.9

Staż pracy	n	%
11- 20 lat	21	27.6
21-30 lat	12	15.8
5-10 lat	18	23.7
mniej niż 5 lat	12	15.8
powyżej 30 lat	13	17.1